

COMMENTARII
IN
PROPHETAS MINORES

EDITI

A D^{RE} BARTHOLOMAEO KUTAL

PROFESSORE STUDII BIBLICI V. T.

IN CYRILLO-METHODIANA THEOLOGICA FACULTATE

OLOMUCENSI

FASCICULUS II^{US}

COMPLECTENS LIBRUM PROPHETAE JOELIS

1 9 3 2

OLOMUCII (IN REPUBLICA CECOSLOVACA)

ADIUVANTE MINISTERIO SCHOLARUM ET NATIONALIS CULTURAE ČSR
TYPIS MANDARUNT ET EDIDERUNT: „LIDOVÉ ZÁVODY TISKAŘSKÉ A
NAKLADATELSKÉ, OLOMOUC, WILSONOVO 16, ČSR.“

LIBER
PROPHETAE JOELIS
E TEXTU ORIGINALI LATINE ET METRICE VERSUS,
EXPLANATUS, NOTIS CRITICIS ET PHILOGICIS
ILLUSTRATUS

AUCTORE

D^{RE} BARTHOLOMAEO KUTAL

PROFESSORE STUDII BIBLICI V. T.

IN CYRILLO-METHODIANA THEOLOGICA FACULTATE

OLOMUCENSI

1 9 3 2

OLOMUCII (IN REPUBLICA CECOSLOVACA)

ADIUVANTE MINISTERIO SCHOLARUM ET NATIONALIS CULTURAE ČSR
TYPIS MANDARUNT ET EDIDERUNT: „LIDOVÉ ZÁVODY TISKAŘSKÉ A
NAKLADATELSKÉ, OLOMOUC, WILSONOVO 16, ČSR.“

Nrus 4563.

IMPRIMATUR

Josephus Vyvlečka,

Praeses a. e. Consistorii.

Olomucii, die 15. Martii 1932.

EXCELLENTISSIMO ET REVERENDISSIMO

DOMINO, DOMINO

MSGRI DRI LEOPOLDO PREČAN,

ARCHIEPISCOPO OLOMUCENSI ET METROPOLITAE MORAVIAE,

SCTI METHODII IN SEDE ARCHIEPISCOPALI SUCCESSORI,

MOVIMENTI UNIONISTICI FERVIDISSIMO FAUTORI,

SUO OLIM IN CYRILLO-METHODIANA THEOLOGICA

FACULTATE OLOMUCENSI PROFESSORI

ETC. ETC. ETC.

HOC OPUS

„COMMENTARIORUM IN PROPHETAS MINORES“

CONSECRAT DEDICATQUE

AUCTOR

PRAEFATIO

Demonstrativa vis etiam huius secundi fasciculi nostrorum „Commentariorum in prophetas minores“ posita est in adnotationibus comitantibus versionem singulorum capitum libri Joel. Aequae ac primus fasciculus nostrorum „Commentariorum in prophetas minores“: Liber prophetae Hošee constituit etiam hic secundus fasciculus quandam rehabilitationem traditi textus masorethici, qui licet multis locis corruptus nihilominus aptissimus est ad inveniendum et statuendum verum et primigenium sensum librorum minorum prophetarum. Ex bene intellecto et explicato textu masorethico, labore doctorum masoretharum, qui certe erant operarii nimis conscioli et anxii in conservando et stabiliendo primigenio textu hebraico, clarissime enim elucet religiosa et ethico-socialis conditio populi Israel descripta in libris singulorum prophetarum minorum.

Olomucii, die 2^a Martii 1932, festo B. Agnetis Přemyslae, cuius 650um anniversarium sanctissimae mortis peragit hoc anno grata natio czechoslovaca.

Auctor.

CONSPECTUS SIGLORUM IN NOSTRIS COMMEN- TARIIS ADHIBITORUM

a. = annus, anno etc.

A = versio arabica

'A = versio Aquilae

Ab = Abdias

Act = Actus Apostolorum

Agg = Aggaeus

Am = Amos

Apoc = Apocalypsis

arab. = arabicus, a, um etc.

ass. = assyriacus, a, um etc.

B = editio Bombergiana Jacobi ben

Chajjim anni 1524-25

bab. = babylonicus, a, um etc.

c. = caput cc. = capita

Cant = Canticum Canticorum

ci. = circiter, circa

conf. = confer

coniug. = coniugatio

Cor = ad Corinthios epistula

Dn = Daniel

Dtn = Deuteronomium

E' = Quinta

Eccl (Ec) = Ecclesiastes

Eccli = Ecclesiasticus

e. gr. = exempli gratia

etc. = et cetera

Ex = Exodus

Ez = Ezechiel

G = versio graeca LXX interpretum

(in nostro opere est „G“ adhibi-
tum ut pluralitantum)

G^A = codex Alexandrinus

G^B = codex Vaticanus

G^L = recensio Luciana

G^{MSS} = codices manu scripti G

G^Q = codex Marchalianus (= XII
Parsons)

Gen = Genesis

Θ = versio Theodotionis

Hab = Habacuc

Hoš' = Hošea

i. e. = id est

imper. = imperativus

Is = Isaias

Jb = Job

Jer = Jeremias

Jo = Joel

Joa = Joannes (evangelium sec.
Joannem)

Jon (Jn) = Jonas

Jos = Josue

Jud = Judicum liber

K = Ketib

L = versio vetus latina (Itala) sec.
Sabatier 1739-49 (1751)

l. c. p(ag). = libri citati pagina

Lev = Leviticus

Luc (Lc) = evangelium sec.
Lucam

M = textus masorethicus

Mac = Machabaeorum liber

Marc (Mr) = evangelium sec.
Marcum

Math = evangelium sec. Matthaeum

Mich (Mi) = Michaeas

MSS = codices manu scripti

mlt MSS = multi codices manu
 scripti
 Nah (Na) = Nahum
 Neh = Nehemias
 Num = Numerorum liber
 numer. = numerus, -i etc.
 p(ag). = pagina, pp. = paginae
 P ar = Paralipomenon liber
 pers. = persona, ae etc.
 P G = Patrologia Graeca, M P G =
 Migne Patrologia Graeca
 P L = Patrologia Latina, M P L =
 Migne Patrologia Latina
 pi. = coniugatio (forma) pi'el
 plural. (plur.) = pluralis – e etc.
 Prov = Proverbiorum liber
 Ps = Psalmorum liber
 Pt = Petri epistula
 Q = Qere
 Reg = Regum liber

Rt = liber Ruth
 Σ = versio Symmachi
 S = versio syriaca
 s. = sequens, ss. = sequentes
 Sam = Samuelis liber
 sc. = scilicet
 singul. = singularis – e etc.
 Soph = Sophonias
 syr. = syriacus, a, um etc.
 T = Targum
 Thr = Threnorum liber
 Tob = Tobias
 V = versio latina vulgata
 V^A = codex Amiatinus
 v. = versus (unus), vv. = versus
 (plures)
 V. T. = Vetus Testamentum
 Zach = Zacharias (propheta)
 Z A W = Zeitschrift für alttesta-
 mentliche Wissenschaft, Gießen

GRAVISSIMA LITERATURA SPECTANS LIBRUM JOEL NECNON OPERA CITATA IN NOSTRO SCRIPTO

(*Auctores catholici asterisco notantur.*)

- * *Pseudo-Rufinus*: Comm. in Osee, Joel, Amos. MPL tom. XXI, 959 – 1104.
- * *S. Hieronymus*: a) Praefationes in XII prophetas. MPL tom. XXVIII; b) Comm. in XII prophetas minores. MPL tom. XXV, 815 – 1578.
- * *Rupertus Tuitiensis*: Commentaria in XII prophetas. MPL tom. CLXVIII, 9 – 886.
- * *Theodorus Mopsuestenus*: Comm. in prophetas minores. MPG tom. LXVI, 123 – 632.
- * *S. Cyrillus Alexandrinus*: Commentarius in XII prophetas minores. MPG tom. LXXI, 9 – 1062, tom. LXXII, 2 – 364.
- * *Theodoretus Cyrensis*: Comm. in XII prophetas. MPG tom. LXXXI 1545 – 1988.
- * *S. Ephraem Syrus*: Explanationes in Osee, Joel, Amos, Abdiam, Michaelam, Zachariam, Malachiam. Romae 1740.
- Abarbanel Isaac*: Commentarii in prophetas posteriores. Pisauri 1520, Amstelædami 1641, et saepius.
- Aben Ezra (Abraham ben Meir ibn Ezra)*: Commentarii in XII prophetas minores, Dreux 1155 – 1157, in Bibliis rabbinicis inde ab a. 1525.
- Adams J.*: The minor Prophets, New York 1902.
- * *S. Albertus Magnus*: Enarrationes in XII prophetas minores. Opera omnia ed. Borgnet, vol. XIX, Parisiis 1892.
- * *Arndt Aug.*: Biblia sacra. Die Heilige Schrift . . . mit erklärenden Anmerkungen versehen. II⁵ 1157 – 1326, Regensburg 1910.
- Bädeker K.*: Palästina und Syrien⁷, Leipzig 1910.
- Bachmann Joh.*: Alttestamentliche Untersuchungen, Berlin 1894.
- Barhebraeus Gregorius (†1286)*: In XII prophetas minores scholia. Ad trium codicum fidem recensuit B. Moritz, Lipsiae 1882.
- Baudissin*: Einleitung in die Bücher des Alten Testamentes, Leipzig 1901.
- Bauer Chr. Frid.*: a) Introductio in prophetiam Joelis . . . , Vitebergae 1741; b) Expositio prophetiae Joelis . . . Vitebergae 1741 et 1742.

- Bauer Georg Lorenz*: Die kleinen Propheten übersetzt und mit Kommentarien erläutert, Leipzig 1787; I Hosea bis Micha.
- Beck J. T.*: Erklärung der Propheten Micha und Joel ., Gütersloh 1898.
- Benzinger J.*: Hebräische Archäologie, Tübingen 1907.
- Bewer Jul. A.*: A critical and exegetical Commentary on Obadiah and Joel, Edinburgh 1912.
- Budde Karl*: a) Der Umschwung in Joel 2 (Orientalische Literaturzeitung 1919); b) „Der vom Norden“ in Joel 2²⁰ (Orientalische Literaturzeitung 1919).
- Buhl Frants*: Wilh. Gesenius' hebr. und aram. Handwörterbuch¹⁶, Leipzig 1915.
- Burckhardt*: Reisen in Syrien, Weimar 1823 – 1824.
- * *Calmet Aug.*: Commentarius literalis in omnes libros V. T. Ed. J. D. Mansi, tom. XI: In XII minores prophetas. Wirceburgi 1793.
- Calvinus Jo.*: Praelectiones in prophetas minores Genevae 1559, 1581, 1612.
- Cheyne T. K.*: Critica Biblica or Critical Notes on the text of the Old Testament Writings. II Ezechiel and the Minor Prophets, London 1903.
- * *Condamin A.*: Les Chants lyriques des Prophètes (Revue biblique 1901).
- Cornill C. H.*: Das Targum zu den Propheten (ZAW 1887, 194 – 202).
- Conder*: Survey of Western Palestine. Name Lists. London 1884.
- Credner K. A.*: Der Prophet Joel übersetzt und erklärt, Halle 1831.
- Dathe J. Aug.*: Prophetiae minores ex recensione textus Hebraei et versionum antiquarum latine versi . . ., Halae 1773, 1779², 1790³.
- * *Dennefeld L.*: Les problèmes du livre de Joel (Revue de Science rel. 1924/25; separatim Parisiis 1926.)
- Driver S. R.*: The Books of Joel and Amos Cambridge 1898, 1901, 1915.
- Duhm B.*: a) Die Zwölf Propheten in den Versmassen der Urschrift übersetzt, Tübingen 1910; b) Anmerkungen zu den Zwölf Propheten, Giessen 1911.
- Ebers G.*: Ägypten und die Bücher Moses', 1868.
- Ehrlich Arnold B.*: Ezechiel und die kleinen Propheten, Leipzig 1912.
- Eiselen Frederick C.*: The minor Prophets (Whedon's Commentary), New York 1907.
- Erman A.*: Ägypten, 1885.
- * *Estius Guil.*: Annotationes in praecipua ac difficiliora S. Scripturae loca. Antwerpiae 1621, 1652.
- * *Eusebius*: Onomasticon, ed. Klostermann, Lipsiae 1902.

- Ewald H.*: Die Propheten des Alten Bundes (3 vol.), Göttingen 1867 – 1868.
- * *Fillion L. Cl.*: La Sainte Bible commentée d'après la Vulgate et les textes originaux. VI 339 – 625. Paris 1896.
- * *Fischer Joh.*: Die Propheten Obadja, Joël, Amos, Hoſea nach dem hebräischen Urtext präpariert und übersetzt, Regensburg 1909.
- Fraenkel Siegm.*: Die aramäischen Fremdwörter im Arabischen, 1886.
- Gebhard B. H.*: Gründliche Einleitung in die Weissagung der 12 kleinen Propheten (Ed. Jul. Just. Gebhard), Braunschweig 1737².
- Gesenius-Kautzsch*: Hebräische Grammatik, Leipzig 1889, 1909.
- * *Gerber W.*: Das Zeitalter des Propheten Joel (Theologische Quartalschrift 1889).
- * *Gordon Jac.* Comm. in universa Biblia, Parisiis 1632.
- * *Göttsberger Johann*: Einleitung in das Alte Testament, Freiburg in Breisgau 1928.
- Grätz H.*: a) Emendationes in plerosque Sacrae Scripturae Veteris Testamenti libros (Ed. Guil. Bacher, fasciculus IV), Breslau 1893; b) Der einheitliche Charakter der Prophetie Joels, Breslau 1873.
- * *Griesbach P.*: Les Prophètes, Lille 1901.
- * *Hagen M.*: a) Lexicon biblicum, 3 vol. Parisiis. I 1905, II 1907, III 1911. b) Realia biblica, Parisiis 1914.
- * *Haghebaert*: De kleine Profeten, vertaald en uitgelegd, Brugge 1896, nova editio 1928.
- Halévy I.*: Le livre de Joël (Revue Sémitique XVI [1908]).
- * *Hejčl Jan*: Bible česká, sv. III, Malí proroci 787 – 1036, Praha 1925.
- Hengstenberg E. W.*: Christologie des A. T. und Commentar über die messianischen Weissagungen² (3 vol.), Berlin 1854 – 1857.
- Hesselberg W.*: Die 12 kleinen Propheten, Königsberg 1838.
- Hilgenfeld*: Das Judentum im persischen Zeitalter (Zeitschrift für wissenschaftliche Theologie IX [1866]).
- Hitzig Ferd.-Steiner H.*: Die zwölf kleinen Propheten, Leipzig 1881.
- Holzinger H.*: Sprachcharakter und Abfassungszeit des Buches Joel, ZAW IX (1889).
- * *Hoonacker A. Van*: a) Les douze petits prophètes, traduits et commentés, Paris 1908; b) Le caractère littéraire des deux premiers chapitres de Joël (Revue biblique 1904).
- Horton R. F.*: The Minor Prophets: Hosea, Joel, Amos, Obadiah, Jonah and Micah (The Century Bible), Edinburgh 1906.

- * *Houbigant C. Fr.*: Notae criticae in universos V. T. libros, Francofurti ad Moenum 1777.
- Josephus Flavius*: Opera omnia (Antiquitates jud., De bello judaico), 6 vol., edidit Richter, Lipsiae 1826.
- Justi W.*: Joel neu übersetzt und erläutert, Leipzig 1792.
- Karle J. Ant.*: Joel ben Pethuel propheta, Lipsiae 1877.
- Keil Carl Friedrich*: Biblischer Kommentar über die 12 kleinen Propheten, Leipzig 1888.
- Kirkpatrick A. F.*: The doctrine of the Prophets, London 1901.
- Kittel Rud.*: Biblia Hebraica, Lipsiae 1909, 1925.
- * *Knabenbauer J.-Hagen M.*: Commentarius in Prophetas Minores, editio altera, Parisiis 1924 (Cursus Scripturae Sacrae).
- König Ed.*: a) Einleitung in das Alte Testament, Bonn 1893; b) Hebräisches Wörterbuch, 1910; c) Lehrgebäude der hebr. Sprache III.
- Kuenen*: Historisch-Critisch Onderzoek . . . II, 1889.
- * *Kutal Barthol.*: Commentarii in Prophetas Minores: I Liber prophetae Hošae, Olomucii 1929.
- * *Lagrange M. J.*: a) Notes sur les prophéties messianiques des derniers Prophètes (Agg, Zach, Jo, Mal), Revue biblique 1906; b) Religions sémitiques².
- * *Lapide Cornelius a*: Commentarii in XII prophetas minores, Antwerpiae 1628, 1672, 1700. Venetiis 1740.
- Larsen A. C.*: Profeterne Joel, Mika, Habakuk, Nahum oversatte og forklarede, Köbenh. 1901.
- H. J. von Lennep*: Bible Lands, 1875.
- Leunis-Frank*: Botanik I³, III³.
- * *Loch Val. und Reischl Wilh.*: Die heiligen Schriften des alten und neuen Testaments, III pp. XII – XXIV et 336 – 457, Regensburg 1885.
- Lowth Rob.*: De sacra Poesi Hebraeorum. Oxonii 1775.
- * *Maldonatus I.*: Commentarius in XII prophetas minores. Coloniae 1661.
- * *Mariana Juán*: Scholia in V. et N. Testamentum, Matriti 1619, Pariis 1620 etc.
- Marti Karl*: a) Das Dodekapropheton erklärt, Tübingen 1904; b) Der Prophet Joel (apud E. Kautzsch-A. Bertholet, Die Heilige Schrift des A. T., Tübingen 1922); c) Geschichte der israel. Religion⁴, Straßburg 1903.
- Maurer F. J. V. D.*: Commentarius grammaticus – historicus – criticus in prophetas minores, Lipsiae 1840.

- * *Meignan Em.*: Les prophètes d'Israel, Paris 1892.
- Meinhold Joh.*: Studien zur israelitischen Religionsgeschichte I 1, 1903.
- * *Menochius Steph.*: Brevis explicatio sensus literalis S. Scripturae, Coloniae 1630 etc.
- Merx Adalb.*: Die Prophetie des Joel und ihre Ausleger . . ., Halle 1879.
- Müller D. H.*: Die Propheten in ihrer ursprünglichen Form, Wien 1896.
- * *Neteler B.*: Die Gliederung des Buches der 12 Propheten als Grundlage ihrer Erklärung, Münster 1871.
- Nestle Ed.*: Zur Kapiteleinteilung in Joel (ZAW XXIV [1904]).
- Nöldeke Th.*: Neue Beiträge zur semitischen Sprachwissenschaft, Leipzig 1910.
- Nowack W.*: a) Die kleinen Propheten übersetzt und erklärt, Göttingen 1897, 1903; b) Die Zukunftshoffnungen Israels in der assyrischen Zeit (Theologische Abhandlungen, Festgabe für H. J. Holtzmann, 1902).
- Oort H.*: De leeftijd van Joel (Theologisch Tijdschrift X [1876]).
- Orelli Conrad von*: Die zwölf kleinen Propheten, München 1908.
- Pearson W. L.*: The prophecy of Joel . . ., Leipzig 1885.
- Perles Felix*: Analekten zur Textkritik des Alten Testamentes, München 1895. Neue Folge, Leipzig 1922.
- Pusey E. B.*: The minor Prophets with a commentary Oxford 1860 – 1877 et saepius.
- Qimkhi David ben Joseph*: Commentarii in Prophetas priores et posteriores in Bibliis (Buxtorf) Basil. 1618 et in Bibliis Amstelaedamensibus 1724.
- Rashi (Rabbi Salomo Yarkhi ben Isaak)*: Io. Fr. Breithaupt, Rab. Salomonis Yarkhi, ״פ״י dicti, commentarius Hebraicus in prophetas maiores et minores ut et Jobum et Psalmos, Latine versus atque notis criticis et philologicis illustratus (3 vol.), Gotha 1713 – 1714.
- * *Reinke Laur.*: Die messianischen Weissagungen bei den grossen und kleinen Propheten des alten Test. Vol. III. – IV, Giessen 1861 – 1862.
- Reuss Ed.*: La Bible, traduction nouvelle avec introductions et commentaires, Paris 1874 – 1881.
- * *Ribeira Franc.*: a) In Librum XII prophetarum commentarii, Antwerpiae 1571, Romae 1590; b) Commentarii historici selecti in XII prophetas minores ab ipso auctore conscripti, Salmanticae 1598.
- Riedl W.*: Alttestamentliche Untersuchungen, I Leipzig 1902.
- Riehm E. C. A.*: Handwörterbuch des biblischen Altertums, besorgt von F. Baethgen, Bielefeld 1893/94.

- Riess R.* : Bibel-Atlas, Freiburg i. Breisgau 1895.
- * *Riessler Paul* : Die kleinen Propheten oder das Zwölfprophetenbuch nach dem Urtext übersetzt und erklärt, Rottenburg 1911.
- Rogers* : History of Babylonia and Assyria, II 1900.
- Rosenmüller E. F. C.* : Scholia in Vetus Test. Pars VII, Vol. I – IV ; Prophetæ minores, Lipsiae 1812 – 1816, 1827 – 1828.
- * *Sa Emanuel* : Notationes in totam Scripturam Sacram, Antwerpiae 1598, Lugduni 1609, Coloniae 1610.
- * *Sanctius (Sanchez Caspar)* : In XII prophetas minores et Baruch commentarius cum paraphrasi, Lugduni 1618, 1621.
- * *Schegg Peter* : Die kleinen Propheten übersetzt und erklärt (2 vol.), Regensburg 1854, 1862,
- Schets J.* : De kleine Profeten vertaald, 's Hertogenbosch 1894.
- Schlatter A.* : Zur Topographie und Geschichte Palästinas, 1893.
- * *Schmalohr J.* : Das Buch des Propheten Joel erklärt, Münster 1916.
- Schmoller O.* : Hosea, Joel und Amos, Bielefeld und Leipzig 1872.
- * *Scholz Anton* : Commentar zum Buche des Propheten Joel, Würzburg 1885.
- * *Scholz J. M. A.* : Die 12 kleinen Propheten, Frankfurt am Main 1833.
- Schrader E.* : Die Keilinschriften und das Alte Testament, 3. Auflage neu bearbeitet von H. Zimmern und H. Winckler, Berlin 1903.
- Sellin Ernst* : Das Zwölfprophetenbuch übersetzt und erklärt, Leipzig 1922, 1929.
- Sievers Ed.* : Studien zur hebr. Metrik, Leipzig 1901.
- Smith G. A.* : The book of the twelve Prophets, London 1900.
- Smith W. R.* : The Prophets of Israel 1895.
- Smith-Stübe* : Die Religion der Semiten.
- Thomson W. M.* : The Land and the Book, II Central Palestine, 1883.
- * *Tirinus Jac.* : Comment. in Vetus et Novum Test., Antwerpiae 1632, Taurini (ed. Brunengo) 1882 – 1884.
- Tristram* : The Natural History of the Bible, London 1889.
- * *Trochon* : Les petits prophètes, Paris 1883.
- * *Vatablus Franc.* : Annotationes in Vetus Test., Parisiis 1545, Salmanticae 1584.
- Vollers K.* : Das Dodekapropheton der Alexandriner, Berlin 1880.
- Volz P.* : Die vorexilische Jahweprophetie und der Messias, 1897.
- Wellhausen Julius* : Die kleinen Propheten übersetzt, mit Noten, Berlin 1898.
- * *Wilbers* : Mélanges de la faculté orientale, Beyrouth V.

- Williams A. L.*: The Minor Prophets unfolded. Joel and Amos. London 1918.
- Winckler H.*: a) Altorientalische Forschungen, Leipzig 1902; b) Alttestamentliche Untersuchungen, 1892.
- Wünsche A.*: Die Weissagungen des Propheten Joel übersetzt und erklärt, Leipzig 1872.
- * *Zenner I. K.*: Die Chorgesänge im Buche der Psalmen I, 1896.
- Zimmer K.*: Praeparationen zu den kleinen Propheten. I. Die Propheten Hosea, Joel, Amos, Obadja, Jona (2. Auflage), Leipzig 1918.
- * *Zorell Fr.*: Einführung in die Metrik und die Kunstformen der hebr. Psalmendichtung, Münster 1914.

PROLEGOMENA.

1. DE PERSONA PROPHETAE JOELIS.

Liber noster, cuius auctor in 1₁ appellatur „Joel, filius Petuelis – יוֹאֵל בֶּן-פֶּתוּאֵל“, occupat in canone hebraico inter duodecim prophetas minores locum secundum (Hošea – Joel), apud G autem locum quartum (Hošea – Amos – Michaeas – Joel). Praeter nomen prophetae et nomen patris eius nulla *expressa* mentio personae prophetae fit in libro ipso. Nomini prophetae additum nomen patris clare testatur Joelem esse verum nomen auctoris libri nostri et propterea reiciendam esse opinionem nonnullorum exegetarum, qui in „Joel – יוֹאֵל“ vident quandam permutationem vocis יְהוֹאֵל, quâ voce ex opinione horum exegetarum auctor nostri libri significare velit se esse illum a propheta Malachia (31.23) praedictum „nuntium – יְהוֹאֵל“. Nomen יוֹאֵל hodie unanimiter explicatur: *Jahve est Deus*; compositionem ex nomine divino et voce יָל supponit etiam interpretatio s. Ephraemi, qui explicat: *robur Domini*. Relinquenda est interpretatio et versio eorum, qui in voce יוֹאֵל vident formam hiph'il verbi יָל et explicant δ ἀρχόμενος vel potius *Incipiat* (sc. Deus opus suum)! [s. Hieronymus M P L 25, 947].

Quamvis in libro ipso praeter nomen prophetae et nomen patris eius nulla alia expressa mentio personae prophetae occurrat, tamen ex argumento et stylo libri nonnulla de persona et munere prophetae nostri conicere licet.

Joel vaticinatus est in „Juda“ (regno Juda) et praesertim in urbe Jerusalem, erat oriundus ex regno Juda, si non ex ipsa urbe Jerusalem. Loquitur enim de sacrificio et libatione (מִנְחָה וְנִסְחָךְ) domus Jahve – templi hierosolymitani (conf. 19a. 13d, 214cd), de argento, auro rebusque pretiosis ablatis de domo Jahve – templo hierosolymitano (conf. 45), de fonte egrediente de domo Jahve – templo hierosolymitano (conf. 418e), de sacerdotibus – ministris templi hierosolymitani (conf. 19b. 13abc, 217a), de vestibulo et altari templi hierosolymitani (conf. 217a); in ore prophetae Joelis est Sion, sanctus mons Jahve, locus, unde clangore tubae divulgandus est nuntius futurae horribilis appropinquantis plagae (conf. 21), unde clangore tubae promulganda est publica poenitentia (conf. 215), ubi instante „magno et terribili die Jahve“ erit salvatio (conf. 35c), unde Jahve rugiet (conf. 416a), ubi Jahve habitat (conf. 417b) et residebit (conf. 421c); habitatoribus terrae „Juda“ tribuit Joel honorificum nomen „filiorum Sion“ (confer 223a), mentionem facit „filiorum Juda“ (conf.

46a. 8a. 19c) et „filiorum Jerusalem“ (conf. 46a), meminit conversionis „sortis Juda et Jerusalem“ (conf. 41b), commemorat territorium (regnum) „Juda“ (conf. 420a); magni aestimat noster propheta urbem capitalem Jerusalem, cui praedicat magnas et felices res futuras (conf. 35c, 416b. 17cd. 20b). Quae omnia suadent prophetam vaticinantem in regno Juda et praesertim in urbe Jerusalem necnon prophetam oriundum e regno Juda, si non ex ipsa urbe Jerusalem. Parvam fidem meretur propterea affirmatio s. Ephraemi qui Joelem ex tribu Ruben ortum esse tradit, vel assertio Pseudo – Epiphanii (De vitis Prophetarum 14; M P G 43, 408), qui refert prophetam nostrum ortum esse ex agro Bethomoron in tribu Ruben (ἦν ἐκ τῆς γῆς τοῦ Ρουβὴν ἐν ἀγρῷ Βεθωμορόν. ἐν εἰρήνῃ ἀπέθανε καὶ ἐτάφη ἐκεῖ.).

Ex argumento et stylo libri nostri haurimus porro certam persuasionem Joelem pertinuisse ad ordinem sacerdotalem, fuisse sacerdotem. Recolas, quaesumus, sequentia! a) Joel manifestat perfectam notitiam caerimoniarum et praescriptionum liturgicarum, qualem solummodo in sacerdote vel ministro templi hierosolymitani supponere possumus: novit „sacrificium et libationem (מִנְחָה וְזֶבֶח)“ domus Jahve (conf. 19a. 13d, 214cd), sacrificia gratiarum actionis (conf. 116), novit argentum, aurum resque pretiosas templi hierosolymitani (conf. 45a); inducit lugentes sacerdotes, ministros Jahve (conf. 19b), exhortatur, ut sacerdotes se accingant et plangent (conf. 113a), ut ululent ministri altaris (conf. 113b), ut ingrediantur ministri Dei in domum Jahve et pernoctent ibi in saccis (conf. 113c), admonet, ut sanctificetur ieiunium et convocetur coetus sollemnis (114ab, 215. 16ab), instanter urget in vv. 212bc. 13a celebrationem publicae poenitentiae coniunctae insimul cum vera interna contritione cordis (vv. 212bc: „convertimini ad me toto corde vestro, in ieiunio, fletu et planctu“, v. 213a: „Scindite cor vestrum et non vestimenta vestra“), precatur, ut inter vestibulum et altare plorent sacerdotes, ministri Jahve (conf. 217a); utitur characteristicam liturgicam – sacrificalem expressionem „גִּבֹּרֵי“ (sacrosanctum habere)“ in vv. 421ab. – b) Cor Joelis est plenum tenerrimo et ardentissimo religioso amore erga templum hierosolymitanum, erga montem sanctum Sion et erga Jerusalem. Templum hierosolymitanum, mons sanctus Sion et urbs Jerusalem sunt nostro prophetae „alpha et omega“ totius religiosae et nationalis vitae. Talis tenerrimus et ardentissimus religiosus amor est utique facillime explicandus et intelligendus in Joele, sacerdote – ministro Jahve. Saepissime occurrunt templum hierosolymitanum, mons sanctus Sion et Jerusalem in ore Joelis: confer 19a. 13bd. 14c. 16b, 21ab. 15a. 17a. 23a, 35c, 41b. 6a. 16ab. 17bcd. 18e. 20. 21c. – c) Argumentum et stylus totius

nostri libri supponunt auctorem imbutum summâ et exquisitâ eruditione religiosâ et literariâ. Tali exquisitâ eruditione religiosâ et literariâ imbuti erant apud populum Israel tempore anteexsilico (aeque ac tempore postexsilico) praesertim sacerdotes et ministri Jahve, servientes et munere suo fungentes in templo hierosolymitano. Ratio patet. Ergo... Quae omnia suadent auctorem nostri libri fuisse ordinis sacerdotalis.

2. DE TEMPORE QUO VATICINATUS EST JOEL.

Maxima est sententiarum varietas de tempore quo vaticinatus est Joel. Haec varietas est tanta, ut extendatur ab anno 950 a. Chr. usque ad tempora post Nehemiam. Multi vident in libro nostro scriptum antiquissimum, alii vero scriptum recentissimum.

Pauci (Bunsen et Karle) prophetiam Joelis ad saeculum X. a. Chr. referunt. — Sat multi (Credner, Danko, Delitzsch, Ewald, Fürst, Hitzig-Steiner, Kaulen-Hoberg, Kirkpatrick, Fischer, Krahmer, Keil, Meier, Movers, Orelli, Schets, Schmoller, Trochon, Vigouroux, Welte, Williams, Winer, Wünsche) ponunt Joelem in tempus regis Juda Joas (a. 836 — 797). — Alii, non pauci (s. Cyrillus Alexandrinus, Theodoretus Cyrensis, Theodorus Mopsuestenus, s. Hieronymus, Ribeira, Sanctius, Sa, Calmet, Rosenmüller, Allioli, Hengstenberg, Haevernick, Loch, Meyrick, Pusey, Reinke, Knabenbauer-Hagen, Schegg, Aug. Scholz, Zschokke), vident in Joele aequalem prophetarum Amos et Hošēae, sed illis vel paulo antiquiorem vel paulo recentiorem. — Nonnulli (Pseudo-Rufinus, Bertholdt, Theiner) assignant Joeli tempus Ezechiae regis (a. 721 — 693), alii (a Castro, Genebrardus, Jahn, a Lapide, Arias Montanus) tempus Manasse regis (a. 693 — 639), alii (Eckermann, König, Tarnovius) tempus Josiae regis (a. 638 — 608) et Riessler collocat Joelem in ipso exilio (ante a. 550 a. Chr.). — Sunt autem non pauci (Bewer, Cornill, Driver, Duhm, Gray G. Buchanan, Hilgenfeld, Holzhey, Hoonacker, Kuenen, Marti, Merx, Nowack, Seinecke, Sellin, Scholz, Robertson Smith, G. A. Smith, Stade, Wellhausen), qui Joelem demum tempore post exilium munere suo functum esse dicunt. — Rationes, quas singuli horum enumeratorum exegetarum pro sua sententia adducunt, invenies summatim collectas apud Knabenbauer-Hagen-um l. c. p. 218 — 225.

Nos perpensis gravibus rationibus internis et externis proferimus hanc sententiam: *Joel vaticinatus est tempore anteexsilico, tempore sequente immediate post tempus magnorum prophetarum Amos et Hošēae, fuit aequalis*

prophetarum Isaiae et Michaeae, functus est munere prophetico approximative circiter intra annos 730 – 693, i. e. tempore regum Achaz (regnavit 736 – 721) et Ezechiae (regnavit 721 – 693). Rationes huius nostrae assertionis adducimus autem sequentes:

a) Praeteriti eventus historiae Israel, ad quos alludit Joel in 4¹ – 2¹, protrahi videntur usque in tempus regum Juda Achaz et Ezechiae (perlege attente nostras uberrimas adnotationes ad v. Jo 4²!). Praeprimis versibus 4^{2de} „quia disperserunt eos in nationibus et terram meam diviserunt“ alludere videtur propheta ad interitum regni Israel perfectum a. 721 per assyriacum regem Sargon tamquam ad iam completum factum historicum. Certe hoc funesto facto historico completo populus regni Israel abductus est in captivitatem assyriacam et dispersus est in nationibus; hoc funesto facto historico indubitanter „terra mea“, i. e. terra Jahve, quam constituebant cum territorium regni Juda tum territorium regni Israel, *divisa est*, territorium regni Israel desiit esse pars terrae Jahve, quia territorium regni Israel occupatum est a novis colonis provenientius ex assyriacis locis Cutha, Avah, Emath, Sepharvaim.

b) In libro prophetae Joelis, qui functus est munere prophetico in regno Juda et qui suum opus propheticum consecravit populo regni Juda, occurrunt nobis duo loci gravissimi momenti, qui sunt α) vv. 4^{2cde}, β) vv. 4^{16de}. Hi loci sonant: α) vv. 4^{2cde} „disceptabo ibi cum eis super populo meo et hereditate mea Israel, quia disperserunt eos in nationibus et terram meam diviserunt“; β) vv. 4^{16de} „populo suo autem (erit) Jahve refugium et arx montana filiis Israel“. His duobus citatis locis non habet propheta in mente solummodo populum regni Juda, sed (– prouti hoc elucet e vocibus v. 4^{2c} „super hereditate mea *Israel*“ et v. 4^{16e} „arx montana filiis *Israel*“ necnon e versibus 4^{2de} alludentibus ad iam completum interitum regni *Israel* –) *totum populum Israel* habitantem cum in territorio regni Juda tum in territorio regni Israel. Ex duobus locis: α) vv. 4^{2cde}, β) 4^{16de} resonat quidam *israeliticus universalismus religiosus et nationalis*, qui non vult facere ullam distinctionem religionis et nationis inter populum Israel habitantem in regno Juda et populum Israel habitantem in regno Israel. Talem israeliticum universalismum religiosum et nationalem, qui videbat indistinctum apud incolas cum regni Juda tum regni Israel eandem religionem et eandem nationem, magnopere iuvat pius et felix rex Juda Ezechias (a. 721 – 693), qui ad pascha iam diu omissum et Hierosolymis rursum celebrandum Judaeos (= habitatores regni Juda) et Israelitas (= habitatores regni Israel) invitavit, qui perfecit, ut

cultus excelsorum non solum in territorio regni Juda, sed et in territorio regni Israel extirparetur (conf. 2 Par 30), qui constituit, ut sacerdotibus et levitis tribuerentur pristini honores et facultates, nec modo iis qui Hierosolymis degunt, sed et ceteris omnibus (conf. 2 Par 31). Propterea vv. 42^{cde} et 416de, qui spirant hunc israeliticum universalismum religiosum et nationalem flantem tempore regis Ezechiae per totum territorium regni Juda et regni Israel, afferunt indirectum testimonium prophetam Joelem munere suo functum esse tempore regis Ezechiae et sunt gravissimi momenti pro statuendo tempore muneris prophetici Joelis (vide adnotationes nostras ad vv. 42^c, 42de, 416de).

c) Vv. Jo 31^{bcd}e et 32 urgent, ut munus propheticum Joelis adscribamus tempori saltem *anteexsilico*. Cur? Vv. 31^{bcd}e et 32 describunt futurâ periodo messianicâ eventuram effusionem spiritus Jahve et charismatum Jahve super omnem carnem (i. e. super omnes homines), immo super alienigenos servos et ancillas. In vv. 31^{bcd}e commemorata effusio spiritus Jahve et charismatum Jahve super omnem carnem suadet tempus anteexsilicum, quo tempore tot prophetae munere suo in populo Israel functi sunt, quo tempore (a Moyse usque ad exsilium Babylonicum) tot scholae propheticae in populo Israel floruerunt. Certe erat effusio spiritus Jahve et charismatum Jahve privilegium prophetarum et scholarum propheticarum. Propterea in vv. 31^{bcd}e factam mentionem effusionis spiritus Jahve et charismatum Jahve intelligimus optime in ore prophetae *anteexsilici*. Aequè bene suadet in v. 32 commemorata effusio spiritus Jahve super classem alienigenorum servorum (servorum et ancillarum) tempus anteexsilicum. Cur? Solummodo tempore ante exsilium Babylonicum (a. 929 – 587 a. Chr.), quando regnum Juda florebat, habebant, – testibus libris V. T. hoc tempus describentibus –, nobiles et divites familiae Juda numerosos alienigenos servos. Post eversionem regni Juda (a. 587 a. Chr.) nobiles et divites familiae Juda, orbatae omnibus divitiis et commodis vitae cotidianae (servis etc.), transportatae sunt in Babyloniam. A. 537 a. Chr. et postea e Babylonia in terram Juda reduces familiae Juda vivebant nunc in terra patria in conditione plerumque misera et deplorabili. Pleno iure possumus asseverare has reversas familias Juda saltem primis duobus saeculis post exsilium Babylonicum, i. e. circiter ab a. 537 usque ad a. 400 a. Chr., non factas esse adeo divites et potentes sicut prius ante exsilium Babylonicum, non habuisse ergo numerosos servos sicut prius ante exsilium Babylonicum. Si ergo propheta Joel facit in v. 32 mentionem apud cives Juda viventis classis servorum, videmus in hac re indirectum testimonium ante-

exsilicae originis libri Joelis. Nam in suis vaticiniis certe usus est propheta Joel *exsistentibus conditionibus sui temporis* tamquam *substratis*, quibus supraedificavit suum modum loquendi. [Vide adnotationes nostras ad vv. Jo 31^{bcd}e et 32^a!]

d) Non est spernendum et parvi pendendum *testimonium traditionis antiquissimae* de tempore vitae Joelis, testimonium, quod repositum habemus in ipsa collocatione libri Joelis in serie prophetarum minorum. De hoc testimonio traditionis valent et semper valebunt „cum grano salis“ verba scti Hieronymi: „in quibus tempus non praefertur in titulo, sub illis eos regibus prophetasse, sub quibus et hi qui ante eos habent titulum prophetaverunt“ (MPL 28, 1016; 25, 950). Utique est testimonium antiquissimae traditionis de tempore vitae Joelis, prouti hoc testimonium resplendet ex collocatione libelli Joelis in serie prophetarum minorum, duplex: α) canon hebraicus ponit Joelem in serie prophetarum minorum loco secundo (Hoſea – Joel – Amos – Abdias), β) G habent Joelem loco quarto (Hoſea – Amos – Michaeas – Joel – Abdias). Sed et canon hebraicus et G collocant Joelem *in serie prophetarum anteexsilicorum*, ex quo saltem concludere licet Joelem *vixisse tempore anteexsilico*. Facile autem eruitur ratio, propter quam Joel occupat in canone hebraico locum *secundum* et apud G locum quartum. Canon hebraicus rescipit in sua serie prophetarum anteexsilicorum (Hoſea – Joel – Amos – Abdias) magis territorium, ubi prophetae munere suo functi sunt; ambo anteexsilici prophetae Hoſea et Amos functi sunt suo munere in territorio regni Israel; ne territorium regni Juda negligi et sperni videatur, ponit canon hebraicus inter Hoſeam et Amos, qui ambo prophetae munere suo functi sunt in territorio regni Israel, prophetam Joelem, qui suos labores propheticos consecravit territorio regni Juda, quamvis Joel prophetaverit post prophetas Amos et Hoſeam. G respiciunt in sua serie prophetarum anteexsilicorum (Hoſea – Amos – Michaeas – Joel – Abdias) *magis* (quamvis non unice et exclusive) tempus, quo hi anteexsilici prophetae munere suo functi sunt; Joel prophetavit demum post tempus Amos et Hoſeae, erat aequalis prophetae Michaeae; propterea ponunt G Joelem in serie prophetarum anteexsilicorum loco quarto, post ipsius aequalem Michaeam. Apud G occurrens collocatio Joelis post aequalem Michaeam firmat nostram sententiam et persuasionem munus propheticum Joelis, aequalis prophetae Michaeae, adscribendum esse tempori regum Achaz et Ezechiae.

Si adhuc adiungimus: Joel videtur nosse librum Amos, elegans stylus et modus dicendi libri Joelis aequivalet in multis eleganti stylo et modo dicendi

ipsius aequalis Isaiae, classica lingua hebraica libelli Joelis prodit auctorem, qui vixit tempore anteexsilico, quo lingua hebraica adhuc viva erat, tunc perpensis et ad invicem comparatis omnibus sub a) b) c) d) adductis rationibus dicere possumus: *Joel vaticinatus est tempore anteexsilico, tempore sequente immediate post tempus magnorum prophetarum Amos et Hošae, fuit aequalis prophetarum Isaiae et Michaeae, functus est munere prophetico approximative circiter intra annos 730 – 693, i. e. tempore regum Achaz (regnavit 736 – 721) et Ezechiae (regnavit 721 – 693).*

Nonnulli, qui Joelem eiusque libellum assignant tempori postexsilico, invenire volunt in scripto Joelis has postexsilicum munus propheticum et postexsilicam originem testantes expressiones aramaicas: v. 18 „לָאֵלִים – plange“, v. 220a „עֲנֵן – extremum agmen eius“, v. 413a „מִגֶּל – falx“. Nostrum iudicium de his expressionibus invenies in adnotationibus ad hos vv. – Iidem critici volunt porro ex vv. 212c. 15. 16. 17, ubi indicitur publica poenitentia, concludere et deducere postexsilicum munus propheticum Joelis et postexsilicam originem scripti Joelis. Nostrum iudicium de hac publicâ quidem, sed insimul internâ poenitentiâ invenies in adnotationibus ad hos vv.

III. DE COMPOSITIONE ET ARGUMENTO LIBRI

Praeter titulum, quem praebet v. 1 1, constat liber Joelis ex octo partibus: 1. 12–12; 2. 113–20; 3. 21–11; 4. 212–17; 5. 218–27; 6. 31–5; 7. 41–16; 8. 417–21. Hae partes sub respectu ideologico ad invicem arctissime cohaerent et praebent argumentum, quod prae se fert diligentem et accuratam dispositionem materiae pertractatae necnon pulchram ideologicam gradationem materiae pertractatae. – En breve schema argumenti totius libri:

1. 12–12: Vates describit ingentem et hucusque inauditam plagam locustarum, quâ afflicta est patria terra vatis.

2. 113–20: Haec ingens et cum ariditate insimul coniuncta plaga locustarum, quae est autem solummodo praeludium alterius appropinquantis adhuc maioris futurae plagae, omnes ad poenitentiam excitet, oportet.

3. 21–11: Propheta delineat vividissimis coloribus alteram futuram appropinquantem et adhuc maiorem plagam.

4. 212–17: Vates exhortatur omnes ad veram poenitentiam agendam, ut Jahve, vera poenitentia placatus, avertat a populo hanc alteram futuram appropinquantem plagam.

5. 218–27: A populo ad exhortationem prophetae vere poenitente et resi-

piscente avertet Jahve non solum alteram futuram appropinquantem plagam, sed reparabit insuper abundanter omnia damna primae, iam factae plagae locustarum.

6. 31—5: Modo magnifico depingit propheta futuram periodum messianicam concludendam per magnum et terribilem „diem Jahve“.

7. 41—16: Vates describit humiliationem et punitionem singulorum et omnium hostium populi Jahve, eventuram tempore periodi messianicae, necnon conclusionem et finem periodi messianicae per terribilem „diem Jahve“ (i. e. per universale iudicium Dei).

8. 417—26: A propheta delineatur nova periodum messianicam excipiens periodus aeternae pacis et omnimodae beatitudinis.

Liber Joelis est indubitanter opusculum unum, integrum, optime dispositum, quod eruditissimus noster propheta et sacerdos in fine muneris sui prophetici et vitae suae conscripsit. Indubia est admirabilis unitas et uniformitas libri Joelis cum ex parte materiae tum ex parte formae. Plura invenies in adnotationibus nostris ad singulas partes libri.

IV. DE RELATIONE INTER JOELEM ET AMOS

In libro Joel occurrunt nonnulli loci, qui suo argumento evocant in mente similes locos libri Amos.

In vv. Jo 33. 4 et 415. 16abc fit sermo de prodigiis eventuris in caelo et in terra in fine periodi messianicae instante terribili „die Jahve“; item loquitur Amos in vv. 88. 9 de prodigiis, quae faciet Jahve in caelo et in terra instante „die Jahve“, i. e. instante magno die iudicii.

In 41b utitur Joel phrasi: „ut convertam sortem (i. e. conditionem) Juda et Jerusalem“; Amos adhibet in 914a fere eandem phrasin: „et convertam sortem (i. e. conditionem) populi mei Israel“.

In vv. 45—6 exprobrat Joel urbibus Tyro et Sidoni horribile scelus commissum contra filios Juda et filios Jerusalem; simile scelus commissum contra populum Israel exprobrat Amos in 19—10 urbi Tyro.

Vv. Jo 416ab sonant: „Et Jahve de Sion rugiet et de Jerusalem dabit vocem suam“; vv. Am 12bc continent eadem verba: „Jahve de Sion rugiet et de Jerusalem dabit vocem suam.“

In vv. 419bcd commemorat Joel scelus commissum ab Edomitis contra filio Juda; simile scelus Edomitum in populum Israel obversatur menti prophetae Amos in 111.

In vv. 4¹⁷⁻²¹ concludit Joel suum libellum per solemnem promissionem novae periodum messianicam excipientis periodi aeternae pacis et omnimodae beatitudinis; etiam Amos concludit suum librum in vv. 9¹¹⁻¹⁵ per solemnem promissionem insignis et gloriosae restorationis secuturae post ruinam et interitum regni Israel.

Hi enumerati analogi et similes loci librorum Joel et Amos ferunt testimonium huic vel illi ex his tribus conclusionibus: *a*) Spiritus Jahve, qui per prophetas loquebatur, suggessit nonnumquam menti utriusque nostri prophetae similes res praedicendas; *b*) historica veritas huius vel illius praeteriti eventus confirmatur simili testimonio utriusque prophetae; *c*) Joel, qui munere suo prophetico functus est nonnulla decennia post Amos, novit verosimiliter librum Amos (conf. Jo 4^{16ab} et Am 1^{2bc}, Jo 4^{1b} et Am 9^{14a}).

V. DE SIGNIFICATIONE EXPRESSIONIS „יִּהְיֶה יוֹם – DIES JAHVE“ IN LIBRO JOEL

Expressio „יִּהְיֶה יוֹם – dies Jahve“ habet in libro Joelis dupplicem significationem: *a*) In v. 1^{15b} et vv. 2¹⁻¹¹ denotat „יִּהְיֶה יוֹם“ diem alterius futurae appropinquantis ingentis plagae locustarum, descriptae in 2¹⁻¹¹; *b*) in vv. 3^{4c} et 4^{14b} designat „יִּהְיֶה יוֹם“ magnum et terribilem diem, quo periodus messianica concludetur et quo Jahve exercebit universale iudicium in „valle decisionis“ (lege adnotationes nostras ad Jo 3³⁻⁵, 4²⁻¹⁶). – Praeterea occurrit in Jo 4^{18a} expressio „יִּהְיֶה יוֹם – dies ille“, quâ expressione indicatur nova periodum messianicam excipiens periodus aeternae pacis et omnimodae beatitudinis, descripta in 4¹⁷⁻²¹.

VI. REMINISCENTIAE HISTORICAE IN LIBRO JOEL

In 2^{3c} fit mentio „horti Eden“, primariae sedis protoparentum. Vv. 4⁴⁻⁸ loquuntur de sceleribus commissis in praeterita historia a Tyro, Sidone et Philisthaea in filios Juda et filios Jerusalem. – V. 4^{8b} in memoriam revocat Sabaeos, nationem longinquam. – V. 4¹⁹ commemorat scelera patrata ab Aegyptiis et Edomitibus in filios Juda. – Vide adnotationes nostras ad hos citatos locos!

VII. DE NOMINIBUS DIVINIS IN LIBRO JOEL

Communiter occurrit nomen „יְהוָה“. – Hîc et illic legimus nomen „אֱלֹהִים“: 113c. 13d. 16b, 217g. – Nonnulli loci praebent nomen „יְהוָה אֱלֹהִים“: 114c, 213b. 14d. 23a. 24b. 27c, 417a.

VIII. DE STYLO LIBRI JOEL

Liber Joel scriptus est stylo *exstatico*, *nervoso*, *resciso* et nihilominus *ingenioso*. Proprietates et signa huius styli sunt:

a) Modo loquitur ipse propheta nomine et auctoritate Jahve ad populum (conf. 12—5. 8—20, 21—11. 13—19ab. 21—24. 26bc, 34c. 5, 48c. 11c. 14b. 15. 16. 18 — 20. 21c), modo loquitur ad populum Jahve ipse in 1. persona (conf. 16. 7, 212. 19cde. 20. 25. 26ad. 27, 31—4ab, 41—8ab. 9—11ab. 12—14a. 17. 21ab).

b) Occurrunt solemnes exhortationes et allocutiones, quae prae se ferunt characterem gravem et nonnumquam minacem: confer 12ab. 3a. 5ab. 13abc. 14, 21abc. 13ab. 15. 16. 21ab. 22a. 23a, 44abc. 9. 10abc. 11a. 12a. 13ac.

c) Invenimus nonnullas constructiones grammaticales minus praecisas et exactas, quae bene iustificantur exstatico, nervoso et rescisso caractere styli. Talis minus praecisa et exacta constructio grammaticalis est constructio $\kappa\alpha\tau\alpha\ \sigma\acute{\upsilon}\nu\epsilon\sigma\iota\nu$: confer 226d, 227d, 42cd. Ad alias minus praecisas et exactas constructiones grammaticales attentum reddimus lectorem in nostris adnotationibus.

d) Legimus phrases et dictiones, quae in mentem revocant similes et saepius adhibitas phrases et dictiones libri Amos: 1. „נְאֻם־יְהוָה – dicit Jahve“ in 1212a; 2. „כִּי־יְהוָה דִּבֶּר, – Jahve enim locutus est“ in 48c.

e) Habemus pulchram paronomasiam in 115c: וַיִּכְשֹׁד מִשְׁרֵי. – In hunc exstaticum, nervosum, rescissum et nihilominus ingeniosum stylum optime quadrant nonnullae sub respectu linguistico classicae phrases: 220g et 221c „כִּי הִגְדִּיל לַעֲשׂוֹת, – quia magna patravit“; 226a „וַיֵּבֶלְתֶּם אֶכּוֹל וְשָׂבֹעַ, – comedetis vescentes et saturabimini“; 226c „אֲשֶׁר־עָשָׂה עִמָּכֶם לְהַפְלִיא, – qui fecit vobiscum mirabilia“ etc. etc. Quae classicae phrases certe ferunt indirectum testimonium anteexsilicae origini libri, quando lingua hebraica adhuc viva erat.

IX. POETICUM METRUM LIBRI JOEL

Praeter v. Jo 11, qui versus repraesentat titulum – inscriptionem libri, est liber integer scriptus oratione numeris adstricta, metro poetico. Sunt quidem

nonnulli recentiores, qui fragmentum Jo 218—421 putant scriptum esse oratione solutâ, i. e. prosâ. Nos econtra asserimus etiam fragmentum Jo 218—421 scriptum esse forma poetica; nam metricus et logicus rhythmus, linguae hebraicae gnaro facile comprehendendus, clare testatur adesse etiam in hoc fragmento poesim. In Prolegomenis nostri „Liber prophetae Hošee“ (Olmucii 1929) disseruimus in pag. 25 — 29 de poetico metro, quo usi sunt poetae hebraici et tulimus ibi nostrum iudicium de versu et strophâ poeticorum librorum V. T. In hoc nostro iudicio nihil mutavimus; statutae ibi regulae-normae pro diiudicanda compositione hebraici versus et hebraicae strophae poeticorum librorum V. T. valent etiam de poetico metro libri Joel:

1. Propheta — poeta Joel usus est liberiore metro poetico: in hoc liberiore metro singuli versus non erant adstricti certo, firmis regulis convenienti numero accentuum, syllabarum, caesurarum, singuli versus non erant adstricti illi regularitati, quae occurrit nobis in metrica graeca, romana, arabica, in metrica nostrarum modernarum linguarum (ubi singuli versus constant ex certo numero sublationum [ᾠσσεις] et positionum [θέσεις] etc.).

2. Sicuti usus est poeta Joel poetico metro liberiore in componendis singulis versibus, ita erat etiam compositio poeticarum stropharum libri Joel liberior quam compositio poeticarum stropharum in aliis linguis et literaturis. — Exempla huius liberioris versus et huius liberioris strophae invenies in uno quoque capite libri Joel.

3. Extensio (ambitus) et natura poetici versus et poeticae strophae libri Joel determinantur metrico et logico rhythmō, qui uterque rhythmus (rhythmus metricus et rhythmus logicus) invicem commiscetur et connectitur. Typica forma huius bilateralis commixtionis metrici et logici rhythmī in poeticis libris V. T. est sic dictus „parallelismus membrorum“, qui occurrit nobis saepissime in „Psalmis“ et in aliis didacticis libris V. T.

*

Hebraicam copulam „וְ“ (ו)“ saepe omisimus in nostra versione latina iis in casibus, ubi haec copula convenienter spiritui linguae hebraicae adhibita est pleonastice.

*

Illos locos libri Joel, quos adhibet Ecclesia in suis libris liturgicis et doctrinalibus, adduximus et enumeravimus semper in nostris adnotationibus spectantibus hos locos.

TEXTUS ET ADNOTATIONES

CAPUT I.

Vates sacer describit hucusque inauditam plagam locustarum: locustae destruxerunt fruges vinearum, hortorum, agrum; sacerdotes, agricolae, vinitores sunt privati omnibus ad victum officiumque necessariis, omnes lugent (12—12).

1. Verbum Jahve, quod factum est ad Joelem, filium Petuelis.
2. Audite hoc, senes,
auribus percipite, omnes habitatores terrae!
Num est simile quid factum diebus vestris aut diebus patrum
vestrorum?
3. Narrate de hoc filiis vestris,
filii vestri filiis suis,
filii eorum generationi alteri!
4. Residuum locustae absidentis comedit locusta insidians,
residuum locustae insidiantis comedit locusta lingens,
residuum locustae lingentis comedit locusta praedans.
5. Expergiscimini, ebrii,
flete et ululate, omnes bibentes vinum dulce,
abscissum est enim ab ore vestro!
6. Nam populus ascendit super terram meam,
validus et sine numero;
dentes eius dentes leonis,
molares leaenae habet.
7. Posuit vitem meam in horridam vastitatem,
ficum meam in confractionem,
totaliter decorticavit eam et proiecit,
albuerunt palmites eius.

8. Plange sicut virgo accincta sacco super virum iuventutis suae!
9. Periit sacrificium et libatio de domo Jahve,
luxerunt sacerdotes, ministri Jahve.
10. Depopulatus est ager,
luxit humus;
devastatum est enim frumentum,
defecit mustum,
exsiccatum est oleum novum.
11. Confusi sunt agricolae,
ululaverunt vinitores,
super triticum et super hordeum,
nam periit messis agri.
12. Vitis defecit,
ficus aruit,
malogranatum, palma etiam et malus,
omnes arbores agri aruerunt,
ut defecerit gaudium a filiis hominum.

Ingens et inaudita, cum ariditate coniuncta plaga locustarum, inferens damnum omni animae viventi et toti regioni, quae plaga est autem solummodo praeludium alterius appropinquantis adhuc maioris plagae, omnes ad poenitentiam excitet, oportet (113—20).

13. Accingite vos et plangite, sacerdotes,
ululate, ministri altaris,
ingredimini, pernocate in saccis, ministri Dei mei,
quia ablatum est de domo Dei mei sacrificium et libatio.
14. Sanctificate ieiunium,
convocate coetum solemnem,

congregate senes, omnes habitatores terrae in domum Jahve
et clamate ad Jahven! – – Dei vestri

15. Vae illi diei!

Vicinus est enim dies Jahve
et quasi vastitas ab Omnipotente veniet.

16. Nonne coram oculis nostris ablatum est cibus,
de domo Dei nostri laetitia et exsultatio?

17. Corrugata sunt grana sub palis suis,
demolita sunt horrea,
dissipatae sunt apothecae,
quoniam defecit frumentum.

18. Quid seponemus in eis?
Confusi sunt greges armenti,
quia pascua non est eis, –
etiam greges pecorum poenas luerunt.

19. Ad Te, Jahve, clamo!
Ignis enim comedit pascua deserti
et flamma combussit omnia ligna agri.

20. Etiam bestia agri tenetur desiderio Tui,
nam exsiccati sunt fontes aquarum
et ignis comedit pascua deserti.

ADNOTATIONES

1. V. 1 continet titulum, inscriptionem totius nostri libri prophetici et indicat: Argumentum nostri libri prophetici constituit verbum (locutio), quod Jahve habuit ad Joelem, filium Petuelis: *Verbum Jahve, quod factum est ad Joelem, filium Petuelis.*

G, L, S legerunt loco nostri M פתואל expressionem בתואל.

V. 1 non est scriptus oratione numeris adstrictâ – poeticâ. Nil obstat, quoninus dicamus versum 1 effluxisse e calamo poetae Joelis ipsius; consueverunt enim persaepe scriptores orientales affigere suis libris titulum et inscriptionem, ubi suum nomen lectoribus produnt. – Non est autem impossibile titulum (inscriptionem) v. 1 adiectum esse nostro libro a manu altera.

*

2—3. Vv. 2 et 3 incipit poeta – propheta depingere illam ingentem plagam locustarum et ariditatis, a qua diebus prophetae visitata est patria eius, quam plagam describit poeta vividissimis coloribus in vv. 14–20. In vv. 2 et 3 propheta exhortatur primo senes, qui sunt certe aetate et experientia edoctissimi, deinde omnes habitatores suae patriae, ut bene memoriae tradant hanc ingentem plagam et de ea narrent posteris suis; similis plaga enim neque tempore praesenti neque tempore praeterito accidit: (V. 2) *Audite hoc, senes, auribus percipite, omnes habitatores terrae! Num est simile quid factum diebus vestris aut diebus patrum vestrorum?* (V. 3) *Narrate de hoc filiis vestris, filii vestri filiis suis, filii eorum generationi alteri!*

Vv. 2 et 3 sicuti omnes sequentes vv. nostri libri sunt iam scripti oratione numeris adstrictâ – poeticâ.

In v. 2c occurrens זאת vertimus: „simile quid“. In hoc v. currentem particulam ׀ vertimus sensu disiunctivo: aut.

In vv. 3bc elidunt nonnulli verba „לְבָנֵיהֶם וּבְנֵיהֶם“ – filiis suis (et) filii eorum“ e textu, ita ut v. 3 sonet: Narrate de hoc filiis vestris, filii vestri generationi alteri! – Nos non videmus sufficientem rationem talis decurtationis textualis.

Opinionem Scholz-i, qui censet in vv. 2 et 3 adesse *contradictionem* et *aenigma* et vv. 2 et 3 ita explicat, acsi res (scilicet plaga), quam senes et habitatores narrare debent, non sit facta tempore eorum, qui eam tamen narrare iubentur, prorsus reicimus. Talis explicatio infert enim vim claro sensui vv. 2 et 3.

4. In v. 4 procedit propheta – poeta in „medias res“ et depingit principalem partem ingentis plagae: Venit *locusta abscidens* et depopulavit omnia, deinde venit *locusta insidians* et comedit ea, quae reliquit locusta abscidens, post locustam insidiantem venit *locusta lingens* et comedit ea, quae adhuc reliquit locusta insidians, post locustam lingentem venit tandem *locusta praedans* et comedit ea, quae adhuc reliquit locusta lingens, ita ut devastatio totius regionis per agmina locustarum esset totalis et completa: *Residuum locustae abscidentis comedit locusta insidians, residuum locustae insidiantis comedit locusta lingens, residuum locustae lingentis comedit locusta praedans.*

In v. 4 occurrentia nomina: גִּזְזִים – locusta abscidens, אֲרֵבָה – locusta insidians, יִלֵּק – locusta lingens, חֲסִיל – locusta praedans sunt nomina *synonyma* pro „locusta“, denotantia varia agmina locustarum se invicem excipientia et vario modo devastantia regionem; haec nomina non denotant varias formas, sub quibus locustae variis periodis suae corporalis evolutionis apparent. Assentimur Marti-o scribenti (l. c. p. 117, 118): „– das ist ersichtlich, daß die vier verschiedenen Heuschreckennamen keinen anderen als den rhetorischen Zweck haben, die Aufeinanderfolge mehrerer Heuschreckenschwärme zu schildern und die von diesen angerichtete Zerstörung und Verwüstung als eine vollständige hinzustellen: was der erste Schwarm noch verschont hat, ist vom zweiten vernichtet worden und so fort, bis alles kahl und leer war. Weniger bestimmt lassen sich die einzelnen Namen erklären; allerdings ist zwar sicher, daß damit nicht die Entwicklungsstadien, welche die Heuschrecke durchmacht, bezeichnet werden sollen. Dies weist besonders gründlich *Driver* in seinem Commentar zu Joel (14 und S. 82 – 91: Excursus on Locusts) nach; seine wichtigsten Argumente sind: 1. der gewöhnliche Beobachter unterscheidet bei der Heuschrecke, wenn er die Farben aus dem Spiele läßt, nur 3 Stadien; 2. der gewöhnliche Name für Heuschrecke, אֲרֵבָה, müsste bei der Annahme, daß es sich um die Stadien der Heuschrecke handle, das noch unreife Insekt bezeichnen; 3. die Reihenfolge der vier Namen ist 2²⁵ eine andere, und 4. da die Heuschrecken auch während ihrer Entwicklung, sobald sie den Eiern entschlüpft sind, sich immer vorwärts bewegen, könnte nicht gesagt werden, daß sie im folgenden Stadium das aufzehren, was sie im früheren Stadium verschont haben; durch die Vorwärtsbewegung sind sie ja ganz anderwohin geraten. Es bleibt nichts anderes übrig: die vier Namen kommen hier nur als Synonyma für Heuschrecke in Betracht, mögen sie auch ihrem Ursprung nach die Bezeichnung-

gen besonderer Heuschreckenarten und der eine unter ihnen vielleicht die Bezeichnung der noch nicht ganz ausgewachsenen Heuschrecke sein.“

In v. 4 *descripta varia agmina locustarum se invicem excipientia et vario modo devastantia regionem apparuerunt uno eodemque anno*, nam, uti bene scribit Knabenbauer – Hagen (l. c. p. 235), „neque enim de *quattuor annorum* penuria sermo esse potest, quia quae subsequente anno nascuntur, non residua dicuntur anni praeteriti“.

Pro locusta adhibita vox „גִּזְזִים“ significat proprie „abscissorem“, „amputatorem“, ergo „locustam abscidentem“ (sc. fruges, gramina et similia); confer ass. kisimmu. In V. T. occurrit vox „גִּזְזִים“ adhuc duabus vicibus: Jo 225, Am 49.

Vox „אַרְבֵּה“ est usitata et communis expressio pro locusta. Proprie loquendo significat vox „אַרְבֵּה“ „insidiatorem“, ergo „locustam insidiantem“ (sc. frugibus, graminibus et similibus). Aliter vox „אַרְבֵּה“ correspondet ass. aribu – eribu – eribû et forsân denotat locustam sic dictam „gryllus migratorius“.

Vox „יִלֵּק“ significat proprie „lingentem“, ergo „locustam lingentem“ (sc. fruges, gramina et similia), si vocem יִלֵּק derivamus a verbo לָקַק. Alii vertunt vocem „יִלֵּק“ „properantem“, i. e. „locustam properantem“, derivantes hanc vocem ab arab. وَلَقِيَ = hebr. וּלַק, quod significat „properare“. Vox יִלֵּק occurrit adhuc in Jo 225, Na 315. 16, Jer 51¹⁴. 27, Ps 105³⁴ et Am 7 1, si Am 7¹ loco M לִקְשֵׁי legimus emendatam expressionem יִלֵּק.

In v. 4c pro locusta adhibita vox „חֲסִיל“ significat proprie „pradatorem“, ergo „locustam praedantem“ (sc. fruges, gramina et similia). Vox חֲסִיל occurrit adhuc 1 Reg 8³⁷, 2 Par 6²⁸, Ps 78⁴⁶, Is 33⁴.

Minus accurate vertunt M v. 4 versiones V et G. – V et G vident solummodo in אַרְבֵּה et יִלֵּק genera vel agmina *locustarum*. Sub expressionibus גִּזְזִים et חֲסִיל autem non intelligunt genera vel agmina *locustarum*, sed vertunt: גִּזְזִים – eruca – χάμπη (= housenka, chenille, Raupe), חֲסִיל – rubigo – ἐρυσίβη (snět obilní, nielle Meltau). Nos, de hac re iam superius nostrum iudicium tulimus.

5. Ingens est devastatio, quam fecerunt agmina *locustarum*. Propterea invitat propheta omnes ebrios et amatores vini dulcis ad luctum et placentum: conclamatum est enim de vino dulci: *Expergiscimini, ebrii, flete et ululate, omnes bibentes vinum dulce, abscissum est enim ab ore vestro!*

In v. 5a post vocem „ebrii“ legunt G (L) adhuc verba: ἐξ οἴνου αὐτῶν.

V. 5c sonat in G: ὅτι ἐξήρθη ἐκ στόματος ὑμῶν εὐπροσύνη καὶ χαρά. Forsan sunt

verba εὐφροσύνη καὶ χαρά posterius additamentum, forsitan exciderunt haec verba e primigenio textu hebraico. Difficile dictu!

In v. 5b occurrens phrasid „בְּלִשְׁתֵּי יַיִן עַל־עֵסִים“ esset accuratius vertenda: „omnes bibentes *vinum super mustum*“ (עֵסִים = mustum), i. e. omnes bibentes vinum, quando hoc adhuc mustum, i. e. dulce est. Propterea nos vertimus: omnes bibentes vinum dulce.

6. Propheta – poeta comparat agmina locustarum, devastantia terram Jahve et terram prophetae, cum populo valido et innumerabili, habente dentes leonis et dentes molares leaenae: *Nam populus ascendit super terram meam, validus et sine numero; dentes eius dentes leonis, molares leaenae habet.*

V. 6a: „אֶל־אֲרָצִי – super terram *meam*“, utique primo ordine „super terram *Jahve*“, nam Joel profert „דְּבַר־יְהוָה – verbum Jahve“, et demum secundo ordine „super terram *prophetae*“, qui se cum Jahve identificat.

In v. 6d proponunt nonnulli, respicientes G, Σ, loco M „וּמַתְּלֵעוֹת לְבִיא לֹ“ reconstructionem „וּמַתְּלֵעוֹתָיו כְּלִבִּיא“ – (et) molares eius sicut leaenae“. Nos retinemus textum M. Expressio „מַתְּלֵעוֹת“ est similis significationis ac ass. anta’u – atta’u = dens“.

7. In v. 7 describit propheta ab innumerabili populo locustarum perpetrata devastationem: innumerabilis populus locustarum devastavit vitem, confregit, decorticavit et proiecit ficum, palmites vitis albos fecit: *Posuit vitem meam in horridam vastitatem, ficum meum in confractionem, totaliter decorticavit eam et proiecit, albuere palmites eius.*

V. 7b: Phrasid „לְקַצְפָּהּ – in confractionem“ vult dicere: a devastantibus locustis *confracta* sunt folia et parvuli tenerique rami ficus.

V. 7c: חָשַׁף חֲשָׁפָהּ וְהִשְׁלִיךְ – totaliter decorticavit eam et proiecit“, i. e. populus devastantium locustarum spoliavit ficum omni cortice et postea proiecit – deseruit – reliquit ficum decorticatam. Infinitivus absolutus חָשַׁף in phrasi חָשַׁף חֲשָׁפָהּ effert cum accentu omnibus numeris absolutam decorticationem ficus.

V. 7d: „albuere palmites eius“, i. e. palmites *vitis*, de qua sermo erat in v. 7a, nam expressio „שְׁרִיגִים“ adhibetur exclusive de *palmitibus vitis* (conf. Gen 40^{10, 12}). Propheta loquitur ergo in v. 7a de vite, in vv. 7bc de ficu et in v. 7d redit iterum ad vitem; quae res est signum exstatici, nervosi et rescissi styli prophetici. Ex natura rei utique patet devastantes locustas decorticavisse cum ficum tum vitem, patet porro per decorticationem albuere cum palmites vitis tum ramos ficus. – Horridas devastationes pa-

tratas per locustas describunt cum veteres (Tacitus, Annal. 15₅) tum recentiores scriptores.

V vertit v. 7 minus accurate. —

In v. 7c loco M „חֲשָׁפָה וְהִשְׁלִיךְ“ proponunt nonnulli (Wellhausen, Nowack) lectionem „חֲשָׁפָה חֲשָׁפָה וְהִשְׁלִיךְ“, putantes duos infinitivos absolutos reddere textum clariorem. Nos reicimus hanc reconstructionem, cum textus M v. 7c stante nostra explicatione clarior esse non possit.

8. Horrida est devastatio perpetrata ab agminibus locustarum. Propterea monet propheta terram — regionem ad planctum magnum. Hic planctus tam ingens esse debet, ac ingens est planctus virginis accinctae sacco super mortuum virum iuventutis eius: *Plange sicut virgo accincta sacco super virum iuventutis suae!*

„אֶלִי — plange“ est 2. pers. imperat. fem.; subiectum, quod propheta alloquitur, est ibi expressio „אֶרְצִי — terra mea“, occurrens in v. 6a. Habemus ibi classicum exemplum exstatici, nervosi, rescissi et obscuri — aenigmatici styli veterum prophetarum, in quo stylo carens subiectum, quod exstatice loquens propheta in mente habuit, ex antecedenti contextu astruendum est. — Non consentimus iis, qui in occurrente verbo אֶלִי, quod in V. T. semel tantum hîc obvenit, vident aramaismum et argumentum recentioris originis libri Joel. Quam parum et insufficiens est et remanebit enim nobis notus thesaurus verborum adhibitorum tempore adhuc viventis linguae hebraicae V. T.!

G (L) legunt post אֶלִי adhuc expressionem „πρὸς μέν“. בְּתוּלָה חֲגֹרֶת-שֵׁק designat *virginem* accinctam sacco, non forsitan nuper nuptam mulierem. Secundum israelitica praescripta legalia pertinebat enim virgo israelitica iam a primo instanti desponsationis suae ad suum sponsum, qui erat eius „בַּעַל — dominus — vir“ (confer Dtn 22_{23–27} cum Dtn 22₂₂ et Dtn 22₂₈ s.). „שֵׁק — saccus“ erat pannus crassus e pilis potissimum textus et vestis lulentium.

9. Alia sequela devastationis factae a locustis: In domo Jahve, in templo hierosolymitano, cessaverunt deficiente materia sacrificali sacrificium et libatio, propterea lugent sacerdotes, ministri Jahve: *Periit sacrificium et libatio de domo Jahve, luxerunt sacerdotes, ministri Jahve.*

V. 9a: מִנְחָה וְנֶחֱם designant sacrificia incruenta, in quibus offerebantur frumentum (simila, panes absque fermento), oleum, vinum; quae materia sacrificalis devastatis omnibus defecit.

In v. 9b legunt G^{MSS} (= L) loco M יִהְיֶה expressionem מִנְחָה.

In vv. 10 – 12 depingit porro propheta — poeta accuratius horribilem a locustis perpetratam plagam eiusque tristes sequelas.

10. Depopulatus est ager, luxit propterea humus. Cur? Nam devastatum est frumentum, defecit mustum, exsiccatum est oleum novum, i. e. omnia, quae cultus ager et culta humus producere et dare solent, destructa sunt per devastantes locustas: *Depopulatus est ager, luxit humus; devastatum est enim frumentum, defecit mustum, exsiccatum est oleum novum.*

In v. 10d occurrens expressio **הִוֵּשׁ** est derivanda a verbo **בוֹשׁ** (coniug. hiph'il) et vertenda: „defecit“.

11-12. Confusi sunt agricolae, ululaverunt vinitores, i. e. agricolae et vinitores tristitiâ et dolore repleti sunt. Cur? A locustis destructa est spes agricularum, triticum et hordeum, periit messis agri, i. e. devastatae sunt omnes fruges agri, sed defecit etiam vitis, aruit ficus, aruerunt malogranatum, palma, malus et omnes arbores agri, ut defecerit gaudium a filiis hominum, en, causa tristitiae et doloris vinitorum!: (V. 11) *Confusi sunt agricolae, ululaverunt vinitores, super triticum et super hordeum, nam periit messis agri.* (V. 12) *Vitis defecit, ficus aruit, malogranatum, palma etiam et malus, omnes arbores agri aruerunt, ut defecerit gaudium a filiis hominum.*

Grammaticae formae: in v. 11a „**הִבִּישׁוּ**“, in v. 12a „**הִוֵּשׁוּ**“, in v. 12e „**הִבִּישׁוּ**“ sunt derivandae a verbo **בוֹשׁ**.

In vv. 11a et 11b occurrentes expressiones **הִבִּישׁוּ** et **הִלִּילוּ** vertunt nonnulli per imperativum (Chald. Rabbini, Mariana, Ewald, Hitzig, Keil, Honacker); nos cum V, S, 'A, Σ, Θ vertimus has expressiones per tempus praeteritum. G vertunt **ἐξήρησαν** et **ἐθρήνησαν**.

In v. 12e habet particula „**כִּי**“ sensum coniunctionis consecutivae et est vertenda: „ut“ (vide Kautzsch-Gesenius, Hebräische Grammatik § 166, 2).

V. 12bc: Inter arbores, quae plagâ locustarum devastate aruerunt, enumerantur ficus, malogranatum palma et malus. – Malogranatum – **רְמוֹן** (syr. **ܪܡܝܢ** arab. **رمان** ass. armannu) est arbor, de qua vel de fructu eius saepius mentio fit in V. T.: Num 13²⁴, 20⁵, Dtn 8⁸, 1 Sam 14², Tob 17 cod. A, Cant 43.14, 66.10, 71², 82, Agg 2¹⁹ (V 2²⁰). In v. 12c occurrens expressio **תְּפֹיִחַ** est melius intelligenda de arbore (ergo „malus“) quam de fructu.

Singularem opinionem quoad v. 12c profert Wellhausen (l. c. p. 215): „Die Olive fehlt, Granate, Palme und Apfel würden in älterer Zeit nicht aufgezählt worden sein“ Haec opinio Wellhausen-i est prorsus falsa. Cur? Oliva – **זַיִת** non nominatur in v. 12c inter arbores, quae plaga locustarum devastate aruerunt, propterea, quia gustus foliorum olivae locustis repugnat; locustae pepercerunt ergo olivae. Assertio Wellhausen-i arbores: malogranatum, palmam, malum antiquiore tempore non potuisse enumerari

et mentionem harum arborum esse propterea argumentum recentioris originis libri Joel adeo futilis est et qualibet ratione carens, ut superfluum sit eam refutare.

Adiungimus: Ea circumstantia, quod inter arbores, quae plaga locustarum devastatae aruerunt, non enumeratur in vv. 12bc „oliva – תַּיִת“, cui locustae propter repugnantem foliorum gustum pepercerunt, clare ostendit prophetam-poetam velle in 14–12 depingere *realem* plagam locustarum et non intendere in 14–12 sub imagine plagae locustarum allegorice delineare aliquem alium eventum.

*

13. Propheta monet: a) sacerdotes, ut se accingant et plangent, b) ministros altaris, ut ululent, ingrediantur domum Jahve et ibi, induti saccis, symbolis profundae tristitiae et poenitentiae, pernoctent. Cur? Devastatis a locustis omnibus frugibus et fructibus agri defecerunt in domo Dei, i. e. in templo hierosolymitano, sacrificium et oblatio, i. e. sacrificia incruenta. Materiam sacrificalem sacrificiorum incruentorum (similam, panes absque fermento, oleum, vinum) suppeditabant enim fruges et fructus agri. *Accingite vos et plangite, sacerdotes, ululate, ministri altaris, ingredimini, pernoctate in saccis, ministri Dei mei, quia ablatum est de domo Dei mei sacrificium et libatio.*

Expressiones „מִנְחָה וְנִסֵּךְ – sacrificium et libatio“ significant sacrificia *incruenta*. Confer adnotationem nostram ad v. 9a.

Sub „sacerdotibus“ v. 13a sunt melius intelligendi sacerdotes primi ordinis, qui functiones nobiliores in templo persolvebant, sub „ministris altaris“ et „ministris Dei mei“ vv. 13bc sunt melius intelligendi sacerdotes secundi ordinis, qui functiones viliores in templo persolvebant. – Non est autem, absolute loquendo, impossibile expressiones „sacerdotes“, „ministri altaris“, „ministri Dei mei“ vv. 13abc esse in ore prophetae totidem variantes denominationes pro sacerdotibus omnis generis.

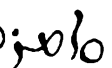
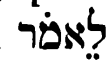
In v. 13c proponunt nonnulli cum G, L loco M אֱלֹהִים לְהִתְחַנֵּן lectionem אֱלֹהִים.

14. Eisdem sacerdotes et ministros Jahve, quos in praecedenti versu exhortatus est ad luctum et poenitentiam, monet porro propheta, ut in signum poenitentiae sanctificent – statuam ieiunium, convocent coetum solemnem populi, congregent senes et omnes habitatores regionis in templum Jahve, qui omnes congregati clament poenitentes et contriti ad Jahven: *Sanctificate ieiunium, convocate coetum solemnem, congregate senes, omnes habitatores terrae in domum Jahve Dei vestri et clamate ad Jahven!* –

„זִקְנִים – senes“ v. 14c sunt homines aetate proveci, qui propter proveciam aetatem et experientiam magna auctoritate in populo gaudent, qui senes congregato omni populo praeire debent bono exemplo in peragendâ poenitentiâ. Propterea a limine reicimus opinionem eorum, qui in expressione זִקְנִים vident posterius additamentum; reicimus etiam opinionem eorum, qui in זִקְנִים videre volunt principes et primates populi, ut exinde deducant post-exilicam originem libri Joel. Vox זִקְנִים est hîc loci primigenia et designat nihil aliud ac homines aetate provecos, pauperes et divites, nobiles et ignobiles.

Nonnulli critici (e. gr. Marti) putant subsequentibus versibus 15 – 20 contineri orationem – preces, quas sacerdotes ad Jahven fundant. Nos nequaquam, prouti ex explicatione vv. 15 – 20 patebit.

15. Plangent et poenitentiam agant sacerdotes, ministri Jahve, omnis populus prae-euntibus senibus ob factam magnam plagam locustarum! Sic exhortatus et propheta in praecedentibus versibus. – Sed adest adhuc altera gravior causa universalis luctus et poenitentiae. Facta magna plaga locustarum enim nihil aliud est ac praeludium quoddam alterius appropinquantis, adhuc maioris plagae. Et de hac appropinquante, adhuc maiore plaga enuntiat propheta: *Vae illi diei! Vicinus est enim dies Jahve et quasi vastitas ab Omnipotente veniet.*

Si nos tali modo et sine dubio iuste meritoque, – uti ex argumento et explanatione sequentium versuum patebit – , v. 15 explanamus, tunc a limine reicimus opinionem eorum, qui provocantes ad versionem S, quae addit ad finem v. 14 verba , supplent ad finem v. 14 vocem et in vv. 15 – 20 vident orationem quandam, prolatam nomine populi a sacerdotibus ad Jahven („15 – 20 Das Gebet, gesprochen im Namen des Volkes von den Priestern; v. 15 ist nicht ein Angstgeschrei des Propheten und v. 16 ff. sind nicht eine neue Schilderung der Not, die der Prophet gibt. Die Priester sind die Redenden; aber allerdings der Prophet sagt ihnen, was sie beten sollen“ dicit e. gr. Marti l. c. p. 123). Talis enim opinio vim infert toti argumento vv. 15 – 20, cum stylus et modus dicendi vv. 15 – 20 non suadeant adesse orationem – preces. Secundum nostram firmam persuasionem continet versus 15 modo exstatico prolatam praeannuntiationem alterius appropinquantis, adhuc maioris plagae, quae plaga per longum et latum describitur in 21–11, cuius plagae solummodo praeludium quoddam est iam facta et in vv. 14–14.16–20 descripta plaga locustarum.

V. 15b: „יְהוָה יום“ – dies Jahve“ est ibi dies appropinquantis alterius, adhuc maioris plagae.

V. 15c: „כְּשֹׁרֵר מְשִׁיבִי – quasi vastitas ab Omnipotente“; in textu hebraico adest ibi pulchra paronomasia. Marti, retinens paronomasiam, vertit (l. c. p. 123): „wie eine Überwältigung von dem Übergewaltigen.“ Vox מְשִׁיבִי est afinis bab.-ass. voci šadû, quae bab.-ass. vox est denominatio alicuius deitatis. Infeliciter vult Cheyne (Crit. Bibl. I 22 et Encycl. Bibl. art. Schaddai) loco M מְשִׁיבִי legere expressionem „שִׁמְעֵי“.

16. In v. 16 redit propheta ad praesentem factam plagam locustarum et describit tristem sequelam huius plagae: Non est cibus, quia locustae omnes fruges et fructus agri destruxerunt, non auditur laetitia et exsultatio in domo Dei nostri, i. e. in hierosolymitano templo Jahve, quia destructis omnibus frugibus et fructibus agri impossibilia facta sunt qualiacumque sacrificia in signum laetitiae, exsultationis et gratitudinis offerenda: *Nonne coram oculis nostris ablatus est cibus, de domo Dei nostri laetitia et exsultatio?*

Minus accurate vertit V v. 16: „Numquid non coram oculis vestris alimenta perierunt de domo Dei nostri, laetitia et exsultatio?“

17. V. 17 prosequitur in describenda tristi sequela factae plagae locustarum: Destructis a locustis omnibus frugibus et fructibus agri corrugata sunt grana sub palis suis, i. e. diminuta sunt et penitus defecerunt grana, quae alioquin messe agri collectâ et triturâ finitâ in areis per palas purgabantur a palea, demolita sunt horrea, i. e. horrea deficientibus iis, quae inferrentur, non restaurabantur et paulatim collabebantur, ex eadem ratione etiam apothecae, ubi alioquin fruges et fructus conservabantur, dissipatae sunt, i. e. non curatae paulatim collapsae sunt. Et causa omnium horum eadem: Defecit frumentum factâ plagâ locustarum. *Corrugata sunt grana sub palis suis, demolita sunt horrea, dissipatae sunt apothecae, quoniam defecit frumentum.*

Multi putant M v. 17a esse corruptum et prorsus inclarum et propterea corrigendum. Nos econtra contendimus M v. 17a: „עֲבָשׁוּ פָּרֹדֹת פַּחַת מִגְרֵפְתֵיהֶם“ esse primigenium et esse „ad verbum“ vertendum: „Corrugata sunt grana sub palis suis“. Occurrens expressio מִגְרֵפָה pertinet ad sic dicta ἀπὸ λεγόμενα et significat idem ac syr. ܡܕܝܢܬܐ, i. e. „palam“, quâ grana in areis triturâ factâ a palea purgabantur. M v. 17a tali modo „ad verbum“ traductus et modo proposito explanatus et intellectus optime quadrat in ideologicum contextum totius v. 17, ubi est sermo de granis, de horreis et apothecis frumentariis, de frumento et ubi non fit sermo de iumentis. Propterea reicimus reconstructionem v. 17a eorum, qui, respi-

cientes texum G (G legunt: ἐσκήρτησαν δαμάλεις ἐπὶ ταῖς φάτναις αὐτῶν) et textum S, proponunt „עָכְסוּ פָּרוֹת פַּחַת רְפִיתָהֶם – subsultaverunt iuvencae ad praeseptia sua“. Etiam versio V v. 17a: „computruerunt iumenta in stercore suo“ non quadrat in ideologicum contextum v. 17 et fundatur male intellecto sensu hebraici v. 17a. De „iumentis“, de „iuvencis“ et de similibus animalibus non fit enim sermo in v. 17, sed demum in vv. 18 et 20. Solummodo hodiernus M v. 17a in nostrâ „ad verbum“ factâ versione est primigenius et quadrat in ideologicum contextum, omnes aliae tam multae versiones et reconstructiones v. 17a, propositae a diversis criticis (ab Hoonacker-o, Merx-o, Halévy-o, Duhm-o etc.), vim inferunt nostro textui.

In v. 17c occurrens expressio מִמְּגָרוֹת (nonnulli proponunt respectu habito ad Agg 2¹⁹ expressionem מְגָרוֹת), quae expressio pertinet ad sic dicta ἀπαξ λεγόμενα et significat „apothecas frumentarias“, optime quadrat in ideologicum contextum et correspondet insuper expressioni „אֶצְרוֹת – horrea“ v. 17b. – Ipse Marti adnotat (l. c. p. 124): zumal מִמְּגָרוֹת -- zu dem parallelen אֶצְרוֹת vortrefflich passt.“

18. Cum ironiâ plenâ dolore propheta interrogat: Quid seponemus in eis, i. e. in collapsis horreis et apothecis, cum grana et frumentum destructis a locustis omnibus frugibus et fructibus agri defecerint? Certe nihil! – Rebus sic stantibus non est mirandum, si confusi sunt greges armenti, qui pascuam non habent, si etiam greges pecorum poenas luerunt – fame consumpti sunt. *Quid seponemus in eis? Confusi sunt greges armenti, quia pascua non est eis, – etiam greges pecorum poenas luerunt.*

Loco M v. 18a „מֶה־נִּנְאָנְחָה בְּהֶמָּה“ legimus „מֶה־נִּנְחָה בְּהֶמָּה“; facile enim explicatur, quomodo ex primigenio, vocalibus non distincto textu hebraico „מֶה־נִּנְחָה בְּהֶמָּה“ oriri potuerit falsa hodierna lectio M „מֶה־נִּנְאָנְחָה בְּהֶמָּה“. Etiam G, vertentes „τί ἀποθήσομεν ἐαυτοῖς“, habuerunt prae manibus primigenium textum hebraicum „מֶה־נִּנְחָה בְּהֶמָּה“. Textus V, habens „Quid ingemuit animal?“, legit idem ac hodiernus corruptus textus M.

In v. 18b loco M „נִבְכוּ“ (a בוך) legunt G minus recte „ἐκλασαν = נִבְכוּ“; V legit cum G „mugierunt“. (Versio V v. 18: „Quid ingemuit animal, mugierunt greges armenti, quia non est pascua eis? sed et greges pecorum disperierunt“ non est accurata.)

In v. 18d loco M „נִאֲשָׁמוּ“ legunt G (ἤφανεσθησαν) et V (disperierunt) expressionem „נִשְׁמָו“ (a שָׁמם). Sensus loci his variantibus non mutatur.

19. Tam fatales et tristes sequelas habuit ingens plaga locustarum! Propheta erumpit propterea in verba: *Ad Te, Jahve, clamo!*, i. e. ad Te, Jahve,

confugio! Id eo magis, cum ingens plaga locustarum coniuncta sit cum exitiabili ariditate: *Ignis enim comedit pascua deserti et flamma combussit omnia ligna agri.*

Ingentem plagam locustarum concomitatur ex regula magna ariditas. Hanc magnam ariditatem commemorant vv. 19 et 20, ad hanc ariditatem alludit iam v. 112.

In v. 19a occurrens vox אֶקְרָא est vertenda per tempus praesens, uti ex toto contextu patet; minus accurate vertunt vocem אֶקְרָא per tempus futurum G (βοήσονται) et V (clamabo).

20. Per ariditatem concomitantem locustarum plagam afflicta est praepimis bestia agri, propterea propheta tam pulchre dicit: Etiam bestia agri tenetur desiderio Tui, o Jahve, i. e. exspectat a Te, Jahve, levamen et auxilium. Cur? Exsiccati sunt enim fontes aquarum et ignis comedit pascua deserti. – *Etiam bestia agri tenetur desiderio Tui, nam exsiccati sunt fontes aquarum et ignis comedit pascua deserti.*

In v. 20a legenda est loco corrupti hodierni בְּהֵמָה expressio בְּהֵמָה, quae expressio etiam correspondet praedicto תַּעֲרוֹג.

In V est versus 20a longior et sonat: „Sed et bestiae agri, quasi area sitiens imbrem, suspexerunt ad te.“

*

Versibus 11–11 utitur Ecclesia tamquam lectionibus Nocturni in feria 3 post Dominicam 4 Novembris.

CAPUT II.

In vv. 1 – 11 describit propheta vividissimis coloribus illam alteram *futuram* appropinquantem et adhuc maiorem plagam ingentem, cuius iam in v. 115 breviter mentionem fecerat et cuius plagae solummodo quoddam praeludium et praesagium est ingens iam facta et in c. 1 depicta plaga locustarum.

1. Canite tuba in Sion,
ululate in monte sanctitatis meae,
commoveantur omnes habitatores terrae,
quia venit dies Jahve,
quia prope (est)!
2. Dies tenebrarum et caliginis,
dies nubis et turbinis,
adinstar aurorae expansus (est) super montes populus multus
et validus.
Similis ei non fuit ab antiquissimo tempore
et post eum non erit iterum usque ad annos generationis et
generationis.
3. Ante faciem eius comedit ignis,
post eum urit flamma;
sicut hortus Eden terra ante eum,
post eum desertum vastissimum
et etiam effugere eum non est possibile.
4. Quasi adspectus equorum adspectus eius,
adinstar equitum, sic currunt.
5. Sicuti sonantes currus bellici super capita montium exsiliunt,
sicuti sonus flammae ignis comedentis stipulam,
sicuti populus validus, paratus ad proelium.

6. Coram facie eius contremiscunt populi,
omnes vultus suffusi sunt rubore.
7. Sicuti fortes currunt,
sicuti viri bellatores ascendunt murum,
omnes in viis suis gradiuntur
et non perturbant semitas suas.
8. Nemo coarctat fratrem suum,
unusquisque in calle suo graditur,
immo per canalem irrumpunt,
non abrumpuntur.
9. In urbem irruunt,
in muro currunt,
in domos ascendunt,
per fenestras intrant sicut fur.
10. Ante faciem eius commota est terra,
contremuerunt caeli,
sol et luna obtenebrati sunt,
stellae retraxerunt splendorem suum.
11. Et Jahve dedit vocem suam ante faciem exercitus sui,
multa enim nimis sunt castra eius,
validus (est) enim faciens verbum eius,
nam magnus (est) dies Jahve et terribilis nimis
et quis sustinebit eum?

In vv. 12 – 17 exhortatur propheta enixe omnes ad veram (internam et externam simul) poenitentiam agendam, ut Jahve, verâ poenitentiâ et emendatione placatus, ultimo temporis momento ante comminatum futuram plagam misereatur populi et avertat a populo futuram appropinquantem in vv. 1 – 11 descriptam insupportabilem plagam.

12. Sed etiam nunc – dicit Jahve – ,
convertimini ad me toto corde vestro,
in ieiunio, fletu et planctu!
13. Scindite cor vestrum et non vestimenta vestra,
convertimini ad Jahven Deum vestrum,
ipse est enim benignus et misericors,
lentus ad iram et multae gratiae,
miserens malitiae!
14. Quis scit? –
(Forsan) convertetur et miserebitur,
relinquet post se benedictionem,
sacrificium et libationem Jahve Deo vestro.
15. Canite tubâ in Sion,
sanctificate ieiunium,
convocate coetum solemnem!
16. Congregate populum,
sanctificate conventum,
coadunate senes,
congregate parvulos et sugentes ubera,
egrediatur sponsus de cubili suo,
sponsa de thalamo suo!
17. Inter vestibulum et altare plorabunt sacerdotes, ministri
et dicent: Jahve,
Parce, Jahve, populo Tuo,
ne des hereditatem Tuam in opprobrium,
ut dominantur eis nationes!
Quare dicent in populis:
Ubi (est) Deus eorum?

Argumentum vv. 18 – 27: Exhortatio prophetae ad veram (internam et externam simul) poenitentiam agendam effectu non caruit. Populus veram (internam et externam simul) poenitentiam egit et resipuit. Propterea Jahve non solum avertet a populo praedictam futuram et iam appropinquantem ingentem plagam, descriptam in 21–11, sed insuper reparabit omnia damna iam factae et in 14–20 depictae plagae locustarum.

18. Zelatus est Jahve terram suam,
misertus est populi sui.

19. Respondit Jahve
et dixit populo suo:
Ecce, ego mittam vobis frumentum, mustum oleumque
novum,
saturabimini eo
et non dabo vos ultra opprobrium in nationibus.

20. Et aquilonarem amovebo a vobis,
expellam eum in terram siccitatis et vastitatis,
faciem eius in mare orientale,
extremum agmen eius in mare novissimum;
et ascendet foetor eius
ascendetque putredo eius,
quia magna patravit.

21. Noli timere, regio,
exsulta et laetare,
quia Jahve magna patravit.

22. Nolite timere, bestiae agri,
quia virescent pascua deserti,
quia arbor feret fructum suum,
ficus et vitis dabunt virtutem suam.

23. Filii Sion vero, exsultate et laetamini in Jahve Deo vestro,
quia dabit vobis cibum propter iustitiam
et descendere faciet vobis imbrem matutinum et serotinum
sicut prius!

24. Implebuntur areae frumento,
redundabunt torcularia musto et oleo novo.

25. Et restituam vobis annos,
quos comedit locusta insidians, locusta lingens, locusta prae-
dans et locusta abscidens,
fortitudo mea magna, quam misi in vos.

26. Comeditis vescentes et saturabimini,
glorificabitis nomen Jahve Dei vestri,
qui fecit vobiscum mirabilia,
et non confundetur populus meus in aeternum.

27. Et scietis
me esse in medio Israelis,
me esse Jahven Deum vestrum et non esse alium.
Et non confundetur populus meus in aeternum.

ADNOTATIONES

1. Versu 1 incipit propheta – poeta depingere vividissimis coloribus futuram appropinquantem et iam factâ adhuc maiorem plagam. Huius alterius futurae appropinquantis plagae erat prima iam facta et in c. 1 descripta plaga solummodo aliquod imbecille praeludium. Signanter nominat propheta hanc alteram futuram plagam in v. 1d „יִהְיֶה יוֹם – diem Jahve“, prouti hoc nomen iam in v. 1^{5b} huic futurae alteri plagae attribuerat: *Canite tubâ in Sion, ululate in monte sanctitatis meae, commoveantur omnes habitatores terrae, quia venit dies Jahve, quia prope est!*

Venit, iam prope est „dies Jahve“, i. e. dies appropinquantis alterius ingentis plagae, – – – propterea exoptat propheta, ut omnes sibi bene conscii sint huius appropinquantis diei Jahve, et propterea inducit Jahven ita clamantem: *Canite tubâ in Sion, ululate in monte sanctitatis meae, commoveantur omnes habitatores terrae!*“

In v. 1d expectaremus, – stricte loquendo –, loco „dies Jahve“ expressionem „dies meus“; loquitur enim in v. 1 et in vv. sequentibus Jahve ipse. Sed etiam expressio „dies *Jahve*“ bene explicatur exstatico, nervoso et rescisso prophetico stylo libri, qui stylus secum fert, ut propheta persaepe in una eademque strophâ inducat modo Jahven loquentem, modo seipsum – prophetam loquentem nomine Jahve. Tales parvae differentiae stylisticae exstatici, nervosi et rescissi styli prophetici non sunt diiudicandae secundum nostras regulas syntaxeos.

„Sion, mons sanctitatis meae“, i. e. Sion, mons sanctitatis Jahve, mons sanctus meus, est utique ille mons, ubi Hierosolymis elevabatur magnificum templum Jahve.

„שְׂבִי הָאֲרָץ – habitatores terrae“ sunt utique habitatores terrae – patriae prophetae Joelis.

2. Propheta prosequitur in depingendo die Jahve – in depingenda appropinquante ingenti plagâ et inducit Jahven ita loquentem: Dies Jahve – appropinquans futura ingens plaga erit dies tenebrarum et caliginis, dies nubis et turbinis, hoc die Jahve erit super montes adinstar aurorae expansus populus multus et validus, huic diei Jahve – huic appropinquantis plagae similis non fuit ab antiquissimo tempore et post eum non erit iterum usque ad annos generationis et generationis: *Dies tenebrarum et caliginis, dies nubis et turbinis, adinstar aurorae expansus (est) super montes populus multus et*

validus. Similis ei non fuit ab antiquissimo tempore et post eum non erit iterum usque ad annos generationis et generationis.

Non est dubium, quin propheta sub populo multo et valido futurae appropinquantis plagae, expanso die tenebrarum et caliginis, nubis et turbinis adinstar aurorae super montes, intellexit *proprie* et *primo ordine* innumera-bilia et vera agmina locustarum. Testantur hoc clare omnes sequentes versus (vv. 3 – 11), describentes hanc futuram plagam. Toto corde assentimur sub hoc respectu Marti-o scribenti (l. c. p. 126): „Apokalyptische Heuschrecken sind sie aber weder im Sinne von Apk. Joh 9_{3–11}, noch in dem von Merx, der in der Schilderung eine Allegorie und in den Heuschrecken nur Bilder für Kriegsheere, nämlich für die apokalyptischen Nordvölker Hes. 38 f. sieht. Joel redet von wirklichen Heuschrecken und einer wirklichen Heuschrecken-plage. Es wäre doch ganz ungereimt, wenn Joel mit den Heuschrecken Krieger und Reiter meinte und dann als Bild für das Bild (die Heuschrecken) die Abgebildeten (Rosse und Reiter) brauchte v. 4 – 7. Das liesse sich auch nicht mit der unpräcisen Art Joels verteidigen. Umgekehrt ist es vielmehr ein treffliches Bild, wenn er die wirklichen Heuschrecken mit einem unwi-derstehlich vordringenden Kriegsheer vergleicht.“

In v. 2e addenda est utique in textu M post „יִסְרָף“ (יִסְרָף) expressio „לְהַיִּיתָ“.

Nonnulli transponunt v. 2a in praecedentem v. 1e, ita ut v. 1e sonet: „כִּי קָרֹב יוֹם חֹשֶׁךְ וְאֶפְלָה, – quia prope (est) dies tenebrarum et caliginis“. Cuius rei nullam videmus sufficientem rationem.

3. Ante hunc populum multum et validum – ante haec innumera-bilia agmina locustarum vadit omnia comedens ignis, post hunc populum mul-tum et validum vadit omnia urens flamma; ante hunc populum multum et validum est terra similis horto Eden, post hunc populum est similis deserto vastissimo; nulla omnino restat possibilitas effugiendi haec agmina locusta-rum: *Ante faciem eius comedit ignis, post eum urit flamma; sicut hortus Eden terra ante eum, post eum desertum vastissimum et etiam effugere eum non est possibile.*

In vv. 3ab describitur sub imaginibus omnia comedentis signis et uren-tis flammae magna siccitas, quâcum in Oriente plaga locustarum plerumque coniuncta est.

In v. 3c occurrens „גֵּן-עֵדֶן – hortus Eden“ est ille hortus Eden, qui descri-bitur in Gen 2₈, cuius mentionem facit Ez 36₃₅; hic hortus Eden occurrit sub nomine „hortus Jahve“ in Gen 13₁₀, Is 51₃, sub nomine „arbores Eden“ in Ez 31_{9. 16. 18}.

4. Adspectus huius multi et validi populi omnia devastantium agminum locustarum similis est adspectui equorum; adinstar equitum, adeo velociter, currunt, i. e. de loco se movent innumerabilia agmina locustarum: *Quasi adspectus equorum adspectus eius, adinstar equitum, sic currunt.*

5. Perpulchre, stylo rescisso, rhetorica gradatione utens, describit propheta adventum agminum locustarum: *primo*, quando adventantes locustae adhuc procul sunt, auditur sonitus – strepitus similis strepitui curruum bellicorum currentium super capita montium, *deinde*, quando agmina locustarum iam propius advolaverunt, percipitur quasi sonus flammae ignis comedentis stipulam, effectus per locustas dentibus suis commolentes agrorum fructus, et *postremo*, quando horribilia agmina locustarum iam immediate oculis stupefacti spectatoris se praesentant, videt spectator proficiscentem validum populum locustarum, paratum ad proelium: *Sicuti sonantes currus bellici super capita montium exsiliunt, sicuti sonus flammae ignis comedentis stipulam, sicuti populus validus, paratus ad proelium.* – Similiter describunt adventum agminum locustarum moderni peregrinatores: vide apud Credner; in Apoc 9₃ legimus de locustis: „et habebant loricas sicut loricas ferreas, et vox alarum earum sicut vox curruum equorum multorum currentium in bellum.“

In v. 5a retinemus M „פְּקוֹל מְרִבּוֹת,“ loco a Merx-o propositi „כְּמִרְבָּבוֹת,“ M lectio melius enim correspondet v. 5b, ubi etiam legimus „פְּקוֹל לְהֵב.“

6. Impressio, quam agmina irruentium locustarum in animis provocant, est pavor et rubor: *Coram facie eius contremiscunt populi, omnes vultus suffusi sunt rubore.*

V. 6a: *Coram facie eius*“, i. e. coram facie populi validi locustarum.

V. 6b „כָּל-פָּנִים קִבְּצוּ פֶּאֱרוֹר,“ est vertendus „omnes vultus contraxerunt ruborem“, i. e. „omnes vultus suffusi sunt rubore“. Versio V „omnes vultus rediguntur in ollam“ est minus accurata. Si Sanctius hîc loci miratur, quomodo facies terrore non pallescere vel albescere, quod fit, verum *nigrescere* (i. e. erubescere) dicantur, tunc dicendum est: Magnus pavor facies non solum pallescere vel albescere, sed etiam aestu et ardore *erubescere* (nigrescere) facit. Ruborem (ardorem, nigredinem) vultus effectum magno pavore commemorat etiam Is 13₈, Na 2_{11b}.

7. Quod anxietatem spectatorum auget, est bene ordinatus impetus, quem irruentia agmina locustarum servant: *Sicuti fortes currunt, sicuti viri bellatores ascendunt murum, omnes in viis suis gradiuntur et non perturbant semitas suas.*

In v. 7d proponunt nonnulli cum G, qui legunt ibi ἐκκλίνωσιν, loco M „יַעֲבִטוּ“ vel expressionem „יִטּוּ“ (sic Grätz „sie schlagen eine abweichende Richtung ein“) vel expressionem „יַעֲתוּ“ [sic Wellhausen (l. c. p. 217) „sie verwirren“]. Nos retinemus lectionem M „יַעֲבִטוּ“; nam verbum עֲבַט aequae ac affine verbum עָבַת (vide Mi 73) significat: perturbare, detorquere, implicare (vide Buhl-Gesenius, Hebr. und aram. Handwörterbuch¹⁶ p. 558, 561).

8. In v. 7 comparavit propheta agmina irruentium locustarum cum bene ordinato exercitu bellatorum. In v. 8 prosequitur propheta-poeta in hac sua comparatione: Nemo ex hoc bene ordinato exercitu irruentium locustarum coarctat fratrem suum, unusquisque in calle suo graditur, immo per canalem irrumpunt – nihil enim locustis invium est –, non abrumpuntur, i. e. nulla re adigi possunt ad scindendam vel relinquendam aciem – seriem, quâ volitant: *Nemo coarctat fratrem suum, unusquisque in calle suo graditur, immo per canalem irrumpunt, non abrumpuntur.*

In v. 8a legunt nonnulli codices cum G, qui tradunt „ἀφέξεται“, loco M „יִדָּחֶקוּ“ expressionem „יִרְחָקוּ“ = se amoveant – distant“; nos retinemus M „יִדָּחֶקוּ“, quia haec expressio aequae bene, si non melius, in ideologicum contextum quadrat ac ab nonnullis proposita correctura „יִרְחָקוּ“.

Versum 8c „וְיַבְעֵד הַשֶּׁלַח יִפְלוּ“ vertimus: „immo per canalem irrumpunt“. Secundum nostram opinionem expressio הַשֶּׁלַח habet ibi significationem consimilem assyriacae voci šilihti (šilihtu) et copticae voci šeleḥ, quae utraque vox significat idem ac „canalem – Kanal – Zweigkanal“ (vide Gesenius-Buhl, l. c. p. 833, vox: II. שֶׁלַח). In V. T. occurrit nobis expressio שֶׁלַח in significatione „canalis“ in Neh 315, ubi legimus verba „בְּרִכַּת הַשֶּׁלַח“, i. e. „piscina canalis“, i. e. piscina, in quam deducebatur aqua per subterraneum canalem (V vertit expressionem Neh 315 בְּרִכַּת הַשֶּׁלַח *piscina Siloe*). In Jo 28c significat expressio הַשֶּׁלַח omnem subterraneum canalem, sive per talem subterraneum canalem conducebatur aliqua aqua, sive talis subterraneus canalis adhibebatur ut via vel iter. Secundum nostram persuasionem vv. 8bc habent hunc sensum: Non solum omni viâ superterrenâ volitant et pergunt irruentia agmina locustarum, sed etiam – *immo* (copulam וְ v. 8c vertimus per „immo“, quia copula וְ includit ibi gradationem aliquam [vide Gesenius-Buhl, Hebr. und aram. Handwörterbuch p. 189, copula „וְ“ in steigerndem Sinne]) penetrant et procedunt per canales et similes vias subterraneas. – Nostra versio v. 8c est ergo prorsus diversa a versione antiquorum et plurimorum recentiorum (Wellhausen-i, Marti-i, Hoonacker-i, Orelli-i, Fischer-i etc.) exe-

getarum, qui expressionem v. 8c חֲלָשׁ vertunt per vocem „ensis“ vel per vocem „gladius“ vel per vocem „iaculum“, ut secundum hos exegetas v. 8c sit vertendus: *a)* „per iacula ruunt“, *b)* „pone enses irruunt“ et similiter. Certocertius omnis conatus sistendi et delendi per iacula vel per enses et gladios ingentia agmina innumerabilium locustarum esset ridiculus et puerilis, propterea non est supponendum prophetam – poetam voluisse de tali conatu in v. 8c loqui. Recolas ibi verba, quibus describit s. Hieronymus plagam locustarum: „hoc nuper in hac provincia vidimus; cum enim locustarum agmina venirent et aërem qui inter caelum et terram est occuparent, tanto ordine ex dispositione iubentis Dei volitant, ut instar tesserularum quae in pavimentis artificis figuntur manu, suum locum teneant et ne puncto quidem et ut ita dicam, ungue transverso declinent ad alterum“. – Est quidem verum expressionem חֲלָשׁ occurrere nobis in Neh 4^{11.17}, 2 Par 23¹⁰, 32⁵, Jb 33¹⁸, 36¹² in significatione „iaculi – ensis – gladii – pugionis“, at in nostro v. 8c significat et ex ideologico contextu unice significare potest expressio „חֲלָשׁ“ *canalem aliquem* (similiter ac in v. Neh 3¹⁵). Verbum נָפַל significat in v. 8c (similiter ac in Gen 24⁶⁴): se proicere, irrupere, irruere.

V. 8d: M „לֹא יִפְצְעוּ“ est aut vertendum *absolute*: „non abrumpuntur“, i. e. non sinunt oriri aliquam interruptionem ordinum, aut est corrigendum in „לֹא יִפְצְעוּ“ (– imperf. niph'al) = non abrumpuntur“; correctura, proposita e. gr. a Grätz-o, „לֹא יִפְצְעוּ“ – non vulnerantur“ est reicienda ex hîc iam adducta ratione, nam in v. 8d aequè ac in v. 8a non est sermo de conatu sistendi et delendi per iacula – enses – pugiones – gladios ingentia agmina innumerarum locustarum. Etiam versio V vv. 8cd: „sed et fenestras cadent et non demolientur“ non correspondet textui primigenio.

9. Nulla via superterrena et subterranea est impervia ordinate proficiscentibus agminibus locustarum, dixit propheta in v. 8. Eo minus deterrent urbes et humana habitacula haec proficiscentia agmina: *In urbem irruunt, in muro currunt, in domos ascendunt, per fenestras intrant sicut fur.*

Vera et naturalistica descriptio vv. 8 et 9 correspondet descriptioni, quam de plaga locustarum nobis dant oculati testes: conf. e. gr. Riehm's Handwörterbuch des bibl. Altertums, artic. Heuschrecken 611, 625.

Non est dubium, quin in vv. 4 – 9 propheta describat *proprie et primo ordine* agmina locustarum. Ast non est exclusa possibilitas menti prophetae *secundo ordine* et saltem *in confuso* obversatam esse etiam aliquam futuram invasionem hostilis exercitus. Tales enim erant prophetae! Vide infra adnotationes nostras ad vv. 2^{10–11} et ad v. 2²⁰.

In vv. 10 et 11 depingit propheta nonnulla horribilia signa concomitantia apparitionem ingentium agminum locustarum.

10. *Ante faciem eius commota est terra, contremuerunt caeli, sol et luna obtenebrati sunt, stellae retraxerunt splendorem suum*, aliis verbis: futuram ingentem plagam locustarum concomitabuntur terrae caelorumque motus et obtenebratio solis, lunae stellarumque.

V. 10: „לְפָנָיו – ante faciem eius“, i. e. ante faciem *exercitus* locustarum, prouti hic *exercitus* locustarum expresse nominatur in v. 11a: „לְפָנַי חֵילוֹ – ante faciem *exercitus* sui“.

11. Et Jahve dedit vocem suam ante faciem immensi exercitus locustarum, aliis verbis: futuram ingentem plagam locustarum comitabuntur secundum v. 11a insuper valida tonitrua. – Cur comitabuntur futuram ingentem plagam locustarum haec tria in vv. 10 – 11a enumerata horribilia signa: 1. motus terrae et caelorum, 2. obtenebratio solis, lunae stellarumque, 3. valida tonitrua? Propheta adducit in vv. 11bcd tres rationes horum trium horribilium comitantium signorum: Jahve his tribus horribilibus signis manifestare vult: 1. multa nimis esse castra exercitus locustarum, 2. validum esse hunc exercitum facientem verbum (decretum) Jahve, 3. magnum et terribilem nimis esse appropinquantem diem Jahve. Propterea propheta – poeta interrogat in v. 11e: Quis sustinebit hunc magnum et nimis terribilem diem Jahve? – *Et Jahve dedit vocem suam ante faciem exercitus sui, multa enim nimis sunt castra eius, validus (est) enim faciens verbum eius, nam magnus (est) dies Jahve et terribilis nimis et quis sustinebit eum?*

In v. 11a occurrens phrasis „וַיְהִי וַתִּתֵּן קוֹלוֹ – et Jahve dedit vocem suam“ significat in V. T. idem ac „Jahve tonuit“, conf. Am 12, Ps 18¹⁴, 46⁷.

V. 11b: „מַחֲנֵהוּ – castra eius“, i. e. castra exercitus locustarum.

V. 11c: „דְּבָרוֹ – verbum eius“, i. e. verbum Jahve.

In v. 11a occurrentia verba „לְפָנַי חֵילוֹ – ante faciem exercitus sui“ putant nonnulli esse posterius additamentum. Perperam!

Loco nostri v. M 11c „כִּי עֲצוֹם עֲשֵׂה דְּבָרוֹ“ legunt G, L „עֲצוֹם מַעֲשֵׂי דְּבָרוֹ“ (sic G „ὅτι ισχυρὰ ἐργα λόγων αὐτοῦ“!). V vertit vv. 11bc: „quia multa sunt nimis castra eius, quia fortia et facientia verbum eius.“

Variis modis veteres et recentiores interpretes haec tria, in vv. 10 – 11a descripta horribilia et ingentem plagam locustarum comitantia signa (1. terrae caelorumque motum, 2. obtenebrationem solis, lunae stellarumque, 3. tonitrua) explicare conantur. Sic Marti videt in descriptis tribus signis naturalia phaenomena, quae revera Hierosolymis immediate ante ingentem pla-

gam locustarum evenerunt (l. c. p. 128: „Die dem Eintreffen der Heuschrecken in der Hauptstadt vorangegangenen Zeichen: Erdbeben, Finsternis und Donnerschläge, verleihen der hereingebrochenen Heuschreckenplage eine erhöhte Bedeutung: - - Jedenfalls kann man die Schilderung nicht so verstehen, dass sie bloss von der Verdunkelung des Himmels durch die Heuschrecken spreche; dann wäre das Donnern unverständlich und das Erdbeben eine starke Übertreibung“). Wellhausen interpretatur haec tria signa de ingenti tempestate, quae simul cum plaga locustarum visitavit urbem Jerusalem (l. c. p. 217: „Gleichzeitig mit dem Einfall der Heuschrecken in Jerusalem hat ein gewaltiges Gewitter stattgefunden.“). Alii in descriptis tribus signis minorem vel maiorem hyperbolicam dictionem vident et dicunt: *a*) haec signa intelligenda sunt de locustarum agminibus, quorum agminum strepitu terra dicitur contremiscere, quae agmina per altiores regiones volantia quasi caeli nubiumque commotionem inferre videntur, quae agmina solis lucisque radios intercludunt et densa quadam nube aërem obvolvunt (s. Hieronymus, Albertus M, Ribeira, a Lapide, Sa); *b*) haec signa ita concipi possunt, ut non ea fieri, verum moestis et afflictis et adversa patientibus eiusmodi fieri videri dicatur (Pseudo-Rufinus, s. Cyrillus Alexandrinus, Barhebraeus, Albertus M, Theodoretus, Theodorus Mopsuestenus, Sanctius, Ribeira, a Lapide, Tirinus). Alii iterum haec signa in invasione Chaldaeorum contigisse opinantur (Barhebraeus, Menochius, Theodoretus, Sanctius). - - - Nos tria in vv. 10 – 11a descripta horribilia signa concipimus et explicamus ita: *a*) Propheta-poeta depingit in vv. 10 – 11a tria *futura* signa, i. e. signa, quae demum evenient, – non signa, quae forsan iam evenerunt. Nam in fragmento 21–11 est propheta *totus* in describenda *futura appropinquante* ingenti plaga locustarum, cuius plagae solummodo imbecille quoddam praeludium erat plaga depicta in c. 1. Haec tria horribilia signa comitabuntur hanc futuram plagam locustarum et constituent apicem quendam eiusdem. *b*) Propheta-poeta appellat in v. 211a hanc *futuram appropinquantem* ingentem plagam „magnum diem Jahve et terribilem nimis“ et in v. 211e interrogat: „quis sustinebit eum?“ (nempe hunc magnum diem Jahve et terribilem nimis). Sub hoc respectu facile intelligemus prophetam – poetam – addendo in vv. 210.11a tria horribilia signa (1. motum terrae caelorumque, 2. obtenebrationem solis, lunae stellarumque, 3. tonitrua) – voluisse depingere hunc „magnum diem Jahve et terribilem nimis“ *coloribus teterrimis*. Propheta – poeta Joel, adiungens huic „magno diei Jahve et terribili nimis“ tria horribilia signa (1. signum commotionis terrae caelo-

rumque, 2. signum obtenebrationis solis, lunae stellarumque, 3. signum tonitruum), fecit nempe idem ac prophetae Amos, Isaias, Ezechiel, qui etiam depingunt nobis „magnum diem Jahve“ coniunctum cum commotione terrae caelorumque, cum obtenebratione solis, lunae stellarumque (vide Am 8^{9s.}, Is 13^{10.13}, Ez 32^{7s.}). Accedit, quod non est omnino impossibile menti prophetae – poetae Joelis in describendo in vv. 2^{10.11} „magno die Jahve“ obversatum esse saltem „in confuso“ *iudicium Dei universale*, quod iudicium Dei universale etiam in libris N. T. semper connectitur cum commotione terrae caelorumque, cum obtenebratione solis, lunae stellarumque (vide Math 24²⁹, Marc 13^{24.25}, Luc 21^{25ss.}). Pleno corde assentimur Knabenbauer-o – Hagen-o scribenti de vv. Jo 2^{10.11}: „At hoc loco idem videtur esse, quod apud Is 13^{9s.}, 24^{1ss.} cernimus, iudicium scil. particulare iam proponi condicionibus et coloribus iudicii universalis, ad quod unumquodque particulare est quasi gradus quidam et praeparatio, cuius proinde typus et praeformatio dici potest“ (l. c. p. 254); „Sed verba prophetae exigere videntur, ut iudicium particulare saltem dicatur coloribus et habitu describi iudicii universalis, ita ut propheta occasione prioris ad alterum quoque oculos reflectat et terrore iudicis in universum ostenso exhortationem reddat efficacior. Neque a prophetarum consuetudine alienum est, ab eventu particulari ascendere ad normam Dei generalem“ (l. c. p. 255).

*

Horribilis erit „magnum dies Jahve“ = appropinquans futura ingens plaga, descripta in vv. 1 – 11, adeo horribilis, ut propheta, quasi percussus horrore huius diei, desperans interroget in v. 11e: „et quis sustinebit eum?“ – Sed desperanti menti prophetae affulget salvifica spes, – infinita misericordia et bonitas Jahve-Dei. – Misericors Jahve certe avertet hunc magnum diem – hanc ingentem futuram plagam a populo, si populus poenituerit et se emendaverit. – Et ad veram poenitentiam et emendationem agendam exhortatur propheta – poeta enixe in vv. 12 – 17.

12-13. Sed etiam *nunc*, i. e. hoc momento, quo futura ingens plaga iam appropinquat, – sic loquitur Jahve ad populum suum –, convertimini ad Jahven, i. e. agite veram poenitentiam toto corde vestro, in ieiunio, fletu et planctu! Scindite cor vestrum et non vestimenta vestra, i. e. vestra conversio et poenitentia sit interna et vera, non apparens et externa tantum, convertimini ad Jahven Deum vestrum! Jahve Deus vester est enim benignus et misericors, lentus ad iram et multae gratiae, miserens malitiae! – (V. 12) *Sed etiam nunc, – dicit Jahve – , convertimini ad me toto corde vestro*

in ieiunio, fletu et planctu! (V. 13) *Scindite cor vestrum et non vestimenta vestra, convertimini ad Jahven Deum vestrum, ipse est enim benignus et misericors, lentus ad iram et multae gratiae, miserens malitiae!*

Ex vv. 12 et 13 sole clarius patet, quam iniuste et prorsus false diiudicent prophetam – poetam Joelem nonnulli recentiores critici (Marti, Wellhausen, Merx etc.) dicentes secundum Joelem consistere poenitentiam et reditum ad Jahven solummodo in rebus externis et in carnali aliqua observantia. Certe propheta – poeta, qui in v. 12b ad populum vocat: „convertimini ad me (sc. ad Jahven) *toto corde vestro!*“, et in v. 13a categorice postulat: „Scindite cor vestrum et non vestimenta vestra!“, potuit sub poenitentia et reditu ad Jahven intelligere solummodo veram *internam spiritus emendationem* et *internam mentis* ad Jahven *conversionem*. Utique debuit haec interna spiritus emendatio et haec interna mentis conversio se manifestare necessario etiam ad extra, – homo constat enim ex anima et corpore –, propterea logice loquitur propheta – poeta in vv. 12c, 15, 16, 17 de signis externis verae internae emendationis et conversionis: de ieiunio, fletu et planctu, de solemni coetu et conventu. Quod est tam facile intellectu! – – – Ex dictis liquet porro, quam falsa sit etiam altera conclusio superius nominatorum recentiorum criticorum, qui ex hac carnali observantia et rebus externis, in quibus poenitentiam et reditum ad Jahven secundum Joelem solummodo consistere hi recentiores critici praetendunt, desumunt argumentum postexsilicae originis libri prophetae Joelis. Veteres anteexsilici prophetae, praedicantes poenitentiam et reditum ad Jahven, postulaverunt enim – sic affirmant hi recentiores critici – semper solummodo internam sinceram conversionem et emendationem cordis et mentis, despexerunt res mere externas et legalem carnalem observantiam: ieiunium, planctum, solemnes conventus et cetera huiusmodi. Ad quam assertionem recentiorum criticorum respondemus:

a) Est verum veteres anteexsilicos prophetas vidisse poenitentiam et reditum ad Jahven in interna sincera conversione et emendatione cordis et mentis. Rationabiliter autem non damnarunt et non potuerunt damnare veteres anteexsilici prophetae omnes res externas et omnem carnalem observantiam, quibuscum *naturaliter* omnis interna sincera conversio et emendatio cordis et mentis apud homines necessario connexa est. Veteres anteexsilici prophetae damnarunt et voluerunt damnare solummodo illas res externas et illam carnalem observantiam, quae in agenda poenitentia *non sunt insimul coniunctae cum interna sincera conversione et emendatione cordis et mentis*.

b) Idem ac veteres anteexsilici prophetae facit noster Joel: poenitentiam et

reditum populi ad Jahven videt in interna sincera conversione et emendatione cordis et mentis (conf. vv. 211b, 13a), loquitur autem etiam de rebus externis et carnali aliqua observantia (conf. 212c, 215.16.17), quibuscum interna sincera conversio apud homines *necessario* coniuncta est. — — — Ergo ex facto, quod propheta — poeta Joel internam sinceram conversionem cordis coniungit insimul cum rebus externis et carnali aliqua observantia, non potest desumi argumentum postexsilicae originis libri Joelis. Propheta — poeta Joel est enim unus ex veteribus anteexsilicis prophetis, eius liber pertinet aeque ac libri prophetarum Amos, Hoſeae, Isaiae, Michaeae ad prophetica scripta *anteexsilica*. Sed de hac re fusius et uberius alibi! Si propheta Joel in 212c. 15.16.17 *paululum fusius* commemorat carnalem aliquam observantiam et res externas, tunc haec circumstantia secundum nostram persuasionem optime explicatur ex hoc, quod Joel erat *ordinis sacerdotalis* et tamquam sacerdos magni habuit observantiam rituum et rerum externarum, sed hi ritus et hae res externae debuerunt secundum Joelem habere suum vivificantem fontem in interna dispositione cordis et mentis. Ceteroquin loci Est 43, Zach 73, ad quos provocant recentiores critici, ut ostendant tempore sequente tempus veterum prophetarum anteexsilicorum, i. e. tempore exsilico et postexsilico, constituisse poenitentiam et reditum ad Jahven solummodo in carnali aliqua observantia et rebus externis, nihil sub hoc respectu probant, cum commemorati loci Est 43, Zach 73, — bene intellecti et secundum contextum eplanati —, internam mentis et cordis dispositionem non excludant, immo praesupponant, prouti hoc quoad locum Zach 73 expresse legimus in Zach 712ss., ubi interna mentis et cordis dispositio exposcitur.

In v. 12a legunt G post „dicit Jahve“ adhuc verba „ὁ θεὸς ὑμῶν.“

V. 12b: de conversione facienda „toto corde“ loquitur etiam Dtn 429, 65.

V. 12c: de ieiunio loquitur Jo 114, de fletu et planctu Zach 73, de ieiunio, fletu et planctu Est 43.

V. 13a: scissionem cordis expostulant Jer 45, Ps 5119, Ez 3626, Zach 712ss.

Vv. 13cd fere „ad verbum“ et auctos adhuc phrasi „תַּנְחִיף“ legimus in Ex 46, vv. 13cde in Jn 42.

14. In vv. 12 et 13 exhortatus est propheta populum, ut reverteretur per internam sinceram poenitentiam, coniunctam cum operibus poenitentialibus externis, ad summopere bonum et misericordem Jahven. In v. 14 exprimit propheta humilem spem et expectationem: Supradictâ verâ poenitentiâ placatus, Jahve convertetur et miserebitur populi sui, relinquet post se benedictionem, i. e. Jahve largietur terrae benedictionem, ut terra producat ite-

rum abundantiam frugum, quibus per locustas spoliata erat, Jahve relinquet post se sacrificium et libationem, i. e. per novos fructus terrae a Jahve benedictae possibilis facta restauratio sacrificiorum renovabit commercium inter placatum Jahven et emendatum per poenitentiam populum. – *Quis scit? (Forsan) convertetur et miserebitur, relinquet post se benedictionem, sacrificium et libationem Jahve Deo nostro.*

V. 14ab: verba „מִי יוֹדֵעַ יָשׁוּב“ putamus optime esse vertenda ex ideologico contextu per „Quis scit? – (Forsan) convertetur“; vv. 14ab integros invenimus in Jn 39.

V. 14d: „מִנְחָה וְנֶסֶךְ – sacrificium et libatio“ designant sacrificia incruenta, in quibus offerebantur frumentum (simila, panes absque fermento), oleum, vinum (conf. Jo 19a). Loco „לַיהוָה אֱלֹהֵיכֶם – Jahve Deo vestro“, quae expressio hîc sub respectu grammatico et stylistico minus quadrat, exspectaremus „לִי – sibi“; sed haec minus accurata expressio bene explicatur exstatico, nervoso et rescisso stylo prophetico.

15-17. In v. 14. expressit propheta humilem spei expectationemque Jahven populo suo vere poenitenti placatum iri. Ut haec spes eo firmior evadat et certo successu coronetur, exhortatur propheta in vv. 15–17 populum ad quaedam poenentialia et externa opera carnalia, quibus eo securius probetur interna conversio et emendatio cordis et mentis populi. Propheta postulat et urget proclamationem publici ieiunii, convocationem solemnem coetus et conventus populi in Sion, monte sancto Jahve, cui solemni conventui omnes omnino assistant non exceptis senibus, parvulis, ubera sugentibus et recenter desponsatis, propheta monet sacerdotes-ministros Jahve, ut inter vestibulum et altare fundant pro etiam publice poenitenti populo preces hac sincera oratione: „Parce, Jahve, populo Tuo, - - ne des hereditatem Tuam in opprobrium, ut dominantur eis nationes! Quare dicent in populis: Ubi (est) Deus eorum? – (V. 15) *Canite tubâ in Sion, sanctificate ieiunium, convocate coetum solemnem!* (V. 16) *Congregate populum, sanctificate conventum, coadunate senes, congregate parvulos et sugentes ubera, egrediatur sponsus de cubili suo, sponsa de thalamo suo.* (V. 17) *Inter vestibulum et altare plorabunt sacerdotes, ministri Jahve, et dicent: Parce, Jahve, populo Tuo, ne des hereditatem Tuam in opprobrium, ut dominantur eis nationes! Quare dicent in populis: Ubi (est) Deus eorum?*

V. 15 componitur ex praecedentibus versibus 21a et 14ab.

In B incipit cum v. 15 caput 2 libri Joelis.

V. 16b: קָהָל – conventus, i. e. conventus, qui peragitur ad fines culticos. De usu et significatione קָהָל multum scribit Holzinger ZATW 1889.

In vv. 15b et 16b verbis: „*sanctificate* ieiunium, *sanctificate* conventum“ urget propheta necessitatem, ut proclamatae publicae poenitentiae omnes assistant *lustrati et expiati ab omni immunditie levitica*; exemplum similis publicae poenitentiae celebratae tempore Ezechiae, regis Juda, habes descriptum in 2 Par 30^{17 ss.}

Vv. 16cdef: Omnes omnino interesse debent proclamatae publicae poenitentiae: senes, parvuli, sugentes ubera, immo et *recenter desponsati, quos* lex ab oneribus publicis excipiebat (conf. Dtn 20⁷, 24⁵). Etiam apostolus Paulus profert consilium recedendum esse interdum ab opere coniugali, „ut vacetis orationi“ (1 Cor 7⁵).

In v. 16c legit B loco nostri M „קִבְצִי“ expressionem „קִבְצִי“ (imperat. pi'el).

In v. 16d legunt G loco M „עוֹלָלִים וְיוֹנְקֵי שָׁדִים“ – parvulos et sugentes ubera“ phrasin „עוֹלָלִים וְיוֹנְקֵי שָׁדִים“ – parvulos sugentes ubera (νήπια θηλάζοντα μαστούς).

V. 17a: „בֵּין הָאוֹלָם וְלַמִּזְבֵּחַ“ – inter vestibulum et altare“; sacerdotes ministri Jahve stabunt inter vestibulum (πρόναος) sanctuarii et altare holocaustorum, ita ut ad sanctuarium templi versus preces fundant; de altari holocaustorum eiusque situ vide 1 Reg 63, 2 Par 34, 8¹², 29⁷.

V. 17d: Propheta nominat ibi populum Juda hereditatem (נַחֲלָה) Jahve; certe elegit sibi Jahve populum Juda in speciale peculium, conf. Ex 19⁵. 6, Dtn 4²⁰, 9²⁶. 29.

V. 17e: Nonnulli vertunt nostrum versum „לְמַשְׁלֵבָם גּוֹיִם“ „ut irrideant eis nationes“; aliqui (Ehrlich, Bewer) mutant – reconstruunt nostrum versum in „לְמַשְׁלֵב גּוֹיִם“ et sic restructum versum vertunt „in dicterium (proverbium) inter nationes“. Nos subscribimus versioni omnium veterum et plurium recentiorum (C. Fürst-i, Schegg-i, Wünsche-i, Mandelkern-i, Pusey-i, Hoonacker-i etc.) interpretum et vertimus nostrum versum 17e: „ut dominantur eis nationes“, approbantes rationes, quas pro hac versione adducit Knabenbauer-Hagen scribens (l. c. p. 260): „Haec (nempe versio) etiam optime convenit ad *opprobrium* quod in membro parallelo habetur, nam *dominatio* gentium in Juda est *maius* opprobrium quam verbalis irrisio; demum locutio: *ubi est Deus eorum*? maius quid innuit quam meram irrisionem; Deus enim protector tunc demum recessisse videri poterat a Juda, si in Juda nationes revera dominantur. Unde versio veterum ex usu sermo-

nis et gradatione ipsius precationis apta et sensui et contextui consona retineri potest, immo debet.“

*

Exhortatio prophetae-poetae in vv. 12 – 17 ad veram (internam et externam simul) poenitentiam agendam effectum non caruit. Populus poenitentiam egit et resipuit. Propterea propheta-poeta in vv. 18 – 27 asseverat Jahven non solum a populo praedictam futuram et iam appropinquantem ingentem plagam, descriptam in 21–11, aversurum esse, sed insuper reparaturum esse omnia damna iam factae plagae locustarum, delineatae in 14–20.

18-19. Zelatus est Jahve terram suam, i. e. Jahve ostendit, manifestavit suum amorem, suum studium et suam aemulationem paternam erga terram suam, misertus est populi sui vere poenitentis. Jahve respondit, dixit populo suo: Ecce, ego mittam vobis frumentum, mustum oleumque novum, saturabimini eis et non dabo vos ultra opprobrium in nationibus. – (V. 18) *Zelatus est Jahve terram suam, misertus est populi sui.* (V. 19) *Respondit Jahve et dixit populo suo: Ecce, ego mittam vobis frumentum, mustum oleumque novum, saturabimini eo et non dabo vos ultra opprobrium in nationibus.*

In vv. 18ab, 19ab occurrentes expressiones „וַיַּעַן, וַיַּחַמֵּל, וַיִּקְנָא, וַיֵּאמֶר“, vertimus cum fere omnibus veteribus versionibus et cum plurimis recentioribus interpretibus per tempus prateritum. Si e. gr. Theodotio secundum codicem syrohexapl. has expressiones per tempus futurum vertit et Merx nostras expressiones pro iussivis cum waw copulativo habet et orationem – preces sacerdotum, quae in vv. 17cdefg exhibentur, ita usque ad finem libri Joelis protendit, tunc hoc contradicit ideologico contextui et argumento libri. Benedict Marti (l. c. p. 131): „Der unglückliche Vorschlag von Merx, statt der Imperff. conseq. v. 18f. Iussive zu lesen und demgemäss alles von v. 18 bis zum Ende des Buches noch mit dem Gebete v. 17b zu verbinden, hat mit Recht keinen Anklang gefunden; das Buch hätte bei dieser Fassung keinen Schluss, es fehlte ja die Antwort auf die im Gebete 217 – 421 ausgesprochenen Wünsche und der Leser bliebe in seinem Zweifel zwischen Himmel und Erde hängen (Steiner, Nowack). Ausserdem ist es doch auch eine harte Zumutung annehmen zu sollen, das vor Busse und Trauer zerknirschte Volk habe gewagt, Jahve die Antwort, die man von ihm wünschte, zu diktieren.“

V. 18a: „Zelatus est Jahve“. De zelo Jahve loquuntur: Ex 20⁵, 34¹⁴, Is 9⁶, 37³², 42¹³, 59¹⁷, 63¹⁵, Ez 36^{5s.}, 39²⁵, Zach 1¹⁴. Si Marti (l. c. p. 131) scribit:

וַיִּקְנָא לְאֶרֶץ, und er eiferte für sein Land, erinnert uns daran, dass wir mit

Joel in der Zeit nach dem Exil stehen, wo Jahwe's Eifer nicht mehr wie früher ein Grund der Furcht (Ex 20⁵, 34¹⁴), sondern der Hoffnung war“, tunc haec assertio Marti-i est quaesita, futilis et ipsis locis S. Scripturae V. T. agentibus de zelo Jahve prorsus non iustificata. Non est reale discrimen inter zelum Jahve tempore anteexsilico et zelum Jahve tempore postexsilico. Zelus Jahve omnibus supra citatis locis V. T. agentibus de zelo Jahve, — etiam nostro loco Jo 2^{18a} —, in corde populi semper excitare voluit cum salutarem timorem tum spem, quamvis hoc vel alio citato loco modo spes, modo salutaris timor in zelo Jahve praevaleret.

V. 19d: M „וְשָׂבַעְתֶּם אֹתוֹ — et saturabimini eo“; sub „אֹתוֹ — eo“, quae expressio enuntiatur stylo exstatico, nervoso et rescisso, intelligenda sunt utique „frumentum, mustum oleumque novum“ v. 19c; V vertit אֹתוֹ: eis.

V. 19e: „et non dabo vos ultra opprobrium in nationibus“. Sic promittit Jahve vere poenitenti populo Juda ad preces sacerdotum in vv. 17de: „ne des hereditatem Tuam in opprobrium, ut dominantur eis nationes“. Quamvis postmodum, tempore sequente, populus Juda datus sit in opprobrium Babyloniiis, Romanis, nihilominus haec promissio Jahve verax est: Tamdiu erat enim populus Juda speciali protectione Jahve immunis ab omni hostili incursu, quamdiu perseveravit in ea per veram internam et externam simul poenitentiam effecta mentis innovatione.

20. Novam et et magnam abundantiam frugum promittit Jahve in vv. 19cd nunc poenitenti et contrito populo Jahve. „Conditio sine qua non“, „necessarium praevium“ huius promissae abundantiae frugum est, ne in vv. 21 – 11 praedicta futura appropinquans ingens plaga locustarum veniat in terram Juda. Propterea propheta in v. 20 inducit Jahven ita loquentem et promittentem: *Et aquilonarem amovebo a vobis, expellam eum in terram siccitatis et vastitatis, faciem eius in mare orientale, extremum agmen eius in mare novissimum; et ascendet foetor eius ascendetque putredo eius, quia magna patravit.*

Sub „הַצִּפּוֹרִי — aquilonari“ v. 20a sunt proprie et primo ordine intelligendae locustae — agmina locustarum ex aquilone — parte septentrionali venientia. Agmina locustarum enim testantibus recentioribus scriptoribus [confer e. gr. Vigouroux, La Bible et les découvertes modernes 1896, II 334 s.; C. Ritter, Erdkunde, VIII 789 – 814] in Palaestinam non solum ex parte meridionali et orientali, sed nonnumquam etiam ex parte septentrionali irrum-punt. Propheta — poeta Joel pollicetur in v. 20 ore Jahve poenitenti populo non — adventum illius futurae et appropinquantis ingentis plagae locustarum,

quam in vv. 21–11 comminatus erat. In describenda hac pollicitatione observatur menti prophetae illa magna iam facta plaga locustarum, descripta in c. 1. Et quia in hac iam factâ et in c. 1 descriptâ plagâ locustae venerant ex aquilone – parte septentrionali, – ita concludere debemus ex contextu ideologico libri – , propterea propheta, pollicens ore Jahve in v. 20a non – adventum alterius futurae ingentis plagae, praedictae in vv. 21–11, denominat haec agmina locustarum „aquilonarem“. Sub aquilonari v. 20a intelligenda esse proprie et primo ordine agmina locustarum patet porro ex eis, quae dicuntur de hoc aquilonari in vv. 20bcdef (expellam eum in *terram siccitatis et vastitatis*, faciem eius in *mare orientale*, extremum agmen eius in *mare novissimum*; et ascendet *foetor eius* ascendetque *putredo eius*), quae proxime verificantur de locustis. Etiam v. 225, quamvis sit ibi sermo de locustis iam factae et in c. 1 descriptae plagae, testatur *indirecte* sub aquilonari v. 220a intelligenda esse *agmina locustarum* ex aquilone venientia. – Omnes alios conatus variorum criticorum, qui vel expressionem „הַצִּפּוֹנִי“ derivant ab arab. *ḥẓ* (sic Ewald) et ut ἀπαξ λεγόμενον vertunt *aciem, exercitum*, vel in „הַצִּפּוֹנִי“ vident formam substantivam radicis „צפן=abscondere“ et vertunt „obscuratorem“ (quia sc. agmina locustarum solem obtegunt), vel „הַצִּפּוֹנִי“ coniungunt cum „ὁ τυφωνικός“ Act 27¹⁴ (sic Hitzig) et cum „צפון (פֶּעַל)“ – Τυφών (Ex 14²⁹) et in „הַצִּפּוֹנִי“ coniciunt aliquem ventum typhonicum, reicimus; omnes enim hi conatus maiorem vel minorem vim inferunt textui hebraico et ideologico contextui. De aquilonari, i. e. de agminibus locustarum venientibus ex aquilone dicit propheta: (v. 20b) „expellam eum in terram siccitatis et vastitatis“, i. e. in desertum, ubi deficiente nutrimento peribit; (v. 20c) „faciem eius in mare orientale“, i. e. in hodiernum Mare Mortuum; (v. 20d) „extremum agmen eius in mare novissimum“ (mare posterum – הַיָּם הַהַחֲרִיץ), i. e. in hodiernum Mare Mediterraneum, quod est ad novissimam – posteram – occidentalem plagam Palaestinae (regiones enim ibi designantur facie versa ad orientem, ut anterior pars sit oriens, posterior occidens, dextera meridies, sinistra septentrio; (vv. 20ef) „et ascendet foetor eius ascendetque putredo eius“, i. e. foetor et putredo testificabuntur destructionem agminum locustarum; (v. 20g) „quia magna patravit“, – hic v. 20g indicat causam, cur non sinet Jahve iterum venire in terram Juda aquilonarem = agmina locustarum et cur aquilonarem miserrime perdet: haec causa est: quia aquilonaris magna patravit: quando? in iam factâ et in c. 1 descriptâ plagâ locustarum.

Nonnulli putant vv. 20ef: „וְעָלָה בָּאֵשׁ וְתַעַל צִחָנְתּוֹ“ – et ascendet foetor

eius ascendetque putredo eius“ esse posterius additamentum. Perperam! Vv. 20ef quadrant optime in ideologicum contextum et necessario repraesentant ideologicum complementum argumenti v. 20.

Etiam versum 20g: „פִּי הַגִּדִּיל לְעֶשְׂוֹת, – quia magna patravit“ putant nonnulli esse posterius additamentum reassumptum ex v. 22i. – Perperam! Rationem vide in nostra adnotatione ad v. 22i.

V. 20d: Occurrens substantivum „סֵד – extremum agmen-finis“ habent nonnulli pro expressione aramaica correspondente hebraicae expressioni „סֵד“. Sine ratione sufficiente! Quamvis enim substantivum סֵד nobis occurrat in lingua aramaica et quamvis hoc substantivum non inveniamus in antiquioribus libris V. T., ex hoc adhuc non sequitur substantivum סֵד non potuisse adhiberi et in lingua aramaica et in lingua hebraica. Hae duae linguae sunt enim simillimae, sunt solummodo diversae dialecti, quae maxima ex parte habent eundem thesaurum linguisticum. Thesaurus linguisticus hebraicus, prouti nobis ex antiquioribus libris V. T. innotescit, est tam mancus et incompletus, ut non liceat affirmare hanc vel illam expressionem adhibitam in lingua aramaica non potuisse adhiberi etiam in lingua hebraica tempore originis horum antiquiorum librorum V. T. – Accedit, quod in posterioribus hebraicis libris V. T. expressio סֵד invenitur (vide 2 Par 20¹⁶, Ec 3¹¹, 7², 12¹³).

Diximus sub aquilonari v. 20 *proprie et primo ordine* intelligenda esse agmina locustarum. Non est autem impossibile, immo est verosimillimum menti prophetae in v. 20 sub aquilonari *secundo ordine* et „in confuso“ obversatum esse aliquem validum adversarium-hostem (hostilem exercitum), quem propheta Joel aequè ac postea prophetae Jeremias (Jer 1¹⁴) et Ezechiel (Ez 38¹⁵, 39²) ex aquilone venturum exspectabat. – Ergo in v. 20 occurrit nobis idem, quod observabamus in vv. Jo 24–9, ubi verosimiliter spiritus propheticus *secundo ordine* et *in confuso* futuram aliquam invasionem hostilis exercitus describere intendit, idem, quod observabamus porro in vv. Jo 2^{10–11}, ubi *secundo ordine* et *in confuso* verosimiliter etiam iudicium Dei universale adumbratur. Bene scribit quoad v. Jo 2²⁰ Knabenbauer-Hagen (l. c. p. 264, 265): „Nam cum Joel normas Dei generales proponat, cur non idem h. l. fecisse censendus sit? Cur nomen peculiare aquilonaris usurpat? - - - uti in locustis 24.9 hostes adumbrantur, quia Deus utrisque tamquam vindictae ministris utitur, ita in locustarum expulsionem omnium etiam hostium prostrationem praeformari et schemate quodam delineari facile concesseris.“

Vv. 21 – 24 sunt continuatio v. 20. Non-adventum agminum locustarum

promisit Jahve in v. 20 vere poenitenti populo. Vv. 21 – 24 pollicentur novam abundantiam frugum et novum felice tempus futurum. Est autem solummodo signum exstatici, nervosi, rescissi et vividi styli prophetici, si in v. 20 loquitur *Jahve ipse* ad populum, in vv. 21 – 24 autem *propheta-poeta* ore Jahve. Bene scribit ad rem Marti (l. c. p. 132): (Vv.) „21 – 24 Der neue Segen der Natur. Der Prophet unterbricht nur scheinbar die Rede Jahwes, denn des Propheten Wort ist nichts anderes als Jahwes Wort.“

21. Propheta consolatur regionem – suam patriam – terram Juda verbis: *Noli timere, regio, exulta et laetare, quia Jahve magna patravit.*

V. 21c: „*בִּי־הַגָּדִיל יְהוָה לַעֲשׂוֹת*“ – quia Jahve magna patravit“. Fere aeque ac v. 21c sonat v. 20g: „*בִּי הַגָּדִיל לַעֲשׂוֹת*“ – quia magna patravit“. Propterea dicunt nonnulli versum 20g esse posterius additamentum reassumptum ex v. 21c. – Nequaquam! Uterque versus, v. 20g et 21c, est primigenius, quadrat optime in suum ideologicum contextum et repraesentat necessarium complementum argumenti. Per vv. 20g et 21c voluit propheta-poeta dare versibus 20 et 21 poeticam vestem cuiusdam perpulchrae antithesis. Quo sensu? V. 20 vult dicere: Jahve non sinet iterum venire omnia devastantes locustas, – cur? –, quia hae locustae in iam factâ et in c. 1 descriptâ plagâ *magna* – utique magna *sensu malo!* (magna damna) – patnaverunt. Et v. 21 vult dicere: Noli timere, exulta et laetare, regio Juda! – cur? –, quia Jahve per iam appropinquantem novam abundantiam frugum tibi *magna* – utique magna *sensu bono!* (magna bona) – patravit. [Propheta-poeta, in extasim raptus, videt appropinquantem novam abundantiam frugum quasi iam *effectam*, propterea dicit in v. 21c: „quia Jahve magna *patravit*“, quamvis rei veritati melius responderit phrasis: „quia Jahve magna *patrabit*“.]

22. Propheta consolatur bestias agri laeta promissione novae prosperitatis pascuorum, arborum et vinearum: *Nolite timere, bestiae agri, quia virescent pascua deserti, quia arbor feret fructum suum, ficus et vitis dabunt virtutem suam.* Presse loquendo ad utilitatem bestiarum agri spectant immediate solummodo virescentia pascua, sed adveniens abundantia virescentium pascuorum erit secundum consuetum ordinem naturae necessario coniuncta cum prosperitate arborum et vinearum, propterea transit logice propheta a virescentibus pascuis v. 22b ad prosperitatem arborum et vinearum vv. 22cd. Bene scribit quoad v. 22 Marti (l. c. p. 133): „vom Grünen der Wiesen ist der Prophet von selbst zu den Bäumen des Feldes geführt und man hat nicht darüber zu spintisieren, wie deren Früchte den Tieren zu Gute kommen.“

Sub „בְּהֵמוֹת שָׂדֵי“ v. 22a sunt intelligendae bestiae agri, i. e. animalia quadrupedia, mansueta (domestica) et fera, de quibus sermo est in v. Jo 120a. Immerito interpretantur nonnulli (s. Cyrillus Alexandrinus, Rupertus, Haymo, Barhebraeus) bestias agri *homines*.

In vv. 22bcd occurrentia perfecta: נָתַנּוּ, נָשָׂא, רָשָׁעִי sunt (aeque ac in vv. 23b, 24, 25a, 26ab, 27a occurrentia perfecta) sic dicta perfecta prophetica et ideo per tempus futurum vertenda.

23. Suam terram in v. 21, bestias agri in v. 22 consolatus est propheta. In v. 23 (et etiam in vv. 24 – 27) consolatur propheta suos concives – habitatores terrae Juda, quibus tribuit honorificum nomen „filii Sion“: *Filii Sion vero, exultate et laetamini in Jahve Deo vestro, quia dabit vobis cibum propter iustitiam et descendere faciet vobis imbrem matutinum et serotinum sicut prius!*

Fere innumeri et saepe toto caelo discrepantes sunt modi, quibus recentiores exegetae versum 23b vertere et explicare conantur. Nos perpensis omnibus solummodo hanc lectionem et versionem v. 23b pro possibili et probabili habemus:

a) Pro M „אַת־הַמֹּרָה לְצִדְקָה“ legimus cum G (G legunt τὰ βρώματα εἰς δικαιοσύνην) expressionem „אַת־הַמָּזֶן לְצִדְקָה“ et vertimus „cibum propter iustitiam“. Sensus v. 21b est ergo: Jahve dabit vobis, filii Sion, cibum propter iustitiam vestram; praepositio „לְ“ indicat ibi *motivum, causam* (vide Buhl-Gesenius l. c. p. 372, 8, e), – quia ergo per praecedentem veram poenitentiam filii Sion iusti facti sunt, propterea reconciliatus Jahve dabit eis cibum abundantem. Etiam S, L, A suadent lect. אַת־הַמֹּרָה loco M אַת־הַמָּזֶן.

b) Totus ideologicus contextus vv. 23-26 categorice clamat in v. 23b agi de *cibo dando* a Jahve per praecedentem poenitentiam *iustis effectis filiis Sion*, et non de doctore iustitiae. Argumentum vv. 23-26 est enim: *cibus – abundantia – prosperitas*.

c) Facile intelligitur, quomodo in describendo commutari potuerit primigenia lectio אַת־הַמָּזֶן cum graphice simillima hodierna lectione „אַת־הַמֹּרָה“.

In v. 23c legimus cum 34 MSS loco M מֹרָה expressionem יֹרָה. Usus expressionis מֹרָה in significatione: *imber matutinus* non est enim tam certus. Utique significat autem יֹרָה imbrem matutinum.

„יֹרָה – imber matutinus“ erat imber *autumnalis*, qui in Palaestina mensibus Octobri et Novembri iactâ iam semente terram irrigabat et efficiebat, ut frumentum crescere inciperet. – „מֶלֶקֶשׁ – imber serotinus“ erat imber *vernus*, qui in Palaestina mensibus Martio et Aprili segetes ad maturitatem provehebat (conf. Hoš 63, Jer 33, 524, Dtn 1114).

In v. 23c loco M „כָּרְאִשׁוֹן“ legendum est cum G, S, V „כָּרְאִשׁוֹן“ vel „כָּרְאִשׁוֹנָה“ et vertendum „sicut prius“. V vertit minus accurate „sicut in principio“.

Copulam ו positam initio v. 23a vertimus sensu adversatio: vero.

24. Superabundantes erunt fructus imbre autumnali et verno irrigatae terrae: *Implebuntur areae frumento, redundabunt torcularia musto et oleo novo.*

In v. 23b occurrens expressio „תִּירוֹשׁ וַיֶּצֶחָר“ est vertenda „*musto et oleo novo*“. Minus accurate vertit V: vino et oleo.

25. Tam superabundantes erunt novi fructus, ut damna, quae inflixerunt agmina locustarum tempore ingentis, in c. 1 descriptae plagae, plene reparentur: *Et restituam vobis annos, quos comedit locusta insidians, locusta lingens, locusta praedans et locusta abscidens, fortitudo mea magna, quam misi in vos.*

In v. 25a occurrens expressio „אַת־הַשָּׁנִים – annos“ est sumenda *indeterminate* pro anno uno – pro tempore ingentis, in c. 1 descriptae plagae. Non assentimur verbis Marti-i scribentis (l. c. p. 134): „Der Plural הַשָּׁנִים, die Jahre, zeigt, dass sich die Heuschreckenplage über mehr als ein einziges Jahr erstreckte“.

Quoad in v. 25b occurrentia nomina locustarum: הַיֶּלֶק, הָאֲרָבָה, הַגָּזָם, הַחֲסִילִי lege adnotationes nostras ad v. Jo 14.

In v. 25c nominat Jahve signanter agmina locustarum „fortitudinem suam magnam“. Usus est enim his agminibus locustarum ad sua sanctissima consilia exsequenda et ad probandum se esse summum Dominum omnium.

26-27. Superabundantes erunt fructus, quos dabit Jahve vere poenitentibus et propterea iustificatis habitatoribus Juda, – sic audivimus in vv. 24 et 25. – – – Et vv. 26 et 27 complendo pergunt: Rebus sic stantibus habitatores Juda comedent vescentes et saturabuntur, grati ob miram benignitatem Jahve glorificabunt nomen Jahve, qui fecit mirabilia cum eis, scient et agnoscent Jahven esse in medio Israelis, solum Jahven et nullum alium esse Deum ipsorum, – – – et populus Juda, si perseveraverit in factâ poenitentiâ et iustitiâ, non confundetur amplius in aeternum. (V. 26) *Comedetis vescentes et saturabimini, glorificabitis nomen Jahve Dei vestri, qui fecit vobiscum mirabilia, et non confundetur populus meus in aeternum.* (V. 27) *Et scietis me esse in medio Israelis, me esse Jahven Deum vestrum et non esse alium. Et non confundetur populus meus in aeternum.*

Versum 26d putant nonnulli esse posterius additamentum, esse nihil aliud

ac repetitionem v. 27d, reassumptam ex v. 27. Nos non ita. Nos pariter sonantes vv. 26d et 27d: „Et non confundetur populus meus in aeternum“ putamus esse perpulchram poeticam repetitionem, quâ poeta – propheta cum emphasi effere voluit adeo gravem promissionem Jahve: Populus Juda, si perseveraverit in factâ poenitentiâ et iustitiâ, non confundetur, i. e. non affligetur amplius a Jahve in aeternum.

In v. 27d legunt G adhuc particulam ἔτι.

In vv. 26d et 27d habes in phrasi „וְלֹא־יִבְשׁוּ עַמִּי – et non confundetur (ad verbum: et non confundentur) populus meus“ exemplum constructionis κατὰ σύνεσιν.

De vv. 26bc, ubi propheta apparenter interrumpit directam orationem Jahve et inducit seipsum loquentem ore Jahve, valet idem, quod diximus superius de vv. 21-24.

*

Vv. 212.13 citat Catechismus Romanus II 5, 26, 27.

Vv. 212.14 occurrunt tamquam Antiphona in impositione Cinerum.

Vv. 212.13 occurrunt tamquam Capitulum ad Tertiam in feriis Quadragesimae, vv. 213.17 occurrunt in Responsoriis in Dominica 1 Quadragesimae et in feriis intra hebdomadam 1 Quadragesimae.

Vv. 212—19 legit Ecclesia tamquam epistolam missae in feria 4 Cinerum, vv. 223—27 tamquam epistolam missae in feria 6 Quattuor Temporum Pentecostes.

CAPUT III.

Modo magnifico describit propheta – poeta in c. 3, in exstasim raptus et spiritu prophético illustratus, futuram periodum messianicam.

1. Et erit post haec :

Effundam spiritum meum super omnem carnem
et prophetabunt filii vestri et filiae vestrae,
senes vestri somnia somniabunt,
iuvenes vestri visiones videbunt.

2. Immo etiam super servos et ancillas
diebus illis effundam spiritum meum.

3. Et dabo prodigia in coelo et in terra :
sanguinem, ignem et columnas fumi.

4. Sol convertetur in tenebras,
luna in sanguinem
coram adventu magni et terribilis diei Jahve.

5. Et erit:

Omnis, qui invocaverit nomen Jahve, salvabitur;
in monte Sion et in Jerusalem erit enim salvatio,
– prouti dixit Jahve –,
et in profugis, quos Jahve vocaverit.

ADNOTATIONES

M c. 31—5 legimus in V, G sub vv. 228—32.

1. *Et erit post haec: Effundam spiritum meum super omnem carnem et prophetabunt filii vestri et filiae vestrae, senes vestri somnia somniabunt, iuvenes vestri visiones videbunt.*

V. 1a: „Et erit post haec“, i. e. post praecedentia, post ea, quae dicta sunt in vv. 221—27, Est autem in vv. 221—27 descriptum novum futurum felix tempus abundantiae et prosperitatis, quod reconciliatus Jahve secundum verbum prophetae mittet vere poenitenti populo Juda. Secundum versum 1a hoc novum futurum felix tempus abundantiae et prosperitatis, descriptum in vv. 221—27, praecedet *futuram periodum messianicam*, de qua loquuntur vv. 31b—5, et constituet tempus praeparationis cuiusdam ad periodum messianicam.

Vv. 1bcde: Prima res, quae quasimodo inaugurabit periodum messianicam, erit effusio spiritus Jahve-Dei super omnem carnem, super filios et filias, senes et iuvenes Juda: „Effundam spiritum meum super omnem carnem et prophetabunt filii vestri et filiae vestrae, senes vestri somnia somniabunt, iuvenes vestri visiones videbunt.“ Effusio spiritus Jahve periodo messianica erit *illimitata – universalis* (super omnem carnem, i. e. super omnes homines!), manifestabitur charismatibus, ex quibus per modum exempli enumerantur: prophetia, somnia, visiones. – Multi recentiores critici vident in effusione spiritus Jahve, commemoratâ in vv. 1bcde et 2, signum et argumentum posterioris – postexsilicae originis libri Joelis. Sic Marti scribit (l. c. p. 135): „Die Geistesausgiessung im Sinne von bleibender Ausrüstung mit dem Geiste Gottes kennt erst die spätere Zeit“ (nenipe tempus postexsilicum). Nos non possumus assentiri his recentioribus criticis ex sequentibus rationibus:

a) Indubitanter novit tempus *anteexsilicum* effusionem spiritus Jahve-Dei cum super totum populum vel totam aliquam communitatem (legas Is 32¹⁵, 44³ !) tum super certas singulas personas (legas Is 12 – 9 !).

b) Aeque certum et indubium est tempus *anteexsilicum* bene novisse charismata ex effusione spiritus Jahve resultantia: prophetiam, visiones et somnia (legas Num 11²⁹, 12⁶, Is 11, cogites deinde omnes prophetas et integras scholas propheticas tempore a Moyse usque ad exsilium Babylonicum existentes!).

c) Si effusionem spiritus Jahve-Dei super homines novit *etiam* tempus exsilicum (vide Ez 36²⁶, 27, 39²⁹) et postexsilicum (vide Zach 12¹⁰), tunc ex hoc facto sequitur solummodo haec unice recta conclusio: *Jahve-Deus cum tem-*

pore anteexsilico tum tempore exsilico et postexsilico promittebat ore prophetarum effusionem spiritus sui.

Proinde ex in vv. Jo 3^{1bcde}. 2 commemoratâ effusione spiritus Jahve nullatenus concludi potest postexsilica origo libri Joelis. Tempus originis libri Joelis eruitur ex aliis in libro Joelis occurrentibus signis, quae signa multo potius anteexsilicam originem libri Joelis suadent. Sed de hac re alio loco!

2. Tam universalis et illimitata erit effusio spiritus Jahve, ut non solum cives regni Juda, sed etiam apud Judaeos vivens classis servorum, quam constituebant *alienigeni* servi et *alienigenae* ancillae, fiat particeps huius effusionis spiritus Jahve: *Immo etiam super servos et ancillas diebus illis effundam spiritum meum.*

Relatio vv. 1^{bcde}, 2 ad invicem est haec: V. 1b effert cum emphasi effusionem spiritus Jahve super omnem carnem, i. e. super totum genus humanum. Vv. 1^{cde}, 2a enumerant nonnullas tantum partes – fractiones generis humani, quae, – uti ex natura rei patet – , erunt participes huius effusionis spiritus Jahve, et quidem commemorat v 1c filios et filias Juda, v. 1d senes Juda, v 1e iuvenes Juda, v. 2a apud cives regni Juda viventem classem alienigenorum servorum. Non possumus propterea assentiri verbis Marti-i scribentis (l. c. p. 135. 136): „Die Geistesausgiessung erstreckt sich על-כל-בשר *über alles Fleisch*, ein Ausdruck, der hier – – – notwendigerweise auf Israel einzuschränken ist, da in der folgenden Spezifizierung von כל-בשר nur von Israeliten die Rede ist.“ In v. 2a enumerati alienigeni servi et alienigenae ancillae certe non erant Israelitae.

In a versu 2a commemoratâ, apud cives regni Juda vivente classe alienigenorum servorum videmus testimonium confirmans *anteexsilicam originem* libri Joelis. Cur? Solummodo tempore ante exsilium Babylonicum (a. 929 – 587 a. Chr.), quando regnum Juda florebat, habebant – testibus libris V. T. hoc tempus describentibus – nobiles et divites familiae Juda numerosos alienigenos servos. Post eversionem regni Juda (a. 587 a. Ch.) nobiles et divites familiae Juda, orbatae omnibus divitiis et commodis vitae cotidianae (servis etc.), transportatae sunt in Babyloniam. A. 537 a. Chr. et postea e Babylonia in terram Juda reduces familiae Juda vivebant nunc in terra patria in conditione plerumque misera et deplorabili. Pleno iure possumus asseverare has reversas familias Juda saltem primis duobus saeculis post exsilium Babylonicum, i. e. circiter ab a. 537 usque ad a. 400 a. Chr., non factas esse adeo divites et potentes sicut prius ante exsilium Babylonicum, non habuisse ergo numerosos servos sicut prius ante exsilium Babylonicum. Si ergo pro-

pheta Joel facit in v. 2a mentionem apud cives Juda viventis classis servorum, videmus in hac re indirectum testimonium anteexsilicae originis libri Joelis. In suis vaticiniis certe usus est propheta Joel *existentibus conditionibus sui temporis* tamquam *substratis*, quibus supra edificavit suum modum loquendi.

Falso et sine sufficienti ratione videt Marti in servis et ancillis v. 2a in servitutem lapsos Israelitas scribens (l. c. p. 136): „Die Knechte und Mägde sint nämlich in Sklaverei geratene Israeliten.“

V. 2a: Copulas „וְגַם“ vertimus „immo etiam“; „וְ“ habet ibi sensum *gradationis*.

3-4. Altera res, quae denotabit periodum messianicam et quae res constituet insimul conclusionem periodi messianicae, – propheta appellat in v. 4c hanc conclusionem periodi messianicae magnum et terribilem diem Jahve –, erunt prodigia in caelo et in terra: prodigia in terra: sanguis, ignis et columnae fumi; prodigia in caelo: sol convertetur in tenebras, luna in sanguinem. (V. 3) *Et dabo prodigia in caelo et in terra: sanguinem, ignem et columnas fumi.* (V. 4) *Sol convertetur in tenebras, luna in sanguinem coram adventu magni et terribilis diei Jahve.*

5. Periodus messianica concludetur magno et terribili die Jahve. Hunc magnum et terribilem diem Jahve comitabuntur horrenda prodigia in caelo et in terra. Sic locutus est propheta in antecedentibus vv. 3–4. – In v. 5 respondet propheta ad quaestionem, quis et ubi salvari possit hoc magno et terribili die Jahve. *Et erit: Omnis, qui invocaverit nomen Jahve, salvabitur; in monte Sion et in Jerusalem erit enim salvatio, – prouti dixit Jahve –, et in profugis, quos Jahve vocaverit.*

a) Salvabuntur omnes, qui tota mente et toto cordis affectu invocaverint nomen Jahve, i. e. qui fuerint veri cultores Jahve.

b) Locus salvationis quasi ordinarius et legitimus erit Jerusalem cum monte Sion.

c) Modo extraordinario salvabuntur etiam illi profugi, quos Jahve vocaverit.

V. 5e: G^{BA} legunt loco M „וּבְשִׁרְיָדִים – et in profugis“ expressionem „ἐν ἀναγκαστικῶν τοῦ θανάτου“ (וּבְמַבְשָׁרִים), Oort proponit loco M „וּבְשִׁרְיָדִים“ lectionem „בְּמַבְשָׁרִים“ (in evangelizantibus). Nos retinemus lectionem M tamquam primigeniam et unice quadrantem in ideologicum contextum.

Nonnulli critici putant versum 4 esse posterius additamentum. Hoc prorsus falsum esse patet ex iis, quae hucusque diximus in nostris adnotationibus ad vv. 4 et 5. Versus 4 repraesentat enim suo argumento necessarium

ideologicum complementum vv. 3 et 5 et necessarium, nullo modo elidendum ideologicum pontem inter v. 3 et v. 5.

*

Nostro c. 3 contineri vaticinium spectans ad periodum messianicam apud omnes theologos catholicos res certa et probata est. Rationes sunt sequentes:

a) Authentica interpretatio ipsius principis apostolorum Petri, facta secundum narrationem Act 2^{16–21} primo christiano festo Pentecostes, declarat manifeste vv. Jo 3^{1–5b} referri et spectare ad periodum messianicam. Illâ magnâ effusione Spiritus S., descriptâ in Act c. 2, nata est Ecclesia Christi.

b) Ipsa phrasis v. Jo 3^{1a} „וְהָיָה אַחֲרֵי־כֵן – et erit post haec“, phrasis denotans aliquod tempus futurum, aequivalet quoad sensum phrasi „et erit in novissimis diebus“, adhibitae a s. Petro in Act 2¹⁷. Phrasin v. Act 2¹⁷ „et erit in novissimis diebus“ referri autem ad periodum messianicam patet ex verbis s. Petri prolatis in Act 2^{16. 17}.

c) Accedit, quod etiam prophetae Isaias, Ezechiel et Zacharias effusionem spiritus divini semper attribuunt *periodo messianicae* (conf. Is 12–9, 32¹⁵, 44³, Ez 36^{26, 27}, 39²⁹, Zach 12¹⁰).

Variae atque variae sunt explicationes veterum et recentiorum exegetarum respicientes vaticinium Joelis prolatum in nostro capite 3. Sic e. gr. nonnulli veteres (s. Ephraemus, Theodorus Mopsuestenus, Pseudo-Rufinus, Calmet) putant vaticinium effusionis spiritus divini, enarratum in Jo 3^{1–2}, quoad suam impletionem spectare et referri primo ordine vel ad tempus Ezechiae regis et vitae theocraticae pietatisque eo tempore restorationem, vel ad divinam in reditu babylonico protectionem. – – Praedicta in vv. Jo 3^{3. 4} prodigia in caelo et in terra censet s. Hieronymus accidisse in morte Christi. – – Alii iterum affirmant praedicta in vv. Jo 3^{3. 4} prodigia completa esse in morte Christi et in eversione urbis Jerusalem. – Secundum Reinke-um (Messian. Weissagungen III 153–181) et Trochon-um praedicta in vv. Jo 3^{3. 4} prodigia innuunt omnia iudicia in Dei inimicos per saeculorum decursum exercenda. – – Alii (Theodoretus Cyrensis, Rupertus Tuitiensis, Ribeira, a Lapide, Sa Emmanuel, Mariana, Menochius) referunt dicta in vv. Jo 3^{3–4} immediate et directe ad ultimum iudicium. – Alii aliter! (Legas Knabenbauer-Hagen, l. c. p. 273, 274!). –

Nostra sobria et – uti putamus – *unice recta* (quia nullam vim infert) explicatio capitis Jo 3 est haec:

Caput 3 libri Joelis continet vaticinium spectans periodum messianicam.

Propheta, in exstasim raptus et spiritu prophetico illustratus, delineat in 31–5 per summa capita periodum messianicam, i. e. describit historiam Ecclesiae Christi ab eius incunabulis usque ad finem mundi. Periodus enim messianica nihil aliud est ac tempus Ecclesiae Christi, fundatae primo christiano festo Pentecostes et duraturae usque ad finem mundi. Ab incunabulis Ecclesiae Christi, i. e. a primo christiano festo Pentecostes, quo Spiritus S. descendit super apostolos, effundebat, effundit et usque ad finem mundi effundet Deus spiritum suum, i. e. supernaturales morte Christi promeritas gratias, super totum genus humanum sine discrimine aetatis, sexus, conditionis, nationis. En pulcherrima explicatio et impletio vv. Jo 31–2!! – In fine periodi messianicae, i. e. in fine mundi, quando finietur tempus terrestris regni Ecclesiae Christi, erunt prodigia in caelo et in terra. Prodigia in terra: sanguis, ignis et columnae fumi, i. e. bella, caedes, persecutiones et conflagrationes! Prodigia in caelis: sol convertetur in tenebras, luna in sanguinem, i. e. in caelo quoque stellifero erunt magnae perturbationes! De his prodigiis, quae in fine mundi et insimul in fine periodi messianicae erunt in caelo et in terra, loquuntur etiam libri N. T.: Math c. 24, Marc c. 13, Luc c. 21 (confer et lege, quae de prodigiis in caelo invenies in Am 8⁹, Is 13¹⁰, 34⁴, Ez 32^{7 s.}). Apparentibus in fine periodi messianicae et insimul in fine mundi his prodigiis in caelo et in terra iam instat *magnus et terribilis dies Jahve*, i. e. iam instat *iudicium Dei universale*. En pulcherrima explicatio et impletio vv. Jo 33–4!! – Et v. Jo 35 praedicat, quis in fine periodi messianicae et insimul in fine mundi, instante magno et terribili die Jahve, i. e. instante iudicio Dei universali, salvus futurus sit. Et quidem salvabuntur instante iudicio Dei universali omnes veri cultores Dei: *a)* modo ordinario salvabuntur ii, qui erunt tunc in monte Sion et in Jerusalem, i. e. in sinu verae Ecclesiae Christi; *b)* modo extraordinario salvabuntur tunc etiam profugi, quos Jahve vocaverit, i. e. omnes ii Deum sincera mente quarentes et colentes, qui sine propria culpa sunt extra veram Ecclesiam Christi. En pulcherrima explicatio et impletio v. Jo 35!

De vv. Jo 34^c et 35, ubi propheta apparenter interrumpit directam orationem Jahve et introducit seipsum loquentem, valet idem, quod diximus superius de vv. Jo 22¹–24.

*

Vv. 31–5 legit Ecclesia tamquam epistolam missae in sabbato Quattuor Temporum Pentecostes, v. 35 utitur Ecclesia tamquam Antiphona in festo ss. Nominis Jesu.

CAPUT IV.

Periodo messianica iudicabit Jahve in valle Jehošafat (Josaphat) omnes inimicas nationes Sionis (41—3).

1. Nam ecce, diebus illis et tempore illo fiet,
ut convertam sortem Juda et Jerusalem.
2. Congregabo omnes nationes,
deducam eas in vallem Jehošafat,
disceptabo ibi cum eis super populo meo et hereditate mea
Israel,
quia disperserunt eos in nationibus
et terram meam diviserunt.
3. Super populum meum miserunt sortem,
dederunt puerum pro meretrice,
puellam vendiderunt vino et biberunt.

Periodo messianica capiet Jahve praeprimis ultionem de vicinis et propinquis inimicis nationibus Sionis (44—8).

4. Et ultra — quid estis mihi vos,
Tyre et Sidon et omnis regio Philisthaeae?
Numquid retributionem reddetis mihi?
Et si retributionem reddideritis mihi,
citissime redire faciam retributionem vestram in caput
vestrum.
5. Argentum enim meum et aurum meum tulistis
et optimas res pretiosas meas intulistis in delubra vestra.
6. Filios Juda et filios Jerusalem vendidistis filiis Jevanim,
ut ita amoveretis eos longe a finibus eorum.

7. Ecce, ego suscitabo eos de loco,
in quem vendidistis eos,
et redire faciam retributionem vestram in caput vestrum.

8. Et vendam filios vestros et filias vestras in manum filiorum
Juda
et vendent eos Sabaeis, nationi longinquae.
Jahve enim locutus est.

Periodo messianica capiet autem Jahve ultionem etiam de omnibus ceteris finitimis nationibus, quas iudicabit in valle Jehošafat (49—16).

9. Proclamate hoc in nationibus!
Sanctificate bellum!
Suscitate robustos!
Accedant — ascendant omnes viri bellatores!

10. Concîdite aratra vestra in gladios,
falces vinitorias vestras in lanceas,
imbecillis dicat:
Rubustus ego sum!

11. Accurrite in auxilium et venite omnes nationes ex circuitu!
Congregatae sunt hûc!
Tranquillitas, o Jahve, (sunt) robusti Tui!

12. Consurgant et ascendant nationes in vallem Jehošafat,
sedebo enim ibi
ad iudicandas omnes nationes ex circuitu!

13. Mittite falcem,
quoniam maturavit messis!
Venite, calcate,

quoniam plenum est tolcurar!
Redundant vasa torcularis,
multiplicata est enim malitia earum.

14. Tumultuans multitudo, tumultuans multitudo in valle decisionis!
Prope est enim dies Jahve in valle decisionis.

15. Sol et luna obtenebrabuntur,
stellae retrahent splendorem suum.

16. Et Jahve de Sion rugiet
et de Jerusalem dabit vocem suam
et contremiscent caeli et terra;
populo suo autem (erit) Jahve refugium
et arx montana filiis Israel.

Post per horribilia prodigia in caelo et in terra et per terribilem diem Jahve conclusam periodum messianicam adveniet populo Jahve nova, in aeternum duratura periodus pacis et beatitudinis, qua periodo replebit Jahve terram populi sui omnimoda benedictione et regnabit de Sion in sempiternum populo suo (417—21).

17. Et scietis me esse Jahven Deum vestrum,
habitantem in Sion, monte sanctitatis meae;
et Jerusalem erit sancta
et alieni non transibunt per eam amplius.

18. Et erit die illo:
Montes stillabunt mustum,
colles fluent lacte,
omnes rivi Juda ducent aquas,
fons egredietur de domo Jahve
et irrigabit torrentem acaciarum.

19. Aegyptus in solitudinem erit
et Edom in desertum solitudinis erit
propter scelus erga filios Juda,
quoniam effuderunt sanguinem innocentem in terra sua.

20. Et Juda in aeternum permanebit
et Jerusalem in generationem et generationem.

21. Et sanguinem eorum sacrosanctum habebo,
quem non sacrosanctum habui.
Et Jahve in Sion residebit.

ADNOTATIONES

M c. 41–21 legimus in V, G sub c. 31–21.

Vv. 41–16 cohaerent suo argumento arctissime cum praecedenti c. 31–5. Utraque pars, 31–5 et 41–16, delineat periodum messianicam. C. 3 commemorat in vv. 31–2 periodo messianica eventuram effusionem spiritus Jahve et in vv. 33–5 describit ultimam phasin, i. e. finem periodi messianicae. Vv. 41–16 depingunt futuram poenam – ultionem, quam sumet periodo messianicâ iudex Jahve primum de singulis hostibus populi sui et deinde, terribili die Jahve, exercito in valle decisionis, de omnibus hostibus populi sui. Argumento vv. 31–5 et 41–16 ad invicem comparato et suppleto obtinemus deum integram imaginem futurae periodi messianicae obversantis menti prophetae Joelis in vv. 31–416. – Integra imago periodi messianicae secundum Joelem est haec: Periodo messianicâ effundet Jahve spiritum suum super omnem carnem, humiliabit et puniet hostes populi sui, instaurabit novum regnum suum in terra cum sede in Sion; denique in fine saeculorum (in fine mundi) concludetur periodus messianica in terra prodigiis in caelo et in terra, quae prodigia comitabuntur terribilem diem Jahve, exercitum in valle decisionis (prodigia in caelo et in terra necnon terribilis dies Jahve describuntur in 33–5 et 412–16). – Unicuique sensato patet: Omnia, quae de periodo messianicâ dicta sunt in 31–5 et 41–16, vel iam impleta sunt vel implentur vel adhuc implebuntur in regno Christi in terra, i. e. in Ecclesia Christi; certe Sion est quasi symbolum et figura spiritualis novae theocratiae existentis in Ecclesia Christi.

1. *Nam ecce, diebus illis et tempore illo fiet, ut convertam sortem Juda et Jerusalem.* „Diebus illis et tempore illo“, i. e. periodo messianicâ, fiet, ut convertat, i. e. in melius mutet Jahve sortem Juda et Jerusalem.

In v. 1b occurrens vox אֲשֶׁר introducitur propositionem consecutivam, describentem subiectum, et est propterea vertenda sensu consecutivo: „ut“.

In v. 1b occurrens expressio שְׁבוּת non denotat ibi captivitatem vel exilium, sed „sortem – conditionem – (germ.) Schicksalswendung“ et est derivanda a verbo שׁוּב (vertere) [vide Gesenius-Buhl, Hebr. und aram. Handwörterbuch¹⁶, pag. 801]. Phrasis „שׁוּב אֶת־שְׁבוּת“ – convertere sortem“ significat ibi idem ac „miseram conditionem in meliorem mutare, miseriam avertere – sanare“. Confer eandem phrasin in Jb 42¹⁰, Ez 16⁵³, Hoš 6¹¹, confer etiam Am 9^{14a}! Propterea perperam volunt nonnulli recentiores videre in expressione

v. 1b שְׁבוּת vestigium quoddam exsilicae et postexsilicae originis libri Joel.

In v. 1b pro M אָשׁוּב est legendum cum K אָשׁוּב, Q אָשׁיב.

2. Periodo messianicâ, quâ Jahve in meliorem mutabit tristem sortem – conditionem Juda et Jerusalem, congregabit Jahve omnes nationes, deducet eas in vallem Jehošafat et disceptabit ibi cum eis super populo suo et super hereditate sua Israel. Cur? Hae nationes disperserunt populum eius et hereditatem eius Israel in nationibus et diviserunt terram eius (terram Jahve). *Congregabo omnes nationes, deducam eas in vallem Jehošafat, disceptabo ibi cum eis super populo meo et hereditate mea Israel, quia disperserunt eos in nationibus et terram meam diviserunt.*

V. 2a: Expressione „אֶת-כָּל-הַגּוֹיִם – omnes nationes“ utitur ibi propheta non sensu *absolute* universali, sed solummodo sensu *relative* universali; propheta habet in mente (prouti patet ex vv. 2de) omnes inimicas finitimas (magnas et parvas) nationes, quae eius populo iniuriam et malum intulerunt, et hae nationes repraesentant in mente prophetae quasimodo nationes totius mundi. Vide infra adnotationes nostras ad v. 11!

V. 2b: „אֶל-עֵמֶק יְהוֹשָׁפָט – in vallem Jehošafat“. Secundum vv. 42. 11. 12 congregabit Jahve omnes finitimas nationes in valle Jehošafat, ut ibi ad iudicium super has nationes sedeat. Haec vallis appellatur in vv. 414ab etiam „vallis decisionis – עֵמֶק הַחֲרוּץ“. Oritur quaestio, ubi fuerit haec vallis Jehošafat (vallis Josaphat). Vallis Jehošafat nullibi in sacris litteris fit mentio. Iosephus Flavius, qui regionem urbis Jerusalem accurate describit, penitus ignorat vallem Jehošafat. Demum apud Eusebium (Onomasticon) legimus haec duo ab invicem discrepantia testimonia de valle Josaphat: a) „Vallis Josaphat est inter Jerusalem et montem Oliveti“ (l. c. 118, 18s.), b) „Vallis Ennom iuxta Jerusalem vocatur usque nunc vallis Josaphat“ (l. c. 170, 8 – 10). Post Eusebium *Itinera hierosolymitana* passim nominant vallem Josaphat illam partem vallis Cedron, quae separat urbem Jerusalem a monte Oliveti. Multi theologi aevi novi (Ribeira, Sanctius, Sa, a Lapide, Mariana, Menochius, Tirinus, Gordon) sustinent quidem sententiam ultimum iudicium fore celebrandum prope Jerusalem in valle Josaphat, ad quam Christus descendat cum angelis, sed veteres theologi hanc sententiam reiecerunt (sic e. gr. scribit s. Cyrillus Alexandrinus: „frivola et anilia sunt, quae apud Iudaeos circumferuntur, olim in valle Josaphat, ubi mortui in vitam redierint, Deum de omnibus iudicium habiturum“ – – –). Verum quidem est ex perlectis et ad invicem comparatis locis V. T.: Is 10¹², 66⁶, Ez 38^{s.}, Dn 11⁴⁵, Zach 9^{14–16}, 12^{1–6} elucere iudicium Dei universale alicubi prope Jerusalem ex-

spectatum esse, sed de valle Josaphat tamquam de loco futuri universalis iudicii Dei nullibi in V. T., praeter apud Joelem c. 4, sermo fit. — Ubi ergo fuit haec vallis Jehošafat (Josaphat), cuius mentionem Joel facit? — Omnibus perpensis pro certo habemus „vallem Jehošafat — עֵמֶק יְהוֹשָׁפָט“ in vv. Jo 42b. 12a esse *nomen allegoricum et locutionem tropicam*. Vallis Jehošafat non denotat in vv. Jo 42b. 12a aliquam vallem prope Jerusalem, sed est locutio tropica ad exprimendum iudicium Dei in omnes finitimas gentes regni Juda exercendum. Patet hoc: a) ex ipso nomine: עֵמֶק יְהוֹשָׁפָט — vallis Jehošafat = *vallis Jahve iudicat*; b) ex altera denominatione huius vallis tamquam „עֵמֶק הַחֲרֹץ“ — *vallis decisionis*“ in vv. 414ab, quâ denominatione clare innuitur agi de aliqua iudiciali decisione, de aliquo iudicio ferendo; c) ex ea circumstantia, quod non apparet, quomodo omnes finitimae, regno Juda inimicae nationes in una valle congregari et puniri possint, prouti hoc affirmat noster textus 42—16, si *verbotenus* explicatur et intelligitur. Non subscribimus etiam opinioni eorum, qui putant menti prophetae Joelis in denominanda valle Josaphat (Jehošafat) obversatam esse illam vallem, in qua rex Juda Josaphat magnam victoriam retulit de Moabitis, Ammonitis et filiis Seir (conf. 2 Par 20_{16—29}). Nam haec vallis obtinuit nomen „vallis Benedictionis — עֵמֶק הַבְּרָכָה“ (conf. 2 Par 20₂₆) et non nomen „vallis Jehošafat“. (In 2 Par 20₂₆ commemorata vallis Benedictionis est hodierna prope Thecue sita vallis Wâdi Bereikût.)

Concedimus autem, immo affirmamus: a) In adhibito a propheta Joele nomine „vallis Jehošafat (Josaphat)“ latet praeter tropicam locutionem aliqua felicissima allusio; b) aliqua felicissima allusio latet etiam in omnibus iis, quae de hac valle Josaphat et de periodo messianica in vv. 42—16 dicuntur; c) ex his felicissimis allusionibus possumus saltem approximative definire tempus propheticae activitatis Joelis et tempus originis libri Joel. Certe res maximi momenti. Recolas, quaesumus, quae sequuntur!

Ex argumento enarrato in 41—21 excitant nostram attentionem praeprimis haec 4 puncta: 1. Locus, ubi Jahve periodo messianicâ iudicabit nationes, appellatur allegorice et tropice „vallis Jehošafat (Josaphat)“ [conf. 42b. 12a]. — 2. In hac valle congregabuntur ad iudicium omnes illae finitimae nationes (conf. 411a. 12c: „nationes ex circuitu“), quae populum Juda et hereditatem Israel (conf. 42c) *disperserunt in nationibus* (conf. 42a), *terram Jahve dividerunt* (conf. 42e) *et cum populo Jahve miserrime egerunt* (conf. 43). — 3. Congregabuntur in valle Jehošafat ad iudicium habitatores urbium phoeniciarum Tyri et Sidonis necnon habitatores *regionis Philisthaeae* (conf. 44b), quia

tulerunt argentum, aurum et res pretiosas Jahve (conf. 45), quia *vendiderunt filios Juda et filios Jerusalem filiis Jevanim* (conf. 46a). — 4. Periodo messianicâ post iudicium exercitum a Jahve in nationes in valle Jehošafat finitâ et novâ in aeternum duraturâ periodo pacis et beatitudinis adveniente *erunt Aegyptus et Edom in desertum et solitudinem* (conf. 419ab), *quia commiserunt scelera atrocia in populum Juda* (conf. 419cd). — Et nunc ad haec singula 4 ex argumento enarrato in 41—21 nostram attentionem praeprimis excitantia puncta addimus hanc nostram explicationem: 1. Locus, ubi Jahve periodo messianicâ iudicabit nationes, appellatur quidem *allegorice et tropice* „vallis Jehošafat (Josaphat) = vallis Jahve iudicat“ (42b.12a), sed nos putamus per allegoricum et tropicum nomen „vallis Jehošafat“ voluisse prophetam Joelem insuper et secundo ordine tributum aliquod aestimationis solvere piissimae memoriae regis Juda Jehošafat (Josaphat). Rex Josaphat regnavit circiter 25 annos, circiter annis 874 — 850, erat princeps religiosissimus, removit idola et excelsa, promovit cultum Jahve, ordinavit res iudiciales, prospexit populo (conf. 2 Par cc. 17 — 20, 1 Reg 22^{41ss.}). Quid mirum, si memoria huius excellentis regis, quae apud omnes posteros pios Israelitas in benedictione erat, implevit gratitudine etiam pium cor prophetae Joelis, qui erat insuper probabiliter ordinis sacerdotalis, et prophetae-sacerdoti Joeli obversata est in denominanda valle Josaphat (Jehošafat). — — 2. et 3. Si secundum prophetam Joelem congregabuntur in valle Josaphat ad iudicium omnes illae finitimae nationes, quae populum Juda et hereditatem Israel (conf. 42c) disperserunt in nationibus (conf. 42d), terram Jahve diviserunt (conf. 42e) et cum populo Jahve miserrime egerunt (conf. 43), si porro secundum eundem Joelem congregabuntur in valle Josaphat ad iudicium habitatores urbium Tyri et Sidonis necnon habitatores regionis Philisthaeae (conf. 44b), quia tulerunt argentum, aurum et res pretiosas Jahve (conf. 45), quia vendiderunt filios Juda et filios Jerusalem filiis Jevanim (conf. 46a), tunc verosilimiter obversabantur menti prophetae Joelis hi eventus praeteritae historiae Israel: Tempore Iudicum (ci. 1390 — 1090) Israelitae multum vexati sunt et pugnaverunt cum Moabitis (conf. Jud 3^{12—30}), Madianitis (conf. Jud c. 6), Ammonitis (conf. Jud c. 11), praeprimis cum Philisthaeis (conf. Jud cc. 14 — 16, 1 Sam cc. 4, 7); tempore Samuelis et regis Sauli (ci. 1051 — 1013) multae pugnae erant inter Israelitas et Philisthaeos (conf. 1 Sam cc. 13, 14, 17, 31); rex David (ci. 1013 — 973) gessit proelia contra Philisthaeos (conf. 2 Sam 5^{11—25}, 8, 21^{15—22}, 1 Par 18¹¹), Moabitas (conf. 2 Sam 8, 1 Par 8¹¹), Syros et Ammonitas (conf. 2 Sam cc. 10 — 12, 1 Par 18¹¹, 19), Edomitas (2 Sam 8, 1 Par 18^{11—13});

rex Aegypti Sesacus (Šošenq) devastavit tempore regis Roboam a. 928 regnum Juda, potitus est urbe Jerusalem et thesauris templi ac sacerdotes partim peremit, partim expulit (conf. 1 Reg 12^{11–24}, 14^{25–31}, 2 Par cc. 10 – 12); rex Juda Asa (regnavit ci. annis 914 – 874), manu divina adiutus, exercitum Zerach, regis Kuš, devicit, spolia in templi armarium retulit, contra Baasa, regem Israel, auxilium Benhadad I, regis Syriae, imploravit pretio auri sacri (conf. 1 Reg 15^{9–24}, 2 Par cc. 14 – 16); tempore Joram (ci. 850 – 843), regis Juda et successoris regis Josaphat, Philisthaei et Arabes in regnum Juda irruerunt idque devastaverunt (conf. 2 Reg 8^{16–24}, 2 Par 21^{7–17}); regnante rege Israel Jehu (ci. 842 – 815) rex Syrorum Chazael damna regno Israel intulit et regionem transjordanicam expugnavit (conf. 2 Reg 10); tempore regis Juda Joas (ci. 836 – 797) obsedit Chazael, rex Syriae, Jerusalem et solummodo thesauris templi oblatis ad reditum permotus est (conf. 2 Reg 12, 2 Par cc. 22 – 24); rex Israel Joachaz (ci. 815 – 799) armis regis Syrorum Chazaelis attritus est (conf. 2 Reg 13); rex Israel Joas (ci. 799 – 784) vicit ter Benhadadum III, regem Syrorum, et urbes aliquot recuperavit (conf. 2 Reg 13²⁵); rex Israel Jeroboam II (ci. 784 – 744) devicit regem Syrorum Benhadadum III, amissas regiones transjordanicas recuperavit et fines regni antiqui restituit (conf. 2 Reg 14^{25ss.}); Azarias (‘Uzzijâ), rex Juda, qui regnavit ci. 769 – 737, Philisthaeos et Arabes devicit (conf. 2 Reg 15^{1–7}, 2 Par 26^{1–22}); tempore regis Juda Joatham (ci. 737 – 736) rex Syriae Rasin (Rašon) et rex Israel Phacee depopulabantur territorium regni Juda (conf. 2 Reg 15^{7.32–38}, 2 Par 26^{23–279}); rex Juda Achaz (ci. 736 – 721) debellatur et caeditur a Rasin, Syrorum rege, et a Phacee, rege Israel; propterea implorat Achaz auxilium Tiglathpilesaris III, regis Assyriae, missis ex aerario templi thesauris regi Tiglathpilesari; rex Assyriae devicit adversarios regis Achaz; cum deinde Achaz tributum solvere recusaret, obsedit assyriacus rex urbem Jerusalem, donec Achaz, onere populo imposito, pecunias regi Assyriorum solveret (conf. 2 Reg 16, 2 Par 28, Is 7); tempore regis Juda Ezechiae (Hizkiae) [ci. 721 – 693] urbs capitalis regni Israel Samaria a rege Assyriorum Sargon expugnata est (a. 721), ultimus rex Israel Hošea in catenis cum incolis in Mediam et Assyriam ductus regnumque Israel deletum est (conf. 2 Reg 17^{3–6}, 18^{9–11}). Si menti prophetae Joelis obversabantur hi modo enumerati eventus praeteritae historiae Israel, tunc perbene comprehendimus, quomodo propheta Joel, recogitans hos eventus praeteritae historiae, plenissimo iure loqui poterit de nationibus, quae populum Jahve (ad populum Jahve pertinebant certe cum habitatores regni Juda tum habitatores regni Israel) disperserunt

in nationibus et terram Jahve (ad terram Jahve pertinebat certe cum territorium regni Juda tum territorium regni Israel) dividerunt (conf. 4de), bene intelligimus etiam, cur Joel in vv. 4^{4.5.6} dicat habitatores urbium Tyri et Sidonis necnon regionis Philisthaeae argentum, aurum resque pretiosas Jahve tulisse et filios Juda Jerusalemque vendidisse filiis Jevanim, nam multi modo commemoratorum eventuum praeteritae historiae Israel narrant nobis de repetitis hostilibus incursionibus Syrorum et Philisthaeorum in terram Jahve [Durantibus his incursionibus certe Syri et Philisthaei terram Jahve despoliaverunt et res pretiosas inde tulerunt, – de Syris hoc expresse affirmant nonnulli supra commemorati loci V. T. describentes hostiles incursiones Syrorum –, certe multos habitatores terrae Jahve captivos abduxerunt et eos filiis Jevanim vendiderunt. Phoeniciae urbes Tyrus et Sidon nihil aliud erant ac maritimi portus regni Syrorum, cuius urbs capitalis erat Damascus, et apud Joelem substituunt hae urbes Tyrus et Sidon regnum Syrorum.]. –

4. Si secundum Joelem periodo messianicâ post iudicium exercitum a Jahve in nationes in valle Josaphat finitâ et novâ in aeternum duraturâ periodo pacis et beatitudinis adveniente erunt Aegyptus et Edom in desertum et solitudinem (conf. 4^{19ab}), quia commiserunt scelera atrocia in populum Juda (conf. 4^{19cd}), tunc huic assertioni prophetae Joelis verosimiliter ansam dederunt a tempore Salomonis non cessantes imicitiae et machinationes Aegypti et Edom contra regnum Juda et regnum Israel. Testis huius tristis facti est narratio librorum Regum et Paralipomenon: Jam supra commemoratus rexpharao Aegypti Sesacus (Šošēnq), cuius cliens Jeroboam (Jarobe‘am) fugitivus olim erat, devastavit (regnante Roboam) a. 928 regnum Juda, potitus est urbe Jerusalem et templi thesauris, sacerdotes partim peremit, partim expulit (conf. 1 Reg 14^{25–31}, 2 Par cc. 10 – 12); tempore regis Juda Joram (ci. 850 – 843) defecit Edom a regno Juda (conf. 2 Reg 8^{20–22}, 2 Par 21^{8–11}); rex Juda Amasias (ci. 797 – 769) percussit Edom, urbem edomiticam Petram cepit (conf. 2 Reg 14⁷, 2 Par 25^{14–16}); rex Juda Azarias (‘Uzzijâ) [ci. 769 – 737] eripuit urbem Elath Edomitis (conf. 2 Reg 14²², 2 Par 26²); tempore regis Juda Achaz (ci. 736 – 721) eripuit rex Syrorum Rasin regno Juda urbem Elath et restituit eam Edomitis (conf. 2 Reg 16⁶). Facile comprehendimus, quomodo propheta Joel, recogitans modo commemoratos eventus praeteritae historiae Israel, eventus, quorum participes erant Aegyptus (Quoad Aegyptum obversatae sunt menti prophetae insuper omnes illae molestiae, quas perpessi sunt Israelitae in Aegypto ante exodum.) et Edom, prophetare potuerit Aegypto et Edomitis hanc futuram periodo messianicâ post iudicium exercitum a Jahve

in nationes in valle Josaphat finitâ et novâ in aeternum duraturâ periodo pacis et beatitudinis adveniente occurrentem tristem sortem (419):

Aegyptus in solitudinem erit,
Edom in desertum solitudinis erit
propter scelus erga filios Juda,
quoniam effuderunt sanguinem innocentem in terra sua.

Ceterum lege et recale adnotationes nostras ad v. Jo 419!

Ex praecedentibus uberioribus explicationibus, quibus prosecuti sumus nostra supra commemorata quattuor puncta et quibus explicationibus conati sumus ostendere prophetam Joelem alludere istis quattuor punctis ad certos eventus praeteritae historiae Israel, definire possumus nunc saltem approximative tempus propheticae activitatis Joelis et tempus originis libri Joel. Respicientes hos certos, in nostris praecedentibus et ista quattuor puncta prosequentibus explicationibus enumeratos eventus praeteritae historiae Israel, qui eventus usque in tempus regum Juda Achaz et Ezechiae protrahi videntur, possumus cum magna verosimilitudine ponere propheticum munus Joelis et originem libri Joelis in tempus regum Juda Achaz (regnavit a. 736 – 721) et Ezechiae (Hizkiae) [regnavit a. 721 – 793], approximative circiter intra annos 730 – 693 (vv. Jo 42de: „quia disperserunt eos in nationibus et terram meam dividerunt“ videtur enim Joel alludere praeprimis ad interitum regni Israel a. 721 perfectum tamquam ad iam completum factum historicum). Secundum nostram persuasionem *vaticinatus est Joel tempore ante exsilico, tempore sequente immediate post tempus magnorum prophetarum Amos et Hoſeae, fuit aequalis prophetarum Isaiae et Michaeae, functus est munere prophetico approximative circiter intra a. 730 – 693, i. e. tempore regum Achaz et Ezechiae*. Sed de tempore prophetici numeris Joelis et originis libri Joelis legas plura in nostris Prolegomenis ad librum prophetae Joelis!

V. 2c: „עַל-עַמִּי וְנַחֲלָתִי יִשְׂרָאֵל – super populo meo et hereditate mea Israel“. Propheta non habet ibi in mente solummodo populum Juda, sed, – prouti hoc resonat ex voce „Israel“ –, *totum populum Israel* habitantem cum in territorio regni Juda tum in territorio regni Israel. Ex verbis „super populo meo et hereditate mea Israel“ resonat quidam israeliticus universalismus religiosus et nationalis, qui non vult facere ullam distinctionem religionis et nationis inter populum Israel habitantem in regno Juda et populum Israel

habitantem in regno Israel. Talem israeliticum universalismum religiosum et nationalem, qui videbat indistinctim apud incolas cum regni Juda tum regni Israel eandem religionem et eandem nationem, magnopere iuvat pius et felix rex Juda Exechias (ci. 721 – 693), qui ad pascha iam diu omissum et Hierosolymis rursum celebrandum Judaeos (= habitatores regni Juda) et Israelitas (= habitatores regni Israel) invitavit, qui perfecit, ut cultus excelso- rum non solum in territorio regni Juda, sed et in territorio regni Israel exstir- paretur (conf. 2 Par 30), qui constituit, ut sacerdotibus et levitis pristini tribuerentur honores et facultates, nec modo iis qui Hierosolymis degunt, sed et ceteris omnibus (conf. 2 Par 31). Propterea v. 2c, quì spirat hunc israeliti- cum universalismum religiosum et nationalem, flantem tempore regis Ezechiae per totum territorium regni Juda et regni Israel, affert indirectum testi- monium prophetam Joelem munere suo functum esse tempore regis Ezechiae.

Vv. 2de: „quia disperserunt eos in nationibus et terram meam diviserunt“. Certe habet ibi propheta in mente praeprimis – non autem unice – interitum regni Israel perfectum a. 721 per assyriacum regem Sargon, ubi populus regni Israel abductus est in captivitatem assyriacam. Hoc funesto facto indubitanter „terra mea“, i. e. terra Jahve, quam constituebant cum territorium regni Juda tum territorium regni Israel, *divisa est*, territorium regni Israel desiit esse pars terrae Jahve, quia territorium regni Israel occupatum est a novis colonis pro- venientibus ex assyriacis locis Cutha (Tell Ibrahim), Avah, Emath, Sephar- vaim. – Etiam ex vv. 2de resonat iam commemoratus israeliticus universa- lismus religiosus et nationalis judaici prophetae Joelis viventis tempore regis Ezechiae. – Ceterum, integritatis causa, citamus explicationem Knabenbauer- Hagen-i (l. c. p. 276): „Dispersio Israel iam sub Phacee rege facta est a The- glath – phalsar III (4 Reg 15²⁹, 1 Par 56. 26); unde non opus est de everso regno israelitico i. e. de tempore post an. 722 verba interpretari; certe etiam in bellis antecedentibus captivi Israelitae inter nationes dispersi sunt. Jam Jehu Assy- riis tributum solvere debuit, et ante eum Achab cum rege Syriae foedere iunctus ab Assyriis sub Salmanasar II devictus est in pugna ad Karkar; saepius in annalibus regum Assyriorum expeditiones militares Palaestinam versus recensentur; quare antiquis etiam temporibus de dispersione quadam Israe- litarum sermo fieri potuit (conf. Schrader-Whitehouse, Cuneif. Inscr. and Old Test. I ad 3 Reg 16²⁹, 20¹, 4 Reg 8¹⁵, 9²; F. Vigouroux, La Bible et les décou- vertes mod. III 449. 460. 481 – 485). De occupatione terrae israeliticae varia iam exstant exempla in bellis, quae inter Israel et Syros gerebantur (conf. 4 Reg 10^{32s}, 13³); eius mentio fit Am 1¹³, 4 Reg 14²⁶; praecipue tamen divisio

facta est translatis habitatoribus in Assyriam (4 Reg 15²⁹). In omnibus istis bellis multi Israelitae captivi ducti atque in servitutem venditi sunt.“

In v. 2d occurrens pronomen relativum אֲשֶׁר habet sensum causalem: „quia eos“.

3. V. 3 constituit arctam ideologicam continuationem vv. 2de. Cum omnes in adnotationibus nostris ad v. 2 enumeratae inimicae nationes tum praeprimis rex assyriacus, qui a. 721 regnum Israel evertit, in suis hostilibus expeditionibus et bellis contra terram Jahve certocertius miserunt sortem super populum Jahve, dederunt puerum pro meretrice, puellam vendiderunt vino et biberunt, i. e. tractaverunt populum Jahve indigne, crudeliter et superbe. *Super populum meum miserunt sortem, dederunt puerum pro meretrice, puellam vendiderunt vino et biberunt.*

V. 3b: „וַיִּתְּנוּ הַיָּלָד בַּזֹּנָה – (et) dederunt puerum pro meretrice“, utique eo sensu, ut meretrix acciperet a fornicante tamquam pretium (mercedem) fornicationis captivum puerum. Recte dicit Marti (l. c. p. 138): „Einen Knaben gab man her בַּזֹּנָה *um eine Hure*, nicht um sie zu behalten, sondern um sie zu gebrauchen“. Bene explicant S, T: „בְּשָׂכָר הַזֹּנָה – in pretium (mercedem) meretricis“, nempe ut tamquam pretium scortationis meretrici puerum captivum darent (solverent). Huic explicationi fovet etiam lectio G: ἔδωκαν τὰ παιδάρια πόρναις. Explicatio s. Hieronymi: „posuerunt pueros in prostibulum, ut virilem cogerent mutare naturam. vendiderunt puellam pro vino ut biberent et libidini praeferrent gulam“ quoad v. 3c est recta, sed quoad v. 3b non est necessaria. Coniectura Merx-i, qui propter parallelismum legit loco M בַּזֹּנָה expressionem „בְּמֶזֶן – pro alimento“, inutilis et superflua est.

*

Generatim de inimicis nationibus populi Jahve locutus est propheta in vv. 41–3; nunc in vv. 44–8 adducit propheta *speciatim et nominatim* tres *vicinos et propinquos hostes populi Jahve*: Tyrum, Sidonem, Philisthaeam, de quibus Jahve periodo messianica ultionem capiet.

4. Et ultra – quid estis mihi vos, Tyre et Sidon et omnis regio Philisthaeae?, i. e. – ex antecedentibus sensus est hic –, si iudicium meum (i. e. iudicium Jahve) non effugient omnes illae in vv. 41–3 generatim commemoratae inimicae nationes, tunc eo minus effugietis iudicium meum et ultionem meam vos, Tyre, Sidon et Philisthaea! – Numquid vos, Tyre, Sidon et Philisthaea, retributionem reddetis mihi (i. e. Jahve) pro iudicio meo et ultione mea? Et si retributionem reddideritis mihi, citissime redire faciam

retributionem vestram in caput vestrum. *Et ultra – quid estis mihi vos, Tyre et Sidon et omnis regio Philisthaeae? Numquid retributionem reddetis mihi? Et si retributionem reddideritis mihi, citissime redire faciam retributionem vestram in caput vestrum.*

V. 4a: Expressio „**וְעוֹלָם** – et ultra“ habet ibi sensum gradationis et pertinet non solum ad vv. 4ab, se ad totum v. 4 (4abcde).

V. 4b: Tyrus et Sidon erant celeberrimae maritimae urbes phoeniciae, quarum portus erant tempore anteexsilico ianua, unde exibat et quo intra-
bat omnis mercatura et negotiatio regni Syrorum. „Omnis regio Philisthaeae“ complectebatur antiquis temporibus praesertim quinque principatus (quinque urbes) [conf. Jud 33, 1 Sam 64, Jos 13^{2s}.], post dirutionem urbis Gath solummodo quattuor principatus.

5-6. Vv. 5 et 6 indicant rationem, propter quam Tyrus, Sidon et omnis regio Philisthaeae non effugient iudicium et ultionem Jahve: Hi tres hostes tulerunt argentum et aurum Jahve, intulerunt optimas res pretiosas Jahve in delubra sua, vendiderunt filios Juda et filios Jerusalem filiis Jevanim, ut ita amoverent eos longe a finibus eorum. (V. 5) *Argentum enim meum et aurum meum tulistis et optimas res pretiosas meas intulistis in delubra vestra.* (V. 6) *Filios Juda et filios Jerusalem vendidistis filiis Jevanim, ut ita amoveretis eos longe a finibus eorum.*

Quando commiserunt Tyrus, Sidon et Philisthaea hoc detestabile et horrendum facinus, quod eis propheta in vv. 5 et 6 exprobrat? In nostris adnotationibus ad v. 42 mentionem fecimus omnium illarum expeditionum bellicarum, in quibus reges Syriae et Philisthaei hostilibus armis congressi sunt cum regno Juda et regno Israel. In his expeditionibus bellicis reges Syriae et Philisthaei depopulati sunt Jerusalem et templum Jahve, tulerunt thesauros templi (i. e. argentum, aurum et optimas res pretiosas Jahve), fecerunt multos captivos et abduxerunt hos captivos de patria eorum. Ipse textus sacer V. T., describens has bellicas expeditiones, commemorat repetita vice spoliationem thesaurorum (perlege attente adnotationes nostras ad v. 42). Syri transportaverunt captivos et res spoliatas in terram suam, i. e. in regnum Syriae, ubi multi captivi et multae res spoliatae venerunt in maritimas urbes phoenicias Tyrum et Sidonem, quae duae urbes cum suis portibus erant principales portae omnis mercaturae et negotiationis regni Syriae. Sub hoc respectu intelligimus, quomodo potuerit Joel attribuire urbibus Tyro et Sidoni horribile facinus descriptum in vv. 5 et 6. – Propheta Joel, exprobrans in vv. 5 et 6 Tyro et Sidoni horribile facinus, niti-

tur *certis factis historicis* similiter, ac propheta Amos nititur *certis factis historicis* exprobrans in Am 13–5. 9–10 urbibus Damasco et Tyro horribile facinus.

V. 6a: Tyrus, Sidon et Philisthaei vendiderunt captivos filios Juda et captivos filios Jerusalem „filiis Jevânîm – בְּנֵי הַיָּוָנִים“. Sub „filiis Jevanim – בְּנֵי הַיָּוָנִים“ sunt certe intelligendi Jonii – Graeci, inhabitantes cum litora Asiae Minoris tum Graeciam. Naves horum „Jevanim – יָוָנִים“ adierunt certe im saeculis IX – VII a. Chr. mercaturae et negotiationis causa portus phoenicios et palaestinenses et occasione hac emerunt etiam captivos filios Juda et captivos filios Jerusalem. – „יָוָנִים – יוֹן“ occurrunt nobis in Gen 10². 4, Is 66¹⁹, Ez 27¹³, Zach 9¹³. – Phoenices erant iam antiquissimis temporibus notissimi mancipiorum negotiatores, qui captivos in servitutem vendebant: conf. Am 1⁹, Ez 27¹³, 1 Mac 3⁴¹, 2Mac 8¹¹.

V. 6b: „מֵעַל גְּבוּלָם“ – a finibus eorum“, i. e. a finibus Juda et Jerusalem.

7-8. Tyrus, Sidon et Philisthaea vendebant per manus Jevanim captivos filios Juda et Jerusalem tamquam mancipia in regiones remotas, quod autem non obstabit omnipotenti Jahve, quominus suscitetur hos captivos de regionibus remotis et reverti faciat eos in patriam. Eâdem poenâ, quam Tyrus, Sidon et Philisthaea intulerunt filiis Juda et Jerusalem, castigabit Jahve Tyrum, Sidonem et Philisthaeam: Filii Juda et Jerusalem vendent captivos Tyri, Sidonis et Philisthaeae in servitutem Sabaeis, nationi longinquae. (V. 7) *Ecce, ego suscitabo eos de loco, in quem vendidistis eos, et redire faciam retributionem vestram in caput vestrum.* (V. 8) *Et vendam filios vestros et filias vestras in manum filiorum Juda et vendent eos Sabaeis, nationi longinquae. Jahve enim locutus est.*

V. 8b: „וּמְכָרוּם לְשָׂבְאִים אֶל-גּוֹי רְחוֹק“ – et vendent eos Sabaeis, nationi longinquae“. G legerunt loco M לְשָׂבְאִים nomen appellativum לְשָׂבִי = εἰς αἰχμαλωσίαν et hanc lectionem G in v. 8b proponunt etiam Merx, Oort, Nowack. Nos retinemus lectionem M tamquam primigeniam. Sabaei enim erant in V. T. bene nota, mercaturae et negotiationi addicta gens: conf. Ez 27^{22a}, 38¹³, Jb 6¹⁹. Ps 72¹⁰. – Phrasis „אֶל-גּוֹי רְחוֹק“ nationi longinquae“ nihil aliud est ac attributum explicans et determinans praecedentis „לְשָׂבְאִים – Sabaeis“. Sabaeos, quorum primaria sedes erat Arabia felix (Yemen) cum capitali urbe Saba (Mariaba), appellat etiam Jeremias (Jer 6²⁰) gentem longinquam (remotam); confer etiam KAT³ 149. – Versio (et interpretatio) v. 8b proposita a Marti-o (l. c. p. 139) „sie verkaufen sie den Sabäern zu Handen eines weit entfernten Volkes“ non est ergo necessaria.

V. 8. c: „כִּי יְהוָה דִּבֶּר, – Jahve enim locutus est“ est quaedam sollemnis formula (eadem formula sollemnis occurrit Is 12, Ab v. 18), quae cum emphasi extollere et concludere vult legem divinae retributionis, expressam in praecedentibus vv. 6 – 8b: Tyrus, Sidon et Philisthaea vendiderunt filios Juda et Jerusalem filiis Jevanim, remotae et longinquae nationi nordico – occidentali, in retributionem vendent filii Juda et Jerusalem captivos (filios et filias) Tyri, Sidonis et Philisthaeae Sabaeis, remotae et longinquae nationi meridionali – orientali.

Vario modo explicaverunt et explicant exegetae omnium temporum ea, quae a Joele dicta sunt in 41–8. Legas brevem conspectum harum diversarum explicationum apud Knabenbauer – Hagen-um l. c. p. 278! – Nos nostrum iudicium non solum de iis, quae dicta sunt in 41–8, sed de integris cc. 3 et 4, ubi delineantur futura periodus messianica eique adnexa nova, in aeternum duratura periodus pacis et beatitudinis, partim iam in antecedentibus! adnotationibus protulimus, partim adhuc in subsequentibus adnotationibus proferemus.

*

Periodo messianicâ Jahven ultionem capturum esse primum de tribus vicinis et propinquis nationibus Sionis, nempe de Tyro, Sidone et Philisthaea, dixit propheta in vv. 4 – 8, – et nunc, in vv. 9 – 16, describit propheta ultionem, quam capiet Jahve periodo messianicâ etiam de omnibus ceteris finitimis nationibus, quas iudicabit in valle Jehošafat (Josaphat).

9-10. (V. 9) *Proclamate hoc in nationibus! Sanctificate bellum! Suscitate robustos! Accedant – ascendant omnes viri bellatores!* (V. 10) *Concîdite aratra vestra in gladios, falces vinitorias vestras in lanceas, imbecillis dicat: Robustus ego sum!*

Verbis vv. 9ab: „Proclamate hoc in nationibus! Sanctificate bellum!“ manifestat Jahve suum firmum decretum se periodo messianicâ occasione iudicii faciendi in valle Jehošafat bellum sacrum gesturum esse contra omnes finitimas inimicas nationes. Hoc bellum erit sacrum, quia in eo *Jahve* pugnabit et quia *causa* huius belli est *sacra*, nempe causa populi Jahve, quem populum finitimae inimicae nationes crudeliter oppresserunt. Ad hoc sacrum bellum cum Jahve gerendum finitimae nationes bene et omni possibili modo se praeparent necesse est, propterea illa in vv. 9cd, 10 enuntiata exhortatio Jahve ad finitimas inimicas nationes: „Suscitate robustos! Accedant – ascendant omnes viri bellatores! Concîdite aratra vestra in gladios, falces vinitorias vestras in lanceas, imbecillis dicat: ‚Robustus ego sum!‘“

Cum multis veteribus et recentioribus criticis (cum s. Hieronymo, Sa, Mariana, Keil-o, Scholz-o, Hoonacker-o, Marti-o, Riessler-o, Bewer-o, Sellin-o etc.) asserimus ergo in vv. 9 et 10 (aeque ac in sequentibus vv. 11a, 12a) sermonem fieri ad hostes Dei, i. e. ad omnes finitimas inimicas nationes, — et non ad fideles cultores Dei. Talis enim explicatio vv. 9 et 10 (nempe fieri in vv. 9 et 10 sermonem ad hostes Dei) in contextum ideologicum capitis 4, praeprimis autem in ideologicum contextum immediate sequentium versuum 11a b optime quadrat. Inutilis et prorsus superflua est assertio nonnullorum exegetarum (e. gr. Marti-i [l. c. p. 140], Knabenbauer-Hagen-i [l. c. p. 279]), quae videre vult in vv. 9abc aliquam exhortationem Jahve ad *praecones*, qui bellum sacrum eiusque praeparationem proclamant. Secunda persona plur. imperat. occurrens in vv. 9abc nihil enim aliud est ac externa forma exstatici, nervosi et rescissi styli prophetici, quâ propheta — poeta finitimis inimicis nationibus promulgationem et praeparationem belli sacri inculcat.

V. 9a: „קְרְאוּ-זֹאת, — proclamare hoc“, i. e. proclamare „מִלְחָמָה, — bellum“, quod substantivum „מִלְחָמָה, — bellum“ occurrit in v. 9b. — V. 9a praebet nobis exemplum exstatici, nervosi et rescissi styli prophetici.

V. 10cd: „הַחֲלֵשׁ יֹאמַר גִּבּוֹר אָנִי, — imbecillis dicat: Robustus ego sum!“ — Tantopere bene se praeparent finitimae inimicae nationes ad bellum contra Jahven eiusque populum gerendum, ut etiam imbecilles in numerum virorum bellatorum assumant.

11. V. 11 praebet nobis classicum exemplum exstatici, nervosi, vividi et insimul rescissi styli prophetici, in quo stylo una idea repente et abrupte aliam in mente divinitus illuminati prophetae excipit. *Accurrite in auxilium et venite omnes nationes ex circuitu! Congregatae sunt hûc! Tranquillitas, o Jahve, (sunt) robusti Tui!*

Sub respectu ideologico cohaeret v. 11 arctissime cum praecedentibus vv. 9 et 10: Ore Jahve in v. 11a loquens propheta, qui in vv. 9 et 10 finitimis inimicis nationibus promulgationem et praeparationem belli sacri inculcavit, excitat omnes has finitimas („nationes ex circuitu“) inimicas nationes, ut in mutuum auxilium accurrant et veniant in vallem Jehošafat (conf. v. 12a), ubi contra Jahven pugnandum erit. — In v. 11b ore Jahve loquens propheta videt quasimodo in spiritu omnes has finitimas inimicas nationes iam congregatas in valle Jehošafat, propterea illa rescissa verba v. 11b: „Congregatae sunt hûc!“ — Tandem in v. 11c propheta, qui in antecedenti versu 11b quasimodo iam videt innumeras finitimas inimicas nationes congregatas in valle Jehošafat ad pugnandum contra Jahven, opponit huic

magno hostili exercitui tranquillitatem – maiestatem – omnipotentiam Jahve, quae tranquillitas – maiestas divina constituit robustos Jahve, i. e. exercitum Jahve, qui exercitus Jahve certe vincet omnes congregatas nationes, propterea in ore prophetae illa exstatica verba versus 11c: „Tranquillitas, o Jahve, (sunt) robusti Tui!“

Si nos ita vertimus et explicamus stylo summopere exstatico, nervoso, vivido et rescisso scriptum M versum 11, tunc nullam vim inferimus hebraico textui v. 11. Nostra versio v. 11 est versio „ad verbum“, non utitur ulla violenta reconstructione, solummodo in v. 11c legimus loco aenigmatici M הַנְּחָת הַנְּחָת, quod substantivum denotat „tranquillitatem – requiem“. Consequenter reicimus omnes plus minusve felices reconstructions v. 11 propositas a variis criticis: sic loco M עוֹשֵׂי in v. 11a proponunt Grätz et Driver lectionem „חֹשֵׂי – properate!“, Nowack et Wellhausen lectionem „עוֹרִי – expergiscimini!“; in v. 11b loco M נִקְבְּצוּ proponunt multi lectionem „הִקְבְּצוּ – congregamini!“; loco M v. 11c „הַנְּחָת יְהוָה גְּבוּרָה“ proponunt nonnulli respicientes G, qui habent ὁ πρᾶξ ἔστω μαχητής, lectionem „הַנְּחָת יְהוָה גְּבוּר“ (mansuetus esto robustus [bellator]). Omnes hae propositae reconstructions videntur nobis respectu eorum, quae supra diximus, inutiles et superfluae.

Iam superius in adnotatione nostra ad v. 2a diximus prophetam adhibere in c. 4 expressionem „omnes nationes“ sensu solummodo *relative universali*, i. e. intelligere sub „omnibus nationibus“ iudicandis et destruendis in valle Jehošafat solummodo *omnes finitimas inimicas nationes populi Jahve*. Rem ita se habere clare patet ex vv. 11a et 12c, ubi expresse sermo fit solummodo de „omnibus nationibus *ex circuitu*“, i. e. de *omnibus finitimis* nationibus. Etiam in vv. 9a et 12a, ubi propheta loquitur solummodo de „nationibus“, habet prae oculis has *omnes finitimas inimicas* nationes populi Jahve.

12. V. 12 repetit et amplificat ideam in vv. 11ab prolatam: Omnes finitimae inimicae nationes consurgant et ascendant in vallem Jehošafat, ubi Jahve tamquam iudex sedebit et sententiam iudicalem de hîc congregatis omnibus finitimis inimicis nationibus feret! *Consurgant et ascendant nationes in vallem Jehošafat, sedebo enim ibi ad iudicandas omnes nationes ex circuitu!*

Et quae erit haec iudicialis sententia Jahve lata in valle Jehošafat de congregatis finitimis inimicis nationibus? – Interitus harum finitimarum inimicarum nationum! Vv. 13 et 14 hoc aperte dicunt.

13. Duabus imaginibus delineat propheta futurum interitum in valle Jehošafat congregatarum finitimarum inimicarum nationum: *a*) imagine maturae messis, quae falce desecatur („Mittite falcem, quoniam maturavit messis!“); *b*) imagine torcularis pleni uvarum, quod calcatur („Venite, calcate, quoniam plenum est torcular!“). Et hic interitus erit integer et absolutus, correspondens malitiae harum finitimarum inimicarum nationum, propterea adiungit propheta verba: „Redundant vasa torcularis, multiplicata est enim malitia earum“, i. e. malitia finitimarum inimicarum nationum. *Mittite falcem, quoniam maturavit messis! Venite, calcate, quoniam plenum est torcular! Redundant vasa torcularis, multiplicata est enim malitia earum.*

Exegetae et critici affirmant in v. 13 alloqui Jahven suos praecones (angelos), qui deletionem finitimarum inimicarum nationum populi Jahve in valle Jehošafat perpetrent. Quin etiam volunt nonnulli critici videre in hac re argumentum posterioris – postexsilicae originis libri Joelis (Marti e. gr., l. c. p. 140, scribit: „Übrigens ist es die Vorstellung der späteren Zeit, dass Jahwe zur Besiegung der Feinde seine Helden herabführt, vgl. Sach 145.“). Secundum nostram persuasionem per 2^{am} personam imperat. plur. occurrentem in vv. 13ac nulla fit exhortatio ad praecones – angelos Jahve, sed haec 2^a persona imperat. plur. est solummodo externa forma exstatici, nervosi, vividi et rescissi styli, quâ propheta, ore Jahve loquens, annuntiat populo Jahve perpetranda per Jahven deletionem in valle Jehošafat congregatarum inimicarum nationum.

Imagine messis ad delineandum diem extremi iudicii utitur Christus in sua parabola Math 13^{29,30,38} – 42. Etiam in aliis libris V. et N. T. occurrunt imagines messis et vindemiae: imago messis Is 17⁵, Hoš 6¹¹; imago vindemiae Is 63^{1–3}; imagines messis et simul vindemiae Apoc 14^{14–20}; quae imagines semper depingunt aliquam cladem vel aliquam deletionem.

V. 13a: Occurrens substantivum „מַלְאִי“ denotat „falcem“, idem, quod arab. „mang’al“. Perperam volunt nonnulli videre in מַלְאִי posteriorem expressionem aramaicam, ut probent posteriorem originem libri Joel. Nam expressionem מַלְאִי utitur etiam Jeremias 50¹⁶.

V. 13e: Si e. gr. Marti elidere vult versum 13e tamquam reassumptum ex v. Jo 2²⁴ et hûc immerito translatus, scribens (l. c. p. 141): „הַשִּׁיקוּ הַיָּקָבִים, wird aus 2²⁴ hier fälschlich eingetragen sein, da das Überströmen der Kufen zum Einhalten im Keltern und nicht, wie das מְלֹאָה גֵּת, zum raschen Beginn des Keltern einladet. Erst wenn man das Sätzchen ausschaltet, lässt sich in dem folgenden כִּי רַבָּה רַעְתָּם das Suffix auf die *Völker ringsum* (v. 12)

und nicht auf יְקָבִים *die Kufen* beziehen“, tunc hîc in mentem revocamus nostram superius datam explicationem v. 13, ex qua explicatione elucet ver-sum 13e constituere integram partem ideologici, stylo exstatico, nervoso, vivido et rescisso scripti argumenti v. 13 et expressionem v. 13e רַעְתָּם in exstatico, nervoso, vivido et rescisso stylo prophetico significare posse solummodo malitiam finitimarum inimicarum in valle Jehošafat congregatarum nationum.

14. Futurum interitum finitimarum inimicarum in valle Jehošafat congregatarum nationum descripsit poeta – propheta in v. 13. Tanta et paene innumera est multitudo harum nationum, ut propheta, horrore percussus et in summam exstasim raptus, exclamet in v. 14a: „Tumultuans multitudo, tumultuans multitudo in valle decisionis!“ – Et statim, in subsequenti v. 14b, adiungit propheta rationem tantae et paene innumerae multitudinis congregatarum nationum: „Prope est enim dies Jahve in valle decisionis“, i. e. haec paene innumera multitudo nationum ibi propterea congregata est, ut instante die Jahve iudicetur. *Tumultuans multitudo, tumultuans multitudo in valle decisionis! Prope est enim dies Jahve in valle decisionis.*

Expressio עֵמֶק הַחֲרוֹץ, quae in v. 14 valli Jehošafat attribuitur, est unice vertenda: *vallis decisionis*. Hanc versionem totus praecedens ideologicus contextus categorice expostulat: Vallis Jehošafat, in quâ finitimae inimicae nationes congregatae sunt ad disceptandum cum Jahve super populo eius et hereditate eius Israel, facta est his nationibus vallis decisionis (decisa est enim ibi sors harum nationum), vallis iudicii. Bene vertit Hoonacker (l. c. p. 186) „la vallée du jugement,“ bene vertunt Marti (l. c. p. 141) et Wellhausen (l. c. p. 61) „das Tal der Entscheidung“. Porro vertunt: G ἡ κοιλὰς τῆς δίκης, 'A, Σ et editio Quinta ἡ κοιλὰς τῆς συντομῆς, Θ ἡ κοιλὰς τῆς κρίσεως, V vallis concisionis. Cum hebraica vox חֲרוֹץ designare possit etiam „tribulum“ (instrumentum rusticum ad tritrandum, conf. 1 Reg 20⁴⁰, Jb 14⁵, Is 28²⁷, Am 1³), vertunt nonnulli (Calvinus, Credner, Merx, Orelli) expressionem עֵמֶק הַחֲרוֹץ minus recte: vallis tribuli. Fischer putat hebraicam expressionem עֵמֶק הַחֲרוֹץ includere ibi intentam ambiguitatem significationis: „vallis tribuli“ et „vallis decisionis“.

V. 14b: „Prope est enim dies Jahve in valle decisionis.“ „Dies Jahve“ significat ibi aequè ac in v. 34c universale iudicium exercendum in fine mundi, in fine periodi messianicae. Lege adnotationes nostras ad vv. Jo 34⁵ et ad finem adnotationumstrarum c. Jo 3 necnon ad initium c. Jo 4.

15-16. „Die Jahve“, i. e. die universalis iudicii exercendi in fine mundi,

in fine periodi messianicae, in omnes finitimas inimicas nationes congregatas in valle Jehošafat, sol et luna obtenebrabuntur et stellae retrahent splendorem suum, Jahve de Sion rugiet et de Jerusalem dabit vocem suam, caeli et terra contremiscent; hoc ipso adeo terribili die universalis iudicii erit autem Jahve populo suo refugium et filiis Israel arx montana. (V. 15) *Sol et luna obtenebrabuntur, stellae retrahent splendorem suum.* (V. 16) *Et Jahve de Sion rugiet et de Jerusalem dabit vocem suam et contremiscent caeli et terra; populo suo autem (erit) Jahve refugium et arx montana filiis Israel.*

Secundum v. 15 comitabitur „diem Jahve“, i. e. diem universalis iudicii, obtebneratio solis, lunae stellarumque; idem phaenomen naturale adscribunt huic diei vv. 3^{4ab}. [Etiam futurae appropinquant magnae plagae, descriptae in 2^{1–11}, adscribitur in vv. 2^{10cd} hoc phaenomen naturale.] Vv. 16^{abc} adscribunt porro huic diei tonitrua et commotionem caeli terraeque. [Etiam futurae appropinquant magnae plagae, descriptae in 2^{1–11}, attribuuntur in vv. 2^{11a.10ab} haec phaenomena naturalia: tonitrua, [commotio] caeli terraeque. Lege supra adnotationes nostras ad vv. 2^{10.11}!] De [similibus phaenomenis naturalibus comitantibus manifestationem voluntatis omnipotentis Jahve loquitur propheta Isaias in 28^{2,4} 29^{6–8}, 30^{30s}.

Vv. 16de: Expressiones „מִצְּלָה – refugium“ et „מִצְּדָה – arx montana“ occurrunt in Ps 14⁶, 46², 27², 31⁵, 43².

In v. 16^d vertenda est particula „וְ“ (וַיְהִי) sensu adversativo: autem.

Nonnulli (e. gr. Nowack) putant vv. 16^{ab}: „Et Jahve de Sion rugiet et de Jerusalem dabit vocem suam“ esse posterius additamentum reassumptum ex Am 12. Nequaquam. Prophetac Joeli erant phrasis et poetica imago: „Et Jahve de Sion rugiet et de Jerusalem dabit vocem suam“ valde familiares, prouti hoc testatur v. 2^{11a}, qui sonat: „Et Jahve dedit vocem suam ante faciem exercitus sui.“ Non est autem impossibile; immo est verosimillimum prophetam Joelem novisse versum Am 12. Bene dicit Marti (l. c. p. 141): „für die Ursprünglichkeit von v. 16^a spricht deutlich 2^{11a}.“

Vv. 16de (aeque ac vv. 4^{2c}, 4^{2de}) spirant israeliticum universalismum religiosum et nationalem. Rationem vide in adnotationibus ad vv. 4^{2c}, 4^{2de}!

V vertit in v. 15 occurrentia perfecta consecutiva per tempus perfectum: „Sol et luna obtenebrati sunt, et stellae retraxerunt splendorem suum.“ Rectius autem vertenda sunt haec perfecta consecutiva per tempus futurum, prouti nos fecimus.

Modus, quo in vv. 14 – 16 depingitur „dies Jahve“, i. e. dies iudicii universalis, evocat spontanee in mente nostra verba evangelistae Lucae 21^{26–28}:

„Et erunt signa in sole et luna et stellis — — — ; nam virtutes caelorum movebuntur, et tunc videbunt Filium hominis venientem in nube cum potestate magna et maiestate. His autem fieri incipientibus, respicite et levate capita vestra, quoniam appropinquat redemptio vestra.“

*

In cc. 3 et 41–16 descripsit propheta periodum messianicam. Haec periodus messianica insignita erit per effusionem spiritus Jahve in omnem carnem, per humiliationem et punitionem hostium populi Jahve et concludetur terribili die Jahve coniuncto cum horribilibus prodigiis in caelo et in terra.

In vv. 417–21 depingit propheta novam in aeternum duraturam periodum, quae excipiet periodum messianicam. Haec nova periodus erit periodus omnimodae et sempiternae beatitudinis, quam Jahve largietur populo suo.

17. Nova periodum messianicam excipiens periodus insignita erit plena et voluntaria cognitione – veneratione Jahve, habitantis in monte sancto Sion, hac novâ, in aeternum (conf. v. 20) duraturâ periodo erit Jerusalem civitas sancta, per quam non amplius transibunt alieni, i. e. inimicae finitimae nationes, quae praeterito tempore civitatem Jerusalem repetitâ vice devastabant et profanabant et propterea a Jahve periodo messianicâ punitae sunt illo terribili iudicio descripto in vv. 41–16. – *Et scietis me esse Jahven Deum vestrum, habitantem in Sion, monte sanctitatis meae; et Jerusalem erit sancta et alieni non transibunt per eam amplius.*

V. 17c „וְהָיְתָה יְרוּשָׁלַם קֹדֶשׁ“ est ad verbum vertendus „et Jerusalem erit sanctitas“.

18. Et erit die illo, i. e. novâ periodum messianicam excipiente periodo: Montes stillabunt mustum, i. e. in montibus sitae vineae dabunt multum vinum; colles fluent lacte, i. e. pascua collium praebebunt gregibus copiosum pabulum, ut greges suppeditent homini superabundans et optimum lac; omnes rivi Juda ducent aquas, i. e. rivi Juda non erunt sicut prius per maiorem partem anni vel per annos integros exsiccati, sed ducent semper copiosam aquam; fons egredietur de domo Jahve et irrigabit torrentem acaciarum, i. e. immo peculiaris fons egredietur de domo Jahve – de templo hierosolymitano, qui tantas aquas habebit, ut irriget torrentem acaciarum, i. e. convertat in terram fertilem ipsum desertum. – En, revera periodus summae felicitatis, periodus depicta talibus coloribus, quibus pulchriores incola Orientis – Palaestinae excogitare vix possit. – *Et erit die illo: Montes stillabunt mustum, colles fluent lacte, omnes rivi Juda ducent aquas, fons egredietur de domo Jahve et irrigabit torrentem acaciarum.*

V. 18e: „fons egredietur de domo Jahve“; Joel habet ibi in mente *fontem metaphorice dictum, fontem benedictionis divinae*, nam alius fons non egrediebatur de domo Jahve – de templo hierosolymitano; Joel, sacerdos hierosolymitanus, est primus propheta, qui loquitur de tali fonte metaphorice dicto, egrediente e templo hierosolymitano, post Joelem loquuntur de simili fonte – fluvio metaphorice dicto Ezechiel 47^{1–12}, Zacharias 13¹, 14⁸, evangelista Joannes Apoc 22^{1s}. (Apud Ezechielem 47^{1–12} fluunt e templo egredientes aquae in plagam orientalem, apud Zachariam 14⁸ fluunt e Jerusalem egredientes aquae partim in plagam orientalem, partim in plagam occidentalem.). Utique non assentimur nonnullis recentioribus criticis, qui asserunt Joelem ideam fontis egredientis e domo Jahve mutuasse a propheta Ezechiele 47^{1–12} (sic e. gr. Marti l. c. p. 142). Joel enim, uti iam diximus, erat primus propheta, qui locutus est de fonte egrediente e domo Jahve (Perlege in Prolegomenis ea, quae tractant de tempore quo prophetavit Joel et de tempore originis libri Joel!).

V. 18f: Fons egrediens de domo Jahve irrigabit „אַת־נַחַל הַשִּׁטִּים – torrentem acaciarum“. Expressio „torrens acaciarum“ (aeque ac expressiones „vallis Jehošafat“ in 42b. 12a et „vallis decisionis“ in 414) *non significat ibi certum nomen proprium geographicum*, sed denotat ibi *generice torrentem siccum, vallem – locum siccum, ubi crescunt acaciae*. Vv. 18ef volunt cum emphasi efferre hoc factum: Peculiaris fons, egrediens de domo Jahve, irrigabit abundantiam suarum aquarum et frugifera efficiet immo talia loca sicca, ubi hucusque deficiente omni aqua creverunt solummodo acaciae. V vertit v. 18f: „et irrigabit torrentem spinarum“. In Commentario ad Is 41¹⁹ adnotat s. Hieronymus quoad vocem „הַשִּׁטִּים“: „Est autem genus arboris nascentis in eremo, spinae albae habens similitudinem; unde omnia ligna arcae et tabernaculi facta sunt instrumenta quae appellantur setim: quod lignum imputribile et levissimum omnium lignorum tam in fortitudine quam in nitore soliditatem superat et pulchritudinem“ (MPL 24, 417). G interpretantur „הַשִּׁטִּים אַת־נַחַל“ „τὸν χειμάρρου τῶν σχοίνων – torrentem funiculorum“, 'A et Θ „τὸν χειμάρρου τῶν ἀκανθῶν – torrentem spinarum“, Σ „τὴν κοιλάδα τῶν ἀκανθῶν – vallem spinarum“. S. Cyrillus Alexandrinus explicat „אַת־נַחַל הַשִּׁטִּים“ de „torrente, ὃ παραπέφυκασι σχοῖνοι πολλοί, cui adnascitur copia iuncorum“. – Immerito vident alii in „הַשִּׁטִּים אַת־נַחַל“ vel locum Abelsatim situm trans Jordanem in locis planioribus Moab (conf. Num 25¹, Jos 2¹, 3¹), alii (Wellhausen, Nowack, Bewer) hodiernum Wâdi es – Sant (torrentem acaciarum), qui torrens ad occidentem Bethlehem originem

habet et inde decurrit Azotum versus, alii (Marti, Orelli) Wâdi en – Nâr (torrentem ignis), qui torrens a confluyente torrentis Cedron et vallis Ennom in cursu austro-orientali ad mare Mortuum descendit, alii (e. gr. Hitzig) torrentem Cedron.

19. Nova periodum messianicam excipiens periodus erit pro terra Juda periodus omnimodae et sempiternae beatitudinis, – – – contrarium eveniet regionibus Aegypti et Edom: Aegyptus et Edom erunt hâc pro terra Juda periodo summae et sempiternae beatitudinis in desertum solitudinis. Cur? Aegyptus et Edom commiserunt scelus in filios Juda eo, quod effuderunt sanguinem innocentem in terra sua. *Aegyptus in solitudinem erit et Edom in desertum solitudinis erit, propter scelus erga filios Juda, quoniam effuderunt sanguinem innocentem in terra sua.*

In nostris prolixioribus adnotationibus ad v. 42 enumeravimus omnes illos eventus, in quibus Aegyptii et Edomitae tempore effluxo ante Joelem infestaverunt regnum Juda. In his hostilibus infestationibus sine dubio commiserunt Aegyptii et Edomitae multa scelera in filios Juda, sine dubio effuderunt in terra sua (i. e. in Aegypto et Edom) multum innocentem sanguinem filiorum Juda, quos in terras Aegypti et Edom captivos duxerunt. Propterea potuit Joel pleno iure loqui in vv. 19cd de scelere Aegyptiorum et Edomitae erga filios Juda et de innocenti sanguine captivorum filiorum Juda effuso in terra Aegypti et Edom. Quoad Aegyptum potuit insuper obversari menti prophetae Joelis illud triste factum narratum in Ex 115–22, ubi iubente pharaone omnes neonati pueri Hebraeorum interempti sunt.

Nonnulli habent v. 19d: „אֲשֶׁר-שָׁפְכוּ דָם-נָקִיא בְּאֶרֶץ“ pro posteriore additamento propterea, quia in hoc versu occurrens expressio „בְּאֶרֶץ“ praesupponit tamquam subiectum agens huius v. *Aegyptios* et *Edomitas*, et non Aegyptum et Edom, quae duae regiones sunt subiectum vv. 19abc (Sic scribit Marti, l. c. p. 142: „Das letzte Sätzchen mit אֲשֶׁר betrachte ich als Glosse; שָׁפְכוּ, zu dem natürlich Edomiter und Ägypter Subj. sein müssen, ist grammatisch hart, da vorher die Länder genannt sind und nachher erst noch *in ihrem* (scil. der Edomiter und Ägypter) *Land* folgt . . .“). Innerito! Quamquam enim propheta in vv. 19abc expresse adducit tamquam subiectum *Aegyptum et Edom* (regiones!) et in v. 19d in mente habet tamquam subiectum agens *Aegyptios et Edomitas* (habitatores!) et non Aegyptum et Edom (regiones!), haec mutatio subiecti facile explicatur exstatico, nervoso, vivido et rescisso stylo prophetico, qui stylus certe non est diiudicandus secundum regulas nostrae syntaxeos.

V. 19d: Expressio „אֲשֶׁר“ habet ibi significationem causalem: „quoniam – quia“.

Simile scelus ac scelus in v. 19c commemoratum exprobrant Edomitae prophetae Amos (111) et Abdias (110). Quam inique egerint Aegyptus et Edom contra populum Jahve – populum Israel, elucet ex oraculis prolatis ab israeliticis prophetis contra Aegyptum et contra Edom: contra Aegyptum vaticinati sunt Isaias c. 19, Jeremias c. 46, Ezechiel cc. 30 – 32; contra Edom Jeremias 49, Ezechiel c. 35.

20. Novâ periodum messianicam excipiente periodo fiet hoc: *Et Juda in aeternum permanebit et Jerusalem in generationem et generationem*, i. e. haec nova periodus, periodus omnimodae felicitatis et beatitudinis, nullum habebit pro Juda (regno Juda) et Jerusalem finem. Similis idea resonat ex v. 2 Sam 7¹⁴, ubi per Nathan domui Davidis est promissum aeternum regnum, ex vv. Hoš 220.21, Is 9⁷, 11¹, 54¹, ubi de aliqua periodo sempiternae pacis et felicitatis fit sermo.

21. V. 21 praebet conclusionem totius libri Joelis. Jahve in vv. 21ab affirmat solemni modo se novâ periodum messianicam excipiente periodo sanguinem habitatorum „Juda et Jerusalem“ sacrosanctum habiturum esse, eundem sanguinem, quem prius non sacrosanctum habuerit, aliis verbis, Jahve affirmat novâ periodum messianicam excipiente periodo sanguinem habitatorum „Juda et Jerusalem“ non amplius effusum iri, hanc novam periodum futuram esse pro habitatoribus „Juda et Jerusalem“ periodum aeternae pacis. In v. 21c tamquam in corollario totius novam periodum sempiternae pacis beatitudinisque describentis fragmenti 4^{17–21} profert propheta, in summam exstasim raptus, haec verba, exprimentia suam intimam persuasionem: „Et Jahve in Sion residebit“, i. e. novâ periodo sempiternae pacis beatitudinisque Jahve in aeternum regnabit de sede sua Sion. – *Et sanguinem eorum sacrosanctum habebo, quem non sacrosanctum habui. Et Jahve in Sion residebit.*

Nonnulli habent vv. 21ab pro posteriore additamento ea ex ratione, quod in vv. 21ab loquitur Jahve ipse, dum in subsequenti v. 21c et in antecedentibus vv. 18 – 20 propheta loquitur. Sic scribit e. gr. Marti (l. c. p. 142, 143): „Als Glosse hebt sich v. 21a (= nostri vv. 21ab) deutlich von der Umgebung dadurch ab, daß hier Jahwe selber redet, während vorher und nachher der Prophet spricht und dort Jahwe in der 3. Person erscheint (v. 18, 21b [= noster v. 21c]). Um einen solchen Wechsel, wie ihn gerade v. 21 aufweist, bei einem und demselben Autor für möglich zu halten, genügt die Erinnerung auf den unpräcisen Charakter von Joel nicht“. Nos econtra putamus vv. 21ab esse

primigenios. Si in vv. 21ab Jahve ipse loquitur et in v. 21c econtra propheta, tunc haec stylistica inconvenientia facile et bene explicatur ex statico, nervoso, vivido et rescisso stylo prophetico, cuius styli semper semperque ratio est habenda, si recte intelligere et diiudicare volumus veteres prophetas israeliticos.

In v. 21a proponunt multi cum G (ἐκζητήσω [G^A et G^Q habent ἐδικήσω]) et cum S loco M „נִקְיִתִּי“ lectionem „נִקְמָתִי – ulciscar“. Eandem correctionem „נִקְמָתִי“ loco M „נִקְיִתִּי“ proponunt nonnulli etiam in v. 21b. [Riessler e. gr. (l. c. p. 143) vertit vv. 21ab: „und ich räche ihr Blut; ich werde es nicht ungestraft lassen“. Similiter Hoonacker.] Nos habemus lectionem M „נִקְיִתִּי“ in vv. 21ab pro primigenia. Haec enim lectio: 1. optime quadrat in ideologicum contextum; 2. continet in se quendam sensum liturgicum – sacrificalem (נִקְיָה = sacrosanctum habere), qui sensus liturgicus – sacrificalis est verosimillimus in ore *prophetae-sacerdotis*, qualis certe Joel fuerat. Nostrae interpretationi vv. 21ab assentiuntur e. gr. Merx: „et inviolabilem declaro sanguinem eorum, quem (antea) non declaraveram inviolabilem“ et Fillion: „et innocentem declaro sanguinem eorum, quem (antea) non declaraveram innocentem“.

Omnia, quae propheta, in exstasim raptus et supernaturaliter inspiratus, praedixerat in 417–21 de novâ periodum messianicam excipiente periodo aeternae pacis et summae felicitatis, implebuntur olim post finem mundi et saeculorum in caelesti regno Christi, in caelesti regno triumphantis Ecclesiae, ubi Christus de caelesti Sion in aeternum regnabit sanctis suis, i. e. felicissimis habitatoribus caelestis Judaeae et caelestis Jerusalem.

*

M vv. 41–12 legit Ecclesia tamquam lectiones Nocturni in feria 4 post Dominicam 4 Novembris.

M v. 416c citat Ecclesia in Responsorio officii et exsequiarum defunctorum.

M vv. 417. 18 occurrunt in Responsorio et Antiphona feriae 2 post Dominicam 1 Adventus.

INDEX

CONSPECTUS SIGLORUM	9
LITERATURA	11
PROLEGOMENA	
I. De persona prophetae Joelis	19
II. De tempore quo vaticinatus est Joel	21
III. De compositione et argumento libri	25
IV. De relatione inter Joelem et Amos	26
V. De significatione expressionis „יִוִם יְהוָה“ – dies Jahve“ in libro Joel	27
VI. Reminiscentiae historicae in libro Joel	27
VII. De nominibus divinis in libro Joel	28
VIII. De stylo libri Joel	28
IX. Poeticum metrum libri Joel	28
TEXTUS ET ADNOTATIONES	
CAPUT I.	
Textus	33
Adnotationes	36
CAPUT II.	
Textus	47
Adnotationes	52
CAPUT III.	
Textus	73
Adnotationes	74
CAPUT IV.	
Textus	79
Adnotationes	83

CORRIGENDA

Pagina	Linea	Errata	Corrige
39	12	אַל-	עַל-
40	32	וְנִסְךְ	וְנִסְךְ
42	20	וְנִסְךְ	וְנִסְךְ
45	24	נִאֲנַחַה	נִאֲנַחַה
45	26	נִאֲנַחַה	נִאֲנַחַה
67	7	סָף	סוֹף
93	26	רְחוֹק	רְחוֹק
97	33	הִיָּקְבִּים	הִיָּקְבִּים

Ab eodem auctore
(dre B. Kutal) prodierunt

opera:

a) DĚJINY STARÉHO ZÁKONA,
Hradec Králové (Czechoslovakia) 1923.

b) PALESTINA,
Hradec Králové (Czechoslovakia) 1926.

c) LIBER PROPHETAE HOŠEAE
(Commentarii in prophetas minores: fasciculus I.),
Olomucii ČSR 1929.

Pretium
huius commentarii:
Kč 20; Frcs. suis. 3·20.